

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

4036

ՔՐԻՍՏՈՍԱՊԱՏՈՒՄ

ԱՅՆ Է

ՀԱՄԼՈՑՈՒԹԻՒՆ

ԱԻԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ

ՊԵՏԱՌԹԵԱՆ

Հովհաննէս Ժամբարումի

22
598

Ի ՄԱՍԿՈՒԱ

Въ Типографіи Каткова и К^о.

1861

001-100

22

4.

Printed in Turkey

23 SEP 2009

17-98

ՔՐԻՍՏՈՍԱՊԱՏՈՒՄ

ԱՅՆ Է

ՀԱՄԼՈՑՈՒԹԻՒՆ

Ա. Ի. Ե. ՏԱՐԱՆ Ա. ԿԱՆ

ՊԵՏԱՌՈՒԹԵԼՆ

Հանդերձ Ժամօրհան-Նեամբ+

Ի ՄՍԵՐԱՅ ՄԱԳԻՍՏՐՈՍԷ

Արժուանոյց Վարժապետի Լազարեան Ճեմարանի:

Ի ՄՈՍԿՈՒԱ

Въ Типографіи Каткова и К^о.

1861

04 JUL 2013

40361

2005 9 22 8 5

2059
40

Ընթերցեալ զսոյն Համառօտութիւն Աւետարանական Պատմութեան՝ ընդ վերնագրովս ՔՐԻՍՏՈՍԱՊԱՏՈՒՄ, և գտեալ Համաձայն ամենայնիւ Սրբոյ Աւետարանի Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, և բանից երանաշնորհ Հարց և վարդապետաց Առաքելական եկեղեցւոյ Հայաստանեայց, Հրամայեմք մուծանել ՚ի տիպ՝ յօգուտ մանկանց Համազգեաց և ՚ի պէտս Ազգային դպրոցաց: Յորոյ ՚ի հաստատութիւն դրոշմելով աստէն զՊատրիարքական կնիք մեր՝ ստորագրեմք, ՚ի 27 Ապրիլ 1861 ամի Փրկչին. ՚ի Ս. Էջմիածին:

ՄԱՏԹԷՈՍ

Կաթողիկոս և Հայոց:

“Չմարդարէսն սիրեմ, քանզի և նորա վասն Աւե-
տարանին քարոզեցին . . : Առաւելութիւն զոյ 'ի սուրբ
Աւետարանին, գալուստ Փրկչին՝ Տեառն մերոյ Յիսու-
սի Քրիստոսի, և չարչարանքն և յարութիւն Նորա :
Սիրեցեալ են և մարդարէքն, զի վասն Նորա քարոզե-
ցին. բայց Աւետարանն կատարումն է անապականու-
թեան, և երկոքեանն 'ի միասին՝ բարի են հաւատացե-
լոցն” :

Ի Բնագր. Աժառօքեաց 'ի Բնագր. առ-
Փիլադելի. ԲԼ. Բ. Բ. :

ՔՐԻՍՏՈՍԱԳԱՏՈՒՄ

ԱՅՆ Է

ՀԱՄԱՌՕՏՈՒԹԻՒՆ

ԱԻԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ

ՊԵՏԱՌԹԵԱՆ

ՆԱԽԱՇԱԻԻՂ

- ▲. ԱԻԵՏԱՐԱՆ բառս՝ զի՛նչ նշանակէ:
- Պ. ‘Նշանակէ՛ իւր մէջ աւետիք (այսինքն՝ Բարեւ և Բերեալս լաւ) պարունակող:
- ▲. Ո՞ր գրեանքն յատկապէս այդ անուամբդ կոչին:
- Պ. Առաջին չորս գրեանքն՝ Նոր Ատակարանի*, որոց մէջ պարունակուած են

* Ընդհանրապէս՝ նաև բովանդակ՝ Նոր Օրէնքն՝ (յի՛ր Քրիստոսի և Առաքելոց քարոզութիւնքն) Աւետիքս կոչին: (Տես Մատ. Գ. 23: Մարկ. Թ. 14. 15: Առաք. Ժ. 19: Բ. Աորն. Ժ. 7):

Քրիստոսի Այ մերոյ աւետապարզե-
վարդապետութիւնքն՝ հանդերձ պատմու-
թեամբ Տնօրինական գործոց նորա:

Ն. Յորոց գրեցան այն գրեանքն:

Պ. Ի չորից Աւետարանչաց, որոց անուանքն
են՝ Մատթէոս, Մարկոս, Ղուկաս, և
Յովհաննէս:

Ն. Ծանօթ էին նոքա Քրիստոսի Տեառն
մերոյ ամենայն գործոց և վարդապետու-
թեանց:

Պ. Այն վասն զի երկուքն (Մատթէոս և
Յովհաննէս) էին ՚ի կարգէ երկոսասան
Առաքելոց, և երկուքն (Մարկոս և Ղու-
կաս) ՚ի թուոյ եօթանասուն և երկու ա-
շակերտաց Քրիստոսի:

Ն. Բայ ՚ի չորից Աւետարանչաց՝ այլ ևս
Աւետարանագիրք եղամ ըն:

Պ. Այն, շատերն եղած են*․ բայց ընդհանուր
Ս. Ակեղեցին՝ միայն զչորից գրուածքը
ընդունած է ՚ի շարս Անտնական Վրոց**:

* Ղուկ. ւ. 1. 2:

** Աիւրեղ Արուս. (ի Առ. Բնծ. գլ. 7): Աւսեբ.

Հ. Չորս Աւետարանիչքն մի և նոյն լեզու-
աւ գրեցին զԱւետարանը:

Պ. ԱՆՄատթէոս գրեց Աբրայեցւոց լեզու-
աւ, Մարկոս՝ Ագիպտացւոց, Ղուկաս՝
Ասորւոց, Յովհաննէս՝ Յունաց*:

Հ. Ա՛ր տեղ գրեցին:

Պ. Մատթէոս գրեց յԱրուսաղէմ, Մարկոս՝
յԱղեքսանդրիա, Ղուկաս՝ յԱնտիոք,
Յովհաննէս՝ յԵփեսոս**:

Հ. Ե՛րբ գրեցին:

Պ. Չորքն ևս գրեցին յետՔրիստոսի համ-
բարձմանն, բայց ոչ ՚ի մի և ՚ի նոյն ժա-
մանակի***:

(յԱղեղ. Պատմ. դպ. Օ. գլ. ԻԵ): Իգնատ. (ի
Մեկն. Ղուկ. գլ. Կ):

* Ի նախագր. Աւետար: Ա. Աւետ. (յԱղեղ.
Պատմ. դպ. Բ. գլ. 11Թ: դպ. Ե. գլ. Ը): Եփր. (ի Համար.
գլ. ԻԲ): Ոսկեր. (ի Մեկն. Մատ. ճառ Կ): Ի վարս
Արբոց (հատ. Ե. յէջ 204. 224. 256):

** Ի նախագր. Աւետ: Ի վարս Արբոց (հատ. Ե.
յէջ 204. 223. 256): ԻՕ՝աղ. վարուց Արբոց. յէջ 195):

*** Ըստ ստուգագոյն հաշուի ժամանակագրաց՝
Մատթէոս գրեց ՚ի 40 ամի ծննդեան Քրիստոսի.
Մարկոս՝ ՚ի 50. Ղուկաս՝ ՚ի 52. Յովհաննէս՝ ՚ի 100:

- ◌. Յայլ լեզուս ևս թարգմանեցան չորս
Մեհաարանքն:
- Պ. Այն, թարգմանեցան հետ զհետէ ՚ի լե-
զուս զանազան ազգաց:
- ◌. Մեր Հայկական թարգմանութիւնն Ա-
ւետարանաց՝ յոր լեզուէ եղև, երբ և որոյ
ձեռամբ:
- Պ. Եղև ՚ի Յոյն լեզուէ յամի Տեառն 407,
ձեռամբ մեծ Արդասպետին և թարգ-
մանչին մերոյ՝ սրբոյն Մեսրոպայ:
- ◌. Այլ են գլխաւոր նիւթքն Աւետարա-
նական Պատմութեան:
- Պ. Են՝
 - ա. Ըստ մարմնոյ Ծնունդն Արդւոյն
Մատուծոյ՝ Յսի Քսի:
 - բ. Նորա Մկրտութիւնն:
 - գ. Քարոզութիւնքն:
 - դ. Հրաշագործութիւնքն:
 - ե. Չարչարանքն, Մահն և թաղումն:
 - զ. Յարութիւնն:
 - է. Համբարձումն:

ԳԼ. Ե

ԸՍՏ ՄԵԲՄՆՈՅ ԾՆՈՒՆԳԻ ՈՐԳԻՈՅՆ
ԸՍՏՈՒԾՈՅ ՅԻՍՈՒՄԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Ն. Յուսմէ՞ ծնաւ ըստ մարմնոյ՝ Արդին Ըստ
տուժոյ՝ Յիսուս Քրիստոս:

Պ. Ի սրբոյ և ՚ի միշտ Առևան Գարիաւմայ,
որ Յովակիմայ և Լննայի գուսարն էր:

Ն. Աբրիմն ըստ մարմնոյ ծնող ևղև Արդւոյն
Ըստուժոյ Ս. Աոյան Գարիամ:

Պ. Ըյո՞ ուստի կոչի նա իսկապէս՝ Ը՜՜՜՜՜՜՜,
Ըստուժայր, Մայր Ըստուժոյ, Մայր
Տեւան, Տեւանայր*:

Ն. Ա՛յլ էր Քրիստոսի հայրն:

Պ. Ե՛ս՝ ըստ մարմնոյ հայր չունէր, զի ՚ի մօրէ
ծնունդ էր անհայր**, ը որում և մայրն՝

* Ի Շարակ:

** Շարակ: Գ. Ը՜՜՜՜՜՜՜ ՚ի ծառ. ծն:

Տնօղ էր անայր* (անսկերծ յառնէ), ան-
հարանայեալ**:

Ն. Ասան էր ապա Արշէ Դաւթի կոչեցաւ:

Պ. Ասան այն՝ զի նորա մայրն Մարիամ էր
յարքայական տանէն՝ Դաւթի մարդարէի:

Ն. Նրէայք վասն էր կարծէին՝ թէ նա որդի
է Յովսէփայ, կամ թէ մանուկ է հիւսան:

Պ. Ասան այն՝ զի Ս. Աոյսն Մարիամ խօ-
սեալ (նշանոսած) էր սրբոյն Յովսէփայ,
և սուրբն Յովսէփ (որ նոյնպէս ՚ի ցեղէն
Դաւթի էր) հիւսան էր արհեստիւ:

Ն. Ըստ Եւթուժեան՝ հայր ունի՞ Քրիստոս:

Պ. Եւթ, վասն զի Արդի է Նօր Եստուծոյ՝
Տնեալ ՚ի նմանէ անմարմնարար յառաջ
քան զյաւիտեանս***:

Ն. Մարիամ և Յովսէփ ո՞ր բնակէին:

Պ. Ի Նազարէթ քաղաքի, որ կրեքօրեայ
ճանապարհաւ հեռի է յԱրուսաղէմէ:

* Պ. Լուս. (յԱդաթ.): Պ. Աքանչ. ՚ի Պսով.
Եւթած.):

** Ի Հարակ:

*** Տէս Անդարձ. Հրահանգ. յէջ 159. 167:

- ⲁ. Քրիստոսի ծնունդն երբ եղև:
- Պ. Ի վեցերորդ դարու* (այսինքն՝ ՚ի 4000 երորդ ամի աշխարհիս լինելու թիսն՝ ըստ հաշուի ժամանակագրաց**), և ՚ի վեցերորդ աւուր Յունուար ամսոյ***:
- ⲁ. Աւր ծնաւ Նա:
- Պ. Ի Տիբղեհէմ շրէաստանի****, ուր գնացած էր Ս. Առյսն Մարիամ Ս. Յովսէփայ հետ ՚ի միասին:
- ⲁ. Յովսէփ և Մարիամ վասն էր գնացած էին ՚ի Տիբղեհէմ:
- Պ. Ասան գրեւ տարոյ զելրեանց անուանքը աշխարհագրի տու մարին մէջ, որպէս հրամայուած էր յ(Օգոստոս կայսերէն:
- ⲁ. Քաղաքի միջումը ծնաւ Քրիստոս:
- Պ. Աջ այլ՝ արտաքոյ քաղաքին, մի անաս-

* Տես Մնգարձ. շրահ. յէջ 215:

** Իսկ ըստ հաշուի Աթթանասնից՝ յամի՝ 5199:

*** Տես Մնգարձ. շրահ. յէջ 216:

**** Քաղաքս այս՝ որ Արուսաղէմի հարաւային կողմն է՝ 7 մղոնս. հետի, յատկապէս Քաղաք Վաւի կոչէր (Վաւի ք. 4), ըստ որում անդ ծնուած էր Վաւի թ մարգարէն:

նոց այլի մէջ. վն զի աշխարհադրի պատ-
ճառաւ շատ մարդիկ հաւարուած էին
յայնժամ 'ի Ռեթղեհէմ, և Յովսէփայ և
Սարիամու անհնարին եղև քաղաքի
մէջ բնակարան գտանել :

՝. Յետ ծնանելոյն յոր տեղ դրուեցաւ :

Պ. 'Կրուեցաւ խանձարրապատ՝ մարոյ մէջ*,
որովհետև այլ յարմարաւոր տեղ չկայր
այն իջեանումը :

՝. Ի՞նչ անուն դրին Քրիստոսի :

Պ. Անուն դրին Յն (որ նշանակէ Փրկել),
ինչպէս տասժ էր Ս. Առևսին՝ Գաբրիէլ
հրեշտակապետն՝ երբ որ Աճորդոյ մար-
դեղութեան համար աւեախս տուաւ նմա :

՝. Ե՞րբ դրին գայդ անունը :

Պ. Աւթկորդ օրումը յետ ծննդեան, ցո՛ 'ի
թրիսաաութեան ժամանակին, ինչպէս սո-

* Ասի՛ թէ մարոյ մօտ կային յայնժամ եղն և էշ,
որպէս տեսանի Քրիստոսի ծննդեան պատկերաց վե-
րայ: Ակարիչք գտովորութին այսպէս նկարելոյ՝ ունին
յուանդութենէ. և աւանդութիւնն հիմնուած է Ա-
սայեայ մարգարէի բանին վերայ. «Օճնեաւ եզն գատա-
ցիչ իւր, և էշ գմար տեսան իւրոյ » (մ. 3):

Վորութիւն էր շրէից:

Ն. Ար տեղ կատարեցաւ Յսի թրփատուին:

Պ. Նոյն իսկ այրի մէջ, ըստ որում հաւանական կարծիք է բազմաց՝ թէ Վճամայր Առջն հանգերձ Վճորդուին այն տեղ մընաց մինչ ցքառասներորդ օրը*:

Ն. Այլ եղև կատարիչ կամ պաշտօնեաց թրփատու թեան:

Պ. Յաւատարանի բանէն յայտնի չէ. բայց ի վարդապետաց ոմանք կարծեն՝ թէ սուրբ Յովսէփ եղև, և ոմանք՝ թէ Օւքարիա՝ Յովհաննու Աղբաշի հայրն**:

Ն. Արոց նախ յայտնեցաւ Քսի ծնունդն:

Պ. Նովուաց, որք իւրեանց ոչխարաց պահպանութեան համար՝ կային մօտակայ դաշտին վերայ:

Ն. Ի՞նչպէս եղև այդ:

Պ. Ի նոյն իսկ զիշերի՝ յորում ծնաւ Քս, յերկնից լուսափայլ հրեշտակ մի իջանելով սասց նոցա. «Վհաւասիկ աւետա»

* Իգնատ. (ի Սեկն. Վուկ. գլ. Բ):

** Պ. Տաթև. (ի հատ. Չվեռ. յէջ 66):

րանեմ ձեզ ուրախութիւն մեծ, որ եղիցի
ամենայն ժողովրդեան. զի ծնաւ ձեզ այ-
սօր Փրկիչ, որ է օծեալ Տէր, 'ի քաղաքի
Դաւթի: Աւ այս նշանակ ձեզ. պատնի-
ցէք մանուկ պատեալ 'ի խանձարուրս, և
կոկալ 'ի մսուր, »:

՝. Բայց յայն հրեշտակէն այլ հրեշտակք
ևս երևեցան:

Պ. Այն, 'ի նոյն ժամու երևեցաւ մեծ բազ-
մութիւն հրեշտակաց, որք օրհնէին զԱ՛ծ
ասելով « Փառք 'ի բարձունս Աստուծոյ,
և յերկիր խաղաղութիւն, 'ի մարդիկ հա-
ճութիւն, »:

՝. Օհնչ արարին հովիւքն յետ վերանա-
լոյ հրեշտակաց յերկինս:

Պ. Պնացին շտապով 'ի Բեթղեհէմի այլը,
գտին անդ զՄարիամ և զԶովսէփ, և տե-
տանելով ևս զՓրկիչ մանուկը յանրանից
մարոյն մէջ՝ երկրպագեցին նմա:

՝. Այլոց ևս պատմեցին ինչ որ 'ի հրեշտա-
կաց լսած էին նորածին Փրկչի համար:

Պ. Այն, պատմեցին խնդութք որոց և պա-

- տաճեցան, ուստի և համբաւն շոյտ տա-
 րածուեցաւ, և ամ լսողքն զարմանային:
- ⲁ. Ի՞նչով ևս նշանաւոր եղև և առաւել
 հռչակուեցաւ Յիսուսի ծնունդն:
- Պ. Մողերի յԱրուսաղէմ գալովն, և անտի՛ի
 Ռեթղեհէմ գնալովն յերկրպագուի նորա:
- ⲁ. Քանի՞ էին այն Մողքն, և ի՞նչ էին նոցա
 անուանքն:
- Պ. Ըստ հին և ընդհանուր աւանդութեան՝
 երեք էին: Առաջնոյն անունն՝ Մեղգոն էր,
 երկրորդին՝ Գասապար, երրորդին՝ Տաղ-
 դասար*:
- ⲁ. Արպիսի անձինք էին նոքա, և ի՞նչ պատ-
 ճառաւ Մոգք կոչէին:
- Պ. Իշխանք էին փառաւորք՝ յարքայական
 զարմից, իմաստութեամբ և հարստութե
 երևելիք. և Մոգք կոչէին այնու պատճա-
 ռաւ՝ որ Մոգո-Բեան (քմ՝ Աստեղաբաշ-
 խանան արտեասի) տեղեակ էին**:

* Ի Յայսամատուրս ՚ի Յունուարի 6:
 ** Այսն զի ՚ի հին ժամանակս սովորութիւն էր որ-

- ⲁ. Յո՞ր կողմանց եկին նորա Արուստայի:
- Պ. Եկին Արևելաց, այսինքն՝ յայն սահմանաց՝ որք Արուստայի արևելեան կողմը անկանին*:
- ⲁ. Ի նչպէս իմացան զՅիսուսի ծնանիլը:
- Պ. Տեսանելով զնորա հրաշալի ստաղը յեր-

պէս Հայոց՝ նոյնպէս և Մարաց և Պարսից և Քաղաքացւոց՝ Մոգ (կամ ըստ այլոց՝ Մոկոս) կոչել զայն մարդը՝ որ սատեղագէտ էր կամ սատեղագիտութեան ուսուցիչ:

* Պարելի է ասել ըստ մեր Քննչաց՝ թէ եկին ի Մեջագետաց երկրէն, և ի Մոկաց նահանգէն Հայաստանի, ուր ծաղկեալ էր ի հին ժամանակս Մոգո-Թիւնն: Սակեքերան (ի Մեկն. Մատ. ծառ. 9. և է) համարի, թէ ի Պարսից աշխարհէն եկին. բայց կարելի է ասել, թէ նա Պարսից աշխարհ ասելով՝ իմանայ կամ ընդհանրապէս զըրզանդակ Մեծ Հայքը, զոր Յոյնք սովոր էին յիշատակել անուամբս Բեռաբեդնիա, և կամ մասնաորապէս զայն նահանգը Մեծին Հայոց, զոր Ատխնիք մեր կոչէին Պարսիհայ: Այն և կարծողք՝ թէ եկին Արարիոց կամ ի Վարայէ. բայց սոցա կարծիքն (ըստ գրելոյ նաև օտարագրի մատենագրաց) հասնական չէ, ըստ որում Արարիայն, որպէս և Վարայի երկիրն՝ որոյ թագուհին՝ Աշիոյ հարաւոյ կոչեցաւ ի Քրիստոսէ (Մատ. ժբ. 42: Ղուկ. ժա. 31), ոչ անկանին յարևելեան կողմն Արուստայի, այլ ի հարաւային:

կինս՝ երբ գեռ իւրեանց աշխարհումն էին :

Ն. Գիտէի՞ն թէ ուր է ծնուած :

Պ. Աչ. ուստի յետ մտանելոյ Ղարուսաղէմ, սկսան հարցանել. «Ո՞ւր է որ ծնաւ արքայն շրէից. զի տեսաք զաստղն նորա յարեւելս. և եկաք երկիրագոյնն ի նմա :

Ն. Եւ յի անցքի համբաւն քաղաքի մէջ տարածուեցան :

Պ. Եւ յի, տարածուեցաւ վաղվաղակի, և մինչև ՚ի շերովդէսի սկանջն ևս հասաւ :

Ն. Օ՞րնչ արար հերովդէս երբ որ զայդ լսեց :

Պ. Կասկածելով, թէ մի գուցէ նորածին թագաւորն յետ ժամանակի յափշտակէ զիւր թագաւորութիւն, աշխատեցաւ իմանալ արդէն զնորա ծննդեան տեղը :

Ն. Յորո՞ց կարաց նա իմանալ զայդ :

Պ. Ի քահանայապետացն շրէից և ՚ի դարաց, որք ՚ի վկայութիւն բերելով զԱրքիայ մարգարէի գուշակութիւն*, յայտնեցին նմա՝ թէ շրէտառանի Նիթղեհէ.

* Արքիայ մարգարէի բանն՝ որ 700 տարուով յառաջ գրուած էր, բառ բերելոյ Ն. Եւսարանչինն՝ այս է.

- մուսնը պիտի ծնանի Քրիստոսն:
- Ն. Մոգերի հետ ի՞նչպէս վարուեցաւ նա:
- Պ. Վարուեցաւ կեղծաւորաբար, առ կրեաս մեծարելով զնոսա, և միանգամայն ՚ի դործ զնելով զիւր խորամանկութիւնը:
- Ն. Այդ ուստի՞ է յայտ:
- Պ. Յայտ է յայնմանէ՛ որ նա գաղտարար առ ինքն հրաւիրելով զՄոգերն, նախ հարցփորձ արար՝ իմացաւ ստուղիւ զաստղի կրեման ժամանակը, և ապա արձակեց զնոսա ՚ի Քեթղեհէմ՝ առանց յայտնելոյ զչար խորհուրդը զոր ունէր սրտումը:
- Ն. Ի՞նչ էր նորա սրտի ջար խորհուրդն:
- Պ. Այն էր՝ որ նորածին Աբքային կորստեան որոգայթ պատրաստէ. վասն որոյ «Վնացէ՛ք, ասաց Մոգերին, ստուգեցէ՛ք վասն մանկանն, և յորժամ գտանիցէ՛ք՝ անգղ արասջիք ինձ, զի և ես եկեալ երկիր պագից նմա,»:

Ն. դու Քեթղեհէմ՝ երկիր Յուդայ, ոչինչ կրասեր ես յիշխանս Յուդայ. ՚ի քէն ելցէ ինձ իշխան, որ հովուեացէ զժողովուրդ իմ զԱսրայել. (Մատ. ք. 6):

- ✠. Գնացի՞ն Մոգերն 'ի Տեթղեհէմ :
- Պ. Այ՛, գնացին նորանշան աստղի առաջ-
նորդութք, գտին զՅս՛ 'ի մօր գրկին նոյն
այլի մէջ՝ ուր ծնուած էր նա. երկրպա-
գեցին նմա իբրև Աստուծոյ, և խորհր-
գաւոր ընծայք ևս մատուցին նմա՝ ոսկի,
կնդրուկ և զբնուս :
- ✠. ✠ երովգէս կարողացան այնուհետև Յսի
համար հաւաստի լուր առնուլ :
- Պ. Այ՛. վասն զի Մոգերն, ըստ հրամանին
զոր ընկալան յԱստուծոյ երազով, միւ-
սանգամ չհանդիպելով նմա՝ այլ ճանա-
պարհաւ գնացին յիւրեանց աշխարհը :
- ✠. Չբարկացան նա երբ որ այգպէս խարուե-
ցաւ Մոգերէն :
- Պ. Քարկացան, և այնպէս սաստիկ, մինչ զի
հրամայեց իւր զօրականաց գնալ կոտո-
րել զայն ամենայն մանր տղայքը մինչ
ցերկուտարեկան՝ որք գտանէին Տեթղե-
հէմի և նորա սահմանաց մէջ :
- ✠. Արժ՛ նպատակաւ արար նա զայդ անօրէն
հրամանը :

- Պ. Այնու նպատակաւ՝ որ նորածին Արքայն
ևս այլ տղայոց հետ սպանուի. վասն զի
կարծէր՝ թէ դեռ Ռեթղեհէմուսն է՛նա:
- Է. Ի գործ դրուեցան այդ հրամանոց:
- Պ. Այն. Ռեթղեհէմի մանկուհին կոտորուե-
ցան* . բայց շերտիդէս հասաւ իւր նպա-
տակին, ըստ որում Յովսէփ զՅն՝ Աճա-
մօր հետ՝ ի միասին փախուցած էր յայն-
ժամ Աղգիպտոս:
- Է. Այլ ասաց Յովսէփու այդպէս ասնել:
- Պ. Աստուծոյ հրեշտակն, որ յառաջուց ե-
րեւելով նմա տեսիլքի մէջ՝ յայտնեց զշե-
րտիդէսի շար կամքը, և ասաց. «Այնի սու-
ղմանուկդ և զմայր իւր, և փախիր Ա-
ղգիպտոս. քանզի ՚ի խնդիր է շերտիդէս
կորուսանել զմանուկդ»:
- Է. Արքան ժամանակ մնացին նորա անդ:
- Պ. Մինչև ցշերտիդէսի մեռանիլն, ցո՛ եր-
կու (կամ ըստ այլոց՝ եօթն) տարի:

* Օ կոտորեալ մանկանց թիւը Յունաց Յայտնաւ-
ուրքն (ի Վեկա. 29) գնէ 14,000. իսկ մերն (ի Մա-
թի 11) գնէ 1462, յՅ4 գեղջէ. որ աւելի հաւանական է:

Ն. Յետ Հերովդէսի մահուան ուր գնացին:

Պ. Ահրապարձան յերկիրն Խորայէլի, և բնակեցան 'ի Նազարէթ քաղաքին Պալիւլիացւոց, ուր էր նոցա առաջին բնակութիւնն: Եւ այս ևս եղև ըստ հրամանին Այ՛ որ յայտնուեցաւ Յովսէփու՝ տեսիլքով:

Ն. Այդ անցքով ի՛նչ մարդարէութիւնք կատարուեցան:

Պ. Երկու գլխաւոր մարդարէութիւնք, որք Քրիստոսի համար գրուած էին 'ի վաղուց. 'նախ՝ այն թէ՛ « Ազգիպտոսէ կոչեցից զորդի իմ », երկրորդ՝ այն թէ՛ « Նազովրեցի կոչեցի » (Մատ. Է. 15. 23):

ՅԱՒԵԱՍՏՈՐԵԱՅ

Ե. ՔԱՌԱՄՆՕՐԵԱՅ ԸՆԾԱՅՈՒՄՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ Ի ՏԱՃԱՐՆ

Ն. Ի՞նչպէս եղև ընծայումն Յսի 'ի տաճարն:

Պ. Երբ որ քառասնօրեայ եղև Յս, Յովսէփ և Մարիամ առին տարան զՅս Արուսաղէմի տաճարը՝ Այ՛ նուիրելոց հա-

- մար, իւրեանց հետ ունելով երկու ազաւնի կամ երկու տասրակ*:
- Հ. Ազաւնի կամ տասրակ վա էր տարան:
- Պ. Այսն պատարագ (չ^ոհ) մատուցանելոյ, որպէս գրուած էր Մովսիսական օրինաց մէջ (Ղևա. ժբ. 6. 8):
- Հ. Յերեւելի անձանց ո՞վ կայր յայնժամ տաճարումը:
- Պ. Միակնն ծերունին կայր, այն արդար և երկիւղած մարդն, որ եկած էր անդ Հոգւոյն սրբոյ ազգեցութեամբ, և հրաման էր առած ՚ի նմանէ մահ չտեսանել՝ մինչև որ գԼսաուծոյ Օծեալը (գՐբիստոս) իւրաչօքն տեսանէ*:
- Հ. Օհնչ արար նա՛ երբ որ տեսաւ զՅս:
- Պ. Յիւր գիրկը առաւ զնա, և փառք տու-

* Յաւեատարանչի գրածէն (Ղուկ. բ. 24) չէ յայտնի տասրակ տարան, թէ ազաւնի: Ոմանց հաւանելի թուի կարծել՝ թէ ազաւնի տարան, որովհետև այն էր աւելի սովորական նուէր, և տաճարումը ևս ազաւնի վաճառէին (Յովհ. բ. 14): Իսկ այլք աւեն՝ թէ գերկուքը ևս (այսինքն՝ մի զոյգ ազաւնի և մի զոյգ տասրակ) տարան (Տաթև. ՚ի հատ. Չմեռ. յէջ զս):

աւ Մատուծոյ՝ ասելով. «Մտ՛ արձակի՛ս
զժառայս քո Տէր ըստ բանի քում՝ ՚ի
խաղաղութիւն. զի անսին աչք իմ զփրո-
կութիւն քո»:

Է. ՄԺԼ Բ՛նչ խօսեցաւ:

Պ. Գառնալով դէպ ՚ի Մարիամ Ս. Աոյսն՝
մարգարէական բան խօսեցաւ՝ ոչ միայն
մանկացեալ Մծորդւոյն վերայ, այլ և նոյն
իսկ Մծամօր վերայ, այսպէս. «Մհա սա
(քի՛ մանուկս) կայ ՚ի զլորումն և ՚ի կանդ-
նումն բազմաց ՚ի մէջ Կարայէլի, և ՚ի նը-
շան հակառակութեան: Աւ ընդ քո իսկ
անձն անցցէ սուր», և այլն:

* Սա՛ որպէս հասարակաբար կարծւում է՝ քա-
հանայ էր, և ըստ ասելոյ ոմանոց՝ էր կամ որդի մեծի
քահանային Յեանայ Յովսեփեկեանոց, զոր յիշէ Օւ-
քարիա մարգարէն (գ. 1), կամ եղբայր Աղիազարու,
զոր յիշէ Մատթէոս (մ. 15): Կարծի ևս՝ թէ մի էր
572 բարունեացն՝ որք Պարոմէոս Փիլադելփոս Ազիպ-
տացոյ թագաւորի հրամանաւ զՍ. Վիրքը թարգմա-
նեցին ՚ի յոյն լեզու 273 տարւով յառաջ քան զՔս
(Իգն. ՚ի Մեկն. Վուկ. գլ. Բ). և ՚ի Քսի ճննդեան
Ժամանակին՝ էր, ասեն, 344 ամաց: Տէս առ Տաթեա-
ցոյ (ի հաւա. Չվեա. յէջ ձե):

- ⲛ. Ե՛ՅԼ ոք ևս մարդարէարար բան խօսեցան
յայնժամ Յիսուսի վերայ:
- Պ. Ե՛Յ՛, յիս Սիմէոնի, Ե՛ննա մարդարէու-
հին, Փանուէլի գուսարն, որ 84 տարե-
կան՝ բարեպաշտ այրի էր*, սկսաւ գո-
հանալ զԵստուծոյ, և խօսել Յիսի վերայ
այն անձանց հետ՝ որք փափագանօք բա-
պասէին Մեսիայի գալստեանը:

Ի. ՎԱՐԻԱՊԵՏԵԼՆ ՅԻՍՈՒՍԻ Ի ՏԱՃԱՐԻՆ
ՅԵՐԿՈՏԱՍԱՆԱՄԵԱՅ ՀԱՍԱԿԻ

- ⲛ. Յո՛ր տեղ և երբ երևեցոյց Յիսուս առա-
ջին անգամ զիւր Եստուածեղէն իմաս-
տութեան և գիտութեան նշանը:
- Պ. յԱրուսաղէսի տաճարում՝ երբ որ ինքն
տասն և երկու տարեկան էր:
- ⲛ. Ի՞նչպէս երևեցոյց:
- Պ. Էրէից վարդապետաց (ք՛րդարաց և Գիւ-
նոց) հետ խօսելով՝ այնպիսի հարց-
մունքներ արար նոցա, և այնպիսի պա-

* Թէ՛ ո՛վ էր սորա վախճանուած ամուսինն՝ յայտնի չէ:

տասխանիք տուաւ նոցա հարցմանց, որ
լսողքն զարմացան հիացան նորա մեծ և
սքանչելի իմաստութեան վերայ:

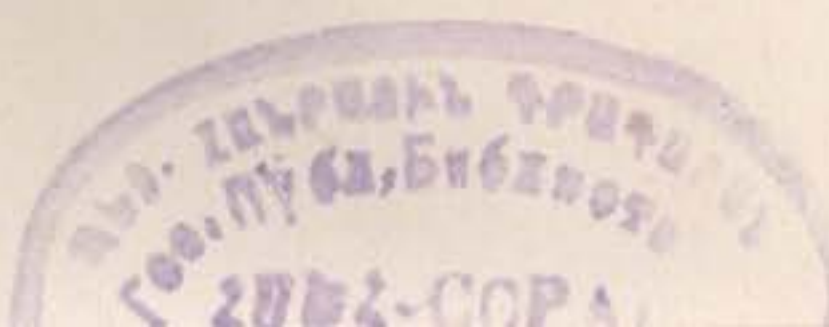
Է. Ի՞նչ առարկայի վերայ էին այն հարց-
մունքն և պատասխանիքն:

Պ. Ըստ հաստատելոյ Մեկնչաց՝ էին Մե-
սիայի (Քրիստոսի) գալստեան ժամա-
նակի վերայ, նորա գործոց և նշանաց վե-
րայ, ևս և այն մարգարէութեանց վերայ՝
որք նորա համար գրուած էին:

Է. Արո՞ց հետ եկած էր յայնժամ Յիսուս
Ղերուսաղէմ:

Պ. Իւր ճնողաց* (Մարիամու և Յովսէ-
փայ) հետ, որք ըստ սովորութեան յիւ-
րաքանչիւր տարի երթային յայն քաղա-
քը՝ ի Օլատի տօնին, տաճարումը զոհ
մատուցանելոյ համար:

* Յաւետարանի Ս. Յովսէփ՝ Մարիամու խօսնայրն
ևս Ծնող Յիսուսի կոչի ըստ հասարակ սովորութեան
և կարծեաց այլոց. որպէս և նա ինքն Աստուածամայրն
ևս «Հայր +» ասաց Յիսուսին՝ Յովսէփայ համար (Ղու-
կաս Բ. 47):

ԳԼ: Բ

ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆ ԿՐԻՍՏՈՒ

Հ. Յուժմէ՞ մկրտեցաւ Յիսուս:

Պ. Ի Յովհաննէս Մկրտչէն, որ էր որդի Չաքարիայ քահանայի կամ քահանայապետի*:

Հ. Ա՛ր բնակէր նա և ո՞րպիսի կեանք վարէր:

Պ. Յանապատուժը բնակէր ճգնաւորական կենօք:

Հ. Ի՞նչ էր նորա կերակուրն, և ո՞րպիսի էին հանդերձքն և գօտին:

Պ. ‘Նորա կերակուրն’ էր մարախ** և վայ-

* Բազումք ՚ի հին վարդապետաց Հայոց և Յունաց զՉաքարիայն քահանայապետ համարեցան: Ի հաստատութիւն այսորիկ՝ բաւական է մեզ Գրիգորի Լուսաւորչի ասածն. “Եկն և մեծն Յովհաննէս՝ որդի քահանայապետին Չաքարիայ (յԱգաթ նորատիպ՝ էջ 313):

** Մարախ, ըստ բուն նշանակութեան բառին՝ իմացեալ լինի այն թռչող և սատասող կենդանին, որ Յունարէն ասի Աֆրիպէս, Ռուսերէն՝ Сорока, Տաճկերէն Չէփրիէ, և ուտելի էր ըստ Հին օրինաց (Տէս ՚ի Ղևտ. ԺԿ. 22): Բայց ոմանք համարին, թէ Յովհաննու Մկրտչի կերածն՝ էր վայրէ քան (Յունարէն՝ Աֆրապէս):

րենի մեղր: Զանդերձքն էին՝ ՚ի ստեղ
ուղտու (ի՛մ՝ յուղտու բրդէ), և գօտին՝
մաշկեղէն էր (ի՛մ՝ կաշեայ):

Զ. Յանապատումը զինչ գործէր:

Պ. Քարոզէր որ մարդիկ ապաշխարեն իւ-
րեանց մեղաց համար, և զապաշխարողքը
մկրտէր Յորդանան գետումը:

Զ. Յիսուս ՚ի մեղաց սրբուելոյ համար կա-
մեցաւ մկրտիլ:

Պ. Ո՛չ. վասն զի նա անարատ էր յամենայն
մեղաց, և կարօտ չէր սրբութեան:

Զ. Ուրեմն ինչո՞ւ համար մկրտեցաւ:

Պ. Այնոր համար՝ որ իւր ամենասուրբ մար-
մնով զջուրը սրբելով՝ զմեր մկրտու-
թեան խորհուրդը հաստատէ:

Զ. Յանձն առան Յովհաննէս զՅիսուս
մկրտել:

ԳԵՆԱԿԱՆ) կամ Մարտիրոս (Տաճկերէն՝ Հօճա Եօճի): Իսկ ՚ի
Հայաստան, Տարոնոյ Հայ բնակիչքն համարին, թէ էր
քաղցրահիւթ բոյսն Մարտիրոսի՝ յորոյ վերայ իջանէ
գազպէ, և զոր ինքեանք անուանեն Քաղցր Մարտի-
կամ Մարտի: Անն և կարծողք, թէ էր տեսակ ինչ
ծովային ժժմակաց՝ որք ՚ի Յոյն լեզուի կոչին Արտի-
գեա կամ Խարտիգեա:

Պ. Ի սկզբան չառաւ յանձն, այլ՝ զարմանալով նորա այնչափ խոնարհութեան վերայ՝ ասաց «Դնձ պիտոյ է՛ի քէն մկրտիլ, և դու առ ինձ դաս»։ Տայց յետոյ յօժարեցաւ կատարել զնորա կամքը՝ երբ որ լսեց ՚ի նմանէ զայս խօսքս. «Թողլ տուր այժմ, զի այսպէս վայել է մեզ ընուլ զամենայն արդարութիւնս»։

՝. Յերկա՞ր մնաց Յիսուս Յորդանանու ջրումը։

Պ. Ա՛չ. այլ յետ մկրտելոյն՝ ելաւ վաղվաղակի ջրոյ միջէն, և սկսաւ զետափումը յաղօթս կալ։

՝. Ա՛րպիսի սքանչելի տեսիլք և դէպք եղեն յայնժամ։

Պ. զՅիսուսի Արդի Մատուծոյ լինելը՝ հրապարակաւ յայտնելոյ համար՝ ՝ոգին սուրբ աղաւնակերպ իջաւ ՚ի վերայ նորայ, և յերկնից ևս ձայն լսուեցաւ «Դա՛ն է որդի իմ սիրելի, ընդ որ հաճեցայ»։

ՅԱՒԵԼՈՒՆՕ

ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ՄԿՐՏԻՉ

Ն. Յովհաննու Մկրտչի վերայ ի՞նչ կարծիք ունեցան Նրէայք:

Պ. Կարծեցին՝ թէ նա է Քրիստոսն, կամ Եղիայն, և կամ այն Մարգարէն՝ որ լինելոց էր նոր օրէնսդիր ժողովրդեան, ըստ գրելոյն Մովսիսի*:

Ն. Ինքն ի՞նչ ասաց իւր համար:

Պ. “Ես չեմ, ասաց, Քրիստոսն, և ոչ Եղիայն, և ոչ այն Մարգարէն** , այլ Կա-

* Թ. ()րին. ժը. 15: Պարծ. է. 37:

** Թէպէտ Յովհաննէս Եղիա կոչեցաւ ի Քրիստոսէ (Մատ. ժւ. 14), բայց այն կոչումն՝ փոխաբերական էր՝ տուեալ միայն վասն նման լինելոյն Եղիայի հոգևով և զօրութեամբ (ի՞նչ արիութեամբ և Աստուածային նախանձով) ըստ բանի հրեշտակին (Ղուկ. յ. 17): Սոյնպէս ասած էր ի դէմս Յովհաննու՝ նորա հայրն Չաքարիա. “Եւ դու մանուկ, Մարգարէ Բարձրելոյ կոչեալիս (Ղուկ. յ. 76) . և Քրիստոս կոչեց զնա ոչ միայն Մարգարէ, այլ և առաւել ևս քան զՄարգարէ (Ղուկ. է. 26) . սակայն Հրէից կարծիքն այլ էր, նոքա համարէին՝

բապեա (յառաջընթաց, ճանապարհ բացող) եւ Քրիստոսի, և չեմ արժանի նորակօշկաց խրացքը (հատերը) արձակելու:

Ն. Յիսուսի համար ի՞նչ ասաց:

Պ. «Սա է, ասաց, Արդին Աստուծոյ, սա է Քրիստոս՝ գառն Աստուծոյ, որ բաննայ զմեզս աշխարհի»:

Ն. Յովհաննէս՝ յետ մկրտելոյ զՅիսուս՝ ո՞ւր գնաց, և ի՞նչ եղև:

Պ. Ներովդէս-Անթիպասի հրամանաւ տասն և վեց ամիս Մաքերոնայ* ամրոցի մէջ բանտարկեալ մնաց, և ապա զլիսատեցաւ:

Ն. Ա՞յլ էր Ներովդէս-Անթիպաս, և ի՞նչ պաշտօն ունէր:

Պ. Առաջին մանկակոտոր Ներովդէսի որդւոց մինն էր, և յՕգոստոս կայսերէն Նոովմայեցւոց՝ Չորրորդապեա** կար-

Թէ Յովհաննէս՝ առաջին Թեղբացի Եղիայն է, կամ Թէ այն մեծ մարգարէն՝ որ գալոց էր յետ Մովսիսի՝ նորօրէնք հաստատելոյ համար, որ է ինքն Քրիստոս:

* Այս ամրոցս Յորդանան գետոյ միւս կողմումն էր՝ Մեռեալ ծովու մօտ:

** Առաջ. Четверовластникъ, ցո՛ մի տերութեան կամ

դուած էր Վալիլեայ դաւառին:

Ն. Ո՞վ գրգռեց զնա այնպիսի անպարտ աւրիւնհեղութիւն առնելու:

Պ. Նորա ապօրինաւոր լիտի կինն, որոյ անունն էր շերովդիա կամ շերովդիադա:

Ն. Միթէ նա ո՞ր ունէր Յովհաննու վերայ:

Պ. Այո՛, վասն զի Յովհաննէս 'ի յանդիմանութիւն շերովդէսի օրինազանցութեան՝ շատ անգամ ասած էր նմա. «Աչ է օրէնքեզ ունել զկին եղբօր քո»*:

Ն. Արո՞ց ձեռամբք և ո՞ւր թաղուեցաւ Յովհաննու մարմինն:

Պ. Մարմինն միայն առանց գլխոյ՝ թաղուեցաւ յայնժամ նորա աշակերտաց ձեռամբք՝ Պաղեստինու Սերասաէ քաղա-

երկրի չորրորդ մասին Աշխան կամ Առուավարիչ:

* Վասն զի շերովդիա՝ օրինաւոր կին էր Փիլիպպոսի՝ Իսուրացւոց և Տրաքոնացւոց աշխարհի Չորրորդապետին, որ և սոյն շերովդէսի եղբայրն էր և դեռ չէր մեռած (ըստ Երզնկ. 'ի Մեկն. Մատ. ԺԴ. 4): Իսկ կենդանի եղբօր կնոջ հետ ամուսնանալն՝ ընդդէմ էր և Բնական օրինաց, զոր հեթանոսք անգամ պարտական էին պահելու:

քի արուարձանումը*:

Ն. Գլուխն ի՞նչ եղև:

Պ. Այլոց ձեռք կաւեղէն անօթոյ մէջ դրուելով՝ պահուեցաւ ներովդէսի պալատումը** զետնի տակ:

ԳԼ Գ

ՎԵՐՈՂՈՒԹԻՒՆԻՎ ՎՐԻՍՏՈՒ

Ն. Յիսուս յետ մկրտութեան ուր զնաց:

Պ. Նոզոյն Սրբոյ ազգելովն զնաց առանձնացաւ յանապատ (յանշէն) տեղ մի՝ որ Արիքովի և Մեռեալ ծովու միջոցումն էր***:

Ն. Օ՞րնչ արար անդ:

Պ. Քառասուն օր ծով պահեց (քի՛նչ կերաւ և ոչ խմեց), և փորձիչ սատանային

* Առաջինը предметіе. Տաճկ. վարըշ:

** Այս պալատս հեռի էր ՚ի Մաքերա կամ Մաքերոնտա ամրոցէն՝ 20 փարսախաւ:

*** Այս տեղս ՚ի յետին մատենագրաց յիշատակում է անուամբս Անապատ Բարասնէի:

յաղթեց, և հալածեց զնա՝ զայս բանս ա-
սելով ՚ի վերջոյ. «Ա՛րթ յետս իմ (կորիւր
զնա՛) տատանայ»:

Ն. Յետ քառասնօրեայ ծումապահութեան
նւր զնաց Յիսուս, և զի՞նչ սկսաւ առ-
նել:

Պ. Գարձաւ ՚ի Գալիլեա, և անդ սկսաւ ա-
շակերտք ժողովել, և ապա քարոզել և
ուսուցանել քաղաքաց և գիւղորէից մէջ:

Ն. Աշակերտաց զխաւորքն առանձին կո-
չումն ունեցան:

Պ. Այո՛, նոքա կոչեցան ՚ի Քրիստոսէ Ա-
ստուծոց, որ նշանակէ «պաշտօն» կամ
«պաշտօն»:

Ն. Այան էր այդպէս կոչեցան:

Պ. Այան այն՝ զի պիտի ուղարկուէին՝ զԱ-
ւետարանը (ք՛ զՔրիստոսի գալուստը,
զնորա վարդապետութիւնքը կամ զՆոր
Օրէնքը) քարոզելու յամենայն տե-
ղիս:

Ն. Բանի՞ էին Առաքեալքն:

Պ. Տասն և երկու*, որք են.

ւ̄. Պետրոս . } որդիք Յովնանու:

բ. Անդրէաս . }

գ. Յակոբոս . } որդիք Օւրբեղեայ:

դ. Յովհաննէս . }

ե. Փիլիպպոս.

զ. Ռարթուղիմէոս.

է. Թովմաս**.

ը. Մատթէոս (որ և Ղէի Ալփեայ).

թ. Յակոբոս Ալփեան.

ժ. Ղերէոս (որ և Թադէոս***).

* Արքեմն և այլ 72 աշակերտքն՝ զորս ուղարկեց Վրիստոս երկու երկու յայն քաղաքս՝ ուր ինքն երթալոց էր (ըստ Ղուկ. ժ. 1), Առաւելաւ անուամբ յիշատակին ՚ի գիրս: Բաց յայսմանէ նաև Պաւղոս՝ որ յետ Վրիստոսի համբարձմանն որոշեցաւ ՚ի գործ առաքելութեան (գործ. ժգ. 2: իբ. 21) կոչի Առաւելաւ (Հռովմ. ւ̄. 1), կամ յատկապէս՝ երեւոսան (յի՛ եւրեքտասաներորդ) Առաւելաւ (՚ի Շարակ):

** Սա եղբայր էր միւս Թադէոսի՝ որ էր ՚ի կարգէ 72 աշակերտացն:

*** Կոչի սա և Յոսէս Յակովբայ (Ղուկ. գ. 16):

ԺԹ. Սիմոն Անանայի*.

ԺՔ. Յուդա Խակարիովտայի:

Ն. Յիսուս զի՞նչ քարոզէր:

Պ. Նաւատալ յինքն՝ թէ միածին Արդին է Աստուծոյ, հաւատալ յառաքիչն իւր՝ Մատուած յայր, հաւատալ յաւետարանն, ՚ի մեղաց կամ ՚ի չարեաց ապաշաւել, և առաքինութիւնք գործել՝ զերկնից արքայութիւնը կամ զյաւիտենական կեանքը ժառանգելոյ համար:

Ն. Արպիսի առաքինութիւնք ուսոյց:

Պ. Նշմարտութիւն սիրել, սուրբ սրտիւ զԱստուած ճանաչել և հոգևով պաշտել, հեզ՝ խոնարհ՝ համբերող՝ ողորմած՝ խաղաղարար, եղբայրասէր կամ ընկերասէր լինել, և այլն:

Ն. Այլ որպիսի խրատք տուաւ:

Պ. Օգուշանալ յայն ամենայն ախտից և ՚ի մոլութեանց՝ որք կարեն հոգւոյ կորըս-

* Սա՛ ըստ նշանակութեան անուան քաղաքին կոչի և Վախանյայոյ (Ղուկ. Գ. 15), ըստ որում Ղաանա՛ յերբայեցւոյ լեզուի նշանակէ Վախանյ:

տեան պատճառ լինել, որպիսի են՝ կեղծա-
ւորութիւն, հպարտութիւն, ռիսակալու-
թիւն, բամբասանք, ստախօսութիւն,
աւելորդ հոգք աշխարհականք, և այլն:

ԳԼ: Գ

ՀՐԱՇ ԱԳՈՐՕՈՒԹԻՒՒՆԻ

ՎՐԻՍՏՈՒ

- Հ. Յիսուս որպիսի հրաշքներ գործեց:
- Պ. Առանց զեղորէից՝ և միայն իւր Աստուա-
ծային կարողութեամբ՝ զհիւանդքը և
զցաւագարքը բժշկեց. զդիւահարքը ա-
զատեց. զխլից ականջքը՝ և զհամր մարդոց
լեզուքը բացաւ. զկուրաց աչքերը լուսա-
ւորեց. զկաղքը և զանդամալոյծքը առող-
ջացոյց, և այլն:
- Հ. Արն եղև Քրիստոսի առաջին հրաշա-
գործութիւնն:
- Պ. Օջուրը ՚ի զինի փոխելն՝ Աննա Գալի-
լեացւոց քաղաքումը, այն հարսանեաց

մէջ՝ ուր հրաւիրուած էր Տիրամայր
Աոյսն, ևս և ինքն Յիսուս՝ հանդերձ ա-
շակերտօքն:

Ն. Ինչպէս եղև այդ:

Պ. Նարսանեաց խնճոյքի (ուրախութեան)
ժամանակին, երբ որ գինին պակասեցաւ,
Տիրամայրն յայտնեց Յիսուսին թէ «գի-
նի ոչ ունին»: Յիսուս ևս պատուիրեց
սեղանի սպասաւորաց՝ որ կճեայ թակոյկ-
քր* (որ վեց հատ էին)՝ ջրով լընուն և
տանին տաճարապետին**։ Այլ երբ նորա
կատարեցին զայս, տաճարապետն ճաշա-
կելով՝ տեսաւ որ պատուական անոյշ գի-
նի եղած է:

Ն. Գիտէր տաճարապետն՝ թէ ուստի է այն
գինին:

Պ. Այ՛ն. ուստի մեղադիր եղև փեսային՝ ասե-
լով. «Ամենայն մարդ զանոյշ գինի յա-

* Քարեայ ջրամանք, որոց մեծերն՝ Յ, և փոքրերն՝
Չ մար (ведро) պարունակէին: Այսպիսի ամանք ջրով
լցուած դրում էին հացկերութի ժամանակ՝ ձեռք
լուանալոյ համար՝ ինչ որ էից սովորութեան:

** Առջնոց վերակացու. Տաճկ. այլաբանաբար:

ուաջագոյն պաշտէ, և յորժամ արբենան,
յայնժամ գլորին, դու պահեցեր զանոյշ
զինիդ մինչև ցայժամ»:

Ն. Այն հարսանեաց մէջ ո՞վ էր փեսայն:

Պ. Ըստ ոմանց՝ էր Սիմոն Անանացին՝ եր-
կոտասան Առաքելոց մինն*, ևամ ըստ
այլոց՝ Նաթանայէլ**, որ նոյնպէս ՚ի
Անայ քաղաքէն էր, և ՚ի բազմաց հա-
մարի նոյն ընդ Տարթուղիմէոսի Առա-
քելոյ, որ կենսաբեր քարոզութեամբն՝
Նայր Նոբէոյ եղև Նայասոփանէայց***:

Ն. Այլ կերպիւ հրաշքներ ևս գործեց Յի-
սուս:

Պ. Այո՛, գծովու կատաղած ալիքը և զսաս-
տիկ հողմը՝ դադարեցոյց՝ ընկ սաստելով .

* Յայտմաւ. (Մարիւն 9): Յ. Արզնկ. (ի Մեկն.
Սատ. Ժ. 4):

** Յառաջ քան զհարսանիքը, տեսանելով զսա
Յիսուս՝ ասաց «Ահա՛ արդարև Խորայէլացի, յորում
նենգութիւն ոչ գոյ»: Եւ նա յետ այլոց խօսից՝ ասաց
նմա՝ Պետրոսի նման «Ո՛հբբի, դու ես որդի Ասաու-
ծոյ, դու ես թագաւորն Խորայէլ» (Յովհ. ւն. 47. 49):

*** Ըստ Շարականի (ի Աննոն Առաք.):

Տովու վերայ ոտիւք քայլեց. և երկու անգամ ևս զսակաւ հաց ու ձուկը բազմացոյց՝ օրհնելով :

Ն. Յառաջին անգամին զքանի՞ հացը և ըզքանի՞ ձուկը բազմացոյց, և որչափ մարդիկ կերան յազեցան յայն հացից և ձկանց :

Պ. Բազմացոյց զհինգ գարեղէն նկանակը (հացը) և զերկու ձուկը. յորոց կերան յազեցան հինգ հազար մարդ, թող զկանայքը և զմանր տղայքը :

Ն. Յոր տեղ եղև այդ հրաշագործութիւնդ :

Պ. Յանապատումը, Բեթսայիդա քաղաքի սահմանում :

Ն. Օ՞րհնչ ասացին զայդ սքաշելիքը տեսողքն :

Պ. “Մա՛ է, ասացին զարմացմամբ, ճշմարիտ մարգարէն՝ որ գալոց էր յաշխարհ” :

Ն. Յերկրորդ անգամին զքանի՞ հացը և ըզքանի՞ ձուկը բազմացոյց, և քանի՞ հոգի կերան յազեցան :

Պ. Բազմացոյց զեօթն նկանակը և զքանի մի ձուկը. յորոց կերան յազեցան չորս

հազար հոգի, թող զկանայքը և զմանր
տղայքը:

՝. Յոր տեղ եղև այդ հրաշագործութիւնդ:

Պ. Մի լերին (սարի) վերայ՝ որ Գալիլեայի
ծովեզերումն էր:

՝. Փշրանք ևս յաւելացան՝ ի բազմացու-
ցեալ հացից:

Պ. Այո՛, յառաջին անգամին տասն և երկու
սակառի* լի, և յերկրորդ անգամին եօթն
զամբիւղ** լի, փշրանք յաւելացան • զորս
հաւաքողքն (ըստ ասելոյ Մեկնչաց) տա-
րան իւրեանց որդւոց:

՝. Մեռած մարդ ևս յարոյց Յիսուս:

Պ. Այո՛, երեք ևս մեռած մարդ յարոյց:

՝. Ո՞րք էին նոքա:

Պ. Առաջինն՝ էր Յայրոս իշխանին կամ ժո-
ղովրդապետին*** ՝ Էրէից տասն և եր-
կու տարեկան աղջիկն՝ Ասիառնառւմ
քաղաքումը • երկրորդն էր՝ մի այլի կնոջ

* Տաճկ. «էփէթ»:

** Տաճկ. զէմպիլ:

*** Ուրուս. Начальникъ Синагоги.

միամօր* որդին Նային քաղաքումը. եր-
րորդն էր՝ Ղազարոս՝ Յիսուսի բարեկամն
Բեթանիա գիւղումը:

Է. Ինչպէս յարոյց Յիսուս զՅայրոսի
աղջիկը:

Պ. Բռնեց ձեռքէն, և ասաց Նբրայեցերէն.
«Տակիժա, կնւմի», որ թարգմանի «Աղ-
ջիկ դու, քեզ ասեմ՝ արի (վեր կաց):
Եւ իսկոյն յարեաւ աղջիկն: Եւ Յիսուս
պատուիրեց նորա ճնողացն՝ որ կերակուր
տան նմա:

Է. Ինչպէս յարոյց զայրի կնոջ որդին:

Պ. Երբ որ մեծ բազմութիւն ժողովրդեան
տանէին զնա թաղելու և նոր դուրս ելած
էին քաղաքի դռնէն, մօտեցաւ Յիսուս
զազաղին, և ասաց. «Պատանի դու, քեզ
ասեմ՝ արի»: Եւ իսկոյն կանգնեցաւ
նստաւ մեռեալն և սկսաւ խօսել**:

* Էօր մօրը մի հասակ:

** Օսա՝ Օստրիա անուամբ յիշէ Միքայէլ
Պամմազիրն Ասորի. և ասէ թէ «Բարկոճեցաւ ՚ի
ձորնիա» (ի Պատմ.):

- ⲁ. Օ՛ր ազարը երբ յարոյց Յիսուս:
- Պ. Երբ որ նա շորեքօրեայ մեռած էր, և դրուած էր գերեզմանի մէջ:
- ⲁ. Ազարու մահուան ժամանակին՝ Յիսուս նորա մօտ չէր:
- Պ. Ա՛յ. այլ շրջում էր Յորդանանու միւս կողմերում՝ քարոզելոյ և ուսուցանելոյ համար:
- ⲁ. Օհիւանդութիւնը չէր լսած:
- Պ. Լսած էր. վասն զի Ազարու քորքն՝ Մարիամ և Մարթա՝ յատուկ մարդ ուղարկելով ծանուցած էին թէ «Օրդուն սիրէիր՝ հիւանդացեալ է»:
- ⲁ. Ի՞նչ ասաց Յիսուս՝ երբ որ վայդ տխուր համբաւը լսեց:
- Պ. «Ե՛յն հիւանդութիւն, ասաց, չէ՛ր մահ, այլ՝ վասն փառացն Եսաուծոյ, զի փառաւոր լիցի Արդի Եսաուծոյ այնուիկ»:
- ⲁ. Չշտապեցա՞ւ առ հիւանդ բարեկամն դրնալու:
- Պ. Ա՛յ, այլ՝ երկու օր ևս մնալով այն տեղում՝ ուր էր, յետ մեռանելոյ հիւանդ:

- դին՝ ասաց աշակերտացն. «Ղազարոս բարեկամ մեր ննջեաց, այլ երթամ՝ զի զարթուցից զնա»:
- Ն. Նասկացան աշակերտքն զայդ բանի իսկական միտքը:
- Պ. Ո՛չ. վասն զի Յիսուս կամեցաւ յայտնել՝ թէ Ղազարոս մեռաւ, և ես պիտի երթամ յարուցանել զնա. իսկ աշակերտքն կարծեցին՝ թէ նոյն հիւանդն յառողջութիւն դառնալով՝ անոյշ քնած է. վասն որոյ ասացին. «Տէր, եթէ ննջեաց՝ ապա ապրի»:
- Ն. Յայտնեց ուրեմն Յիսուս զիւր միտքը՝ այլով բանիւ:
- Պ. Այո՛, զի ասաց յայտնապէս. «Ղազարոս մեռաւ, և ես ուրախ եմ վասն ձեր», ևն:
- Ն. Ի՞նչ էր պատճառն ուրախանալոյն Յիսուսի:
- Պ. Այն էր, որ նա իւր Աստուածային նասազիտութեամբն իմանում էր արդէն՝ թէ աշակերտքն զՂազարու յարութեան

- մեծ սքանչելիքը տեսանելով՝ առաւել ևս
պիտի հաստատուին 'ի հաւատս:
- Հ. Արք որ Յիսուս մօտեցաւ 'ի Ռեթանիա՝
միք ընդ առաջ ելին նմա:
- Պ. Ղազարու երկու քորքն, ևս և բազմու-
թիւնն այն Հրէից՝ որք յԱրուսաղէմէ
եկած էին անդ՝ զսգաւորքը մխիթարելոյ
համար*:
- Հ. Յիսուսի և Ղազարու քեռց մէջ եղե՞ն
յայնժամ խօսակցութիւնք:
- Պ. Այո՛, Մարթա ասաց Յիսուսին. «Տէր,
եթէ աստ լեալ էիր, եղբայրն իմ չէր մե-
ռեալ»: Եւ Յիսուս ասաց նմա. «Յա-
րիցէ եղբայրն քո»: Յետոյ երբ որ ասաց
Մարթա. «Գիտեմ՝ զի յարիցէ 'ի յա-
րութեան՝ յաւուրն յետնուի», յաւելա-
ցոյց Յիսուս զայս բանս ևս. «Աս իսկ եմ
յարութիւն և կեանք**»: Ար հաւատայ

* Ս ան զի ճանապարհն յԱրուսաղէմէ մինչ 'ի
Ռեթանիա՝ 15 ասպարիզի շափ էր, ք' 2 աշխարհա-
զրական մղոն:

** Այսինքն. Աս եմ պատճառ յարութեան մեռե-
լոց և տուող կենաց կամ կենդանացուցիչ:

յիս, թէպէտ և մեռանի՝ կեցցէ . . . հա-
ւատան այսմիկ»:

Ն. Ի՞նչ պատասխան տուաւ Մարթա՝ Յի-
սուսի հարցմանն:

Պ. Եսաց. «Ե՛յո՛, ես հաւատացի՝ եթէ դո՛ւ
ես Քրիստոսն Արդի Եստուծոյ, որ
յաշխարհ գալոց էիր»:

Ն. Մարիամ զի՞նչ արար՝ երբ որ տեսաւ ըզ
Յիսուս:

Պ. Ենկաւ առ ոտս Յիսուսի, և զՄարթայի
ասածը կրկնելով «Տէր, եթէ աստ էիր
զիպեալ, ո՛չ էր մեռեալ եղբայրն իմ», լայր,
ինչպէս լային և նորա հետ եկած շրէայ-
քն»:

Ն. Յիսուս ևս սիրոյ և ցաւակցութեան նը-
շան ցոյց տուաւ:

Պ. Ե՛յո՛, նախ ինչանակ կարեկցութան հար-
ցոյց՝ թէ ո՛ւր են դրած զմեռելոյ մարմինը,
և ապա յորժամ ասացին «Ե՛կ և տես»,
ինքն ևս արտասուեց: Աւստի և ոմանք
ի շրէիցն ասէին. «Տեսէք՝ որչափ սի-
րէր զնա»:

- Ն. Ինչպէս եղև Ազգարոսի կենդանանալն
և յառնելն:
- Պ. Յիսուս գնալով զէսպ 'ի գերեզմանն* բայց
ոչ շատ մօտենալով, հրամայեց այլոց՝ ըզ
վէմբ 'ի բաց առնուլ. և ինքն նախ զաչ-
քերբ 'ի վեր բարձրացուցանելով գոհա-
ցաւ զԱստուծոյ շօրէ, և ապա զէսպ 'ի
գերեզմանն դառնալով ազազակեց բարձ-
րաձայն. «Ազարէ, արի եկ արտաքս**»,
Եւ նոյն ժամայն կենդանացաւ և ինքնին
'ի դուրս ելաւ մեռեալն***:
- Ն. Պատանքով պատած չէր նա:
- Պ. Պատած էր. ուստի հրամայեց Յիսուս՝

* Ազարու գերեզմանն էր քարայր (Տաճկ. Ժազարա.
Ռուս. пещера), և բերանումբ դրուած կայր մի մեծ
վէմ: Այսպիսի էին գրեթէ և այլ հարուստ շրէից
գերեզմանքն՝ ըստ սովորութեան այնր ժամանակի:

** Վրէ մեր երան սչնորհ Մամբրէ վարդապետն.
«Շեռի եկաց (Յիսուս) 'ի գերեզմանէ անտի կանգունս
երկոտասան, չմերձենալով 'ի մեռեալն. փոխանակ ձե-
ռինն՝ զձայնն սասակացոյց (Ղառ 'ի յար. Ա ազ.):

*** Ազարու յարութիւնն՝ ը կարծեաց Մեկնչաց՝
եղև 'ի տասներորդ ժամու, իմ՝ երկու ժամաւ յառաջ
քան զարեգակնամուտը (Մամբրէ 'ի ճառն յարու-
թեան Ա ազ.):

որ զոտից և զձեռաց կապանքը արձակեն.

“Եւ ձեք զղա, ասաց, և թողէք երթալ”:

Ն. Եւ յնուհետեւ շատ ապրեցաւ յարուցեալն:

Պ. Տասն և հինգ տարի ևս ապրեցաւ, ասեն,

բայց ոչ երբէք ծիծաղեցաւ. և մեռաւ

Ախտուան քաղաքումը Արարոս կղզւոյն*:

ՅԱՒԵՂՈՒՆՕՒԹ

Ե. ԱՅԼԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Ն. Յիսուս՝ յառաջ քան զյարութիւնն և ընկեցոյց զիւր Եստուածային փառքը ՚ի մարմնի:

Պ. Եւ յո՛ւ, երևեցոյց միանգամ միայն՝ այլակերպելով երեք գլխաւոր Եռաքելոց առաջև, որք էին՝ Պետրոս, Յակոբոս, Յովհաննէս:

Ն. Յո՛ւր տեղ եղև այդ հրաշալի տեսիլդ:

Պ. Յաւետարանչաց դրուածէն յայտնի է. բայց ըստ հին և ընդհանուր աւանդու-

* Յայտնաւ. (ի Յունով. 11):

Թեան ամենայն եկեղեցեաց և վարդապե-
տաց՝ համարի՝ թէ եղած է Թաբօր լեռ-
նումը* , որ Պալիլեայի սահմանումն էր :

՝. Ինչպէս եղև :

Պ. Արբ որ Յիսուս յաղօթս կայր՝ յանկարծ
նորա երեսքն պայծառացան լուսաւորե-
ցան արևո՛ւ պէս , և հանդերձքն ձիւնա-
նման սպիտակացան և փայլուն եղեն :

՝. Այն տեսլեան մէջ այլ մարդիկ ևս երևե-
ցան :

Պ. Այո՛ , Մովսէս և Աղիա մարդարէքն և
րևեցան փառօք , առաջինն յաջ կողմն , և
երկրորդն ՚ի ձախ կողմն , և սկսան Յի-
սուսի հետ խօսել՝ նորա փրկագործ չար-
չարանաց և մահուան վերայ , զոր կրելոց
էր Արուսաղէմ :

՝. Օրհնչ նշանակէր այն Մարդարէից և
րևումն :

Պ. Նշանակէր , թէ Այլակերպեալն այն՝

* Հարակ. Վարդավ.Ն. Հ նորհ. (ի տաղսն Վար-
դավ.) : Մարդ. Հ նորհ. (Ի մեկն. ք Պետ. ճառ. ք) :
Յովհ. Արզն. (Ի մեկն. Մատ. Ժէ. 1) :

Աստուած է կենդանեաց և մեռելոց, ա-
րարիչ և տէր է երկնի և երկրի, ըստ ու-
րում մինն (Մովսէս)՝ ՚ի մեռելոց դասէն
էր, և միւսն (Աղիա)՝ ՚ի կենդանեաց մինն՝
յերկրէ, և միւսն՝ յերկնից*:

Ճ. Առաքեալք ինչով կարացին ճանաչել ըզ-
նոսա:

Պ. Ամբ լսելով զնոցա անուանքը՝ երբ որ
նոքա խօսէին Յիսուսի հետ, և կամ տե-
սանելով զՄովսէսը՝ օրինաց տախտակօք,
և զԱղիայն՝ մաշկեղէն հանդերձիւք, ինչ-
պէս տեսած էին նկարուած պատկերաց
վերայ**:

Ճ. Բան խօսեցան յայնժամ Առաքեալքն:

Պ. Միայն Պետրոս համարձակեցաւ Յի-
սուսին մի բան ասել յետ հեռանալոյ
անտի Մովսիսի և Աղիայի. բայց յապ-
շութենէն ինքն ևս չղիտէր՝ զինչ խօսէր:

* Ն. Շնորհ. (՚ի Բանն հաւատ. էջ 196): Ափ-
րեմ (Ի Համարարբ. գլ. Ժդ):

** Յովհ. Արղն. (Իմեկն. Մատ. Ժէ. 3):

Է. Օ՛րի՛նչ ասաց նա:

Գ. «Պա՛րբի, ասաց, բարւո՛ք է մեզ աստ լի-
նել • արասցուք երիս տաղաւարս, մի՛
քեզ, մի՛ Մովսիսի, և մի՛ Աղիայի»:

Է. Յետ այնորիկ ի՞նչ դէպք պատահեցաւ:

Գ. Լուսաւոր ամպ իջանելով՝ հովանի եղև
նոցա վերայ • և ձայն ևս լսուեցաւ յամ-
պոյն «Դա՛ է Արդի իմ ընտրեալ • դմա՛
լուարուք»:

Է. Լուաքեալք չվախեցան յայն ձայնէն:

Գ. Լ՛յնպէս վախեցան՝ որ իսկոյն երես ՚ի
վայր անկան իբր կիսամեռք • բայց երկար
չտեեց նոցա երկիւղն, որովհետև Յիսուս
քաջալերեց զնոսա ասելով • «Յո՛տն կա-
ցէք, և մի երկնչեք»:

Է. Լ՛յդ անցքդ շուտով հռչակուեցաւ:

Գ. Ա՛յ • վասն զի այն երեք ականատես Լու-
աքեալքն առ ժամանակ մի լուեցին, և
ինչ որ տեսած էին՝ ոչ մի մարդոյ չպատ-
մեցին:

Է. Ինչո՞ւ համար չպատմեցին:

Գ. Լ՛յնոր համար՝ որ ՚ի միւս օրն յառաւօ-

տուն՝ երբ որ իջանէին ՚ի լեռնէն՝ զայս
պատուէրս տուած էր նոցա Յիսուս.
“Մի՛ ումեք ասիցէք զտեսիլդ զայդ, մինչև
Արդի մարդոյ”^{*} ՚ի մեռելոց յարիցէ”:

Ի. ԹՇՆԱՄԻՔ ՅԻՍՈՒՍԻ

Հ. Յիսուս թշնամիք ևս ունէր:

Պ. Այն թշնամիք էին նմա՝ չարասէր, խա-
ւարասէր և ճշմարտութեան լոյսը ատե-
ցող մարդիկ, որպիսի էին յայնժամ Հը-
րէից մէջ քահանայք և քահանայապետք,
ծերք և աշխարհասէր իշխանք, և առա-
ւել քան զնոսա՝ Ղապիւք և Փարիսեցիք:

Հ. Այք էին Ղապիւքն.

Պ. Հըրէից օրինազէտքն էին, որք և կոչէին

* Այսինքն՝ Վրիստոս, Արդի Աստուծոյ, որ մար-
մնանալով՝ մարդանալով և ծնանելով ՚ի սրբոյ Աբուէն՝
եղև և Արդի մարդոյ: Աւստի նոյն Արդին մարդոյ՝ է և
կոչի ճշմարտապէս Արդի Աստուծոյ, որպէս ինքն ա-
սաց. “Կայ ժամանակ՝ և արդէն իսկ է, յորժամ մե-
ռեալք լսիցեն ձայնի Արդւոյն Աստուծոյ . . . Այ՛ զի
Արդի մարդոյ է, ի այն զի՞ զարմանայք (Յովհ. Ե. 25. 28):

Օրինականք, Օրինաւորք, Այլապետք օրինաց:

Ն. Փարիսեցիքն ոյք էին:

Պ. Այդու անուամբ կոչէին այն դասքն ազանդաւոր շրէից՝ որք 'ի հասարակ ժողովրդէն Բաժանոսաժ* զոլով ոչ միայն զանազան խտրանօք (սովորութեամբք)՝ այլ և զգեստիւք, առաւել քան զայլս օրինապահք էին համարուամ:

Ն. Ամենքեան նոքա առաքինի՞ մարդիկ էին:

Պ. Այլ ըստ մեծի մասին՝ կեղծաւոր, հպարտ, ազահ, խաբեբայ, մարմնասէր, փառասէր և թերահաւատ մարդիկ էին. վասն որոյ և Յիսուս շատ անգամ՝ վայտալով յանդիմանէր զնոսա:

Ն. Այնի՞ն շրէից մէջ՝ հետեւողք՝ սիրողք և պատուողք Յիսուսի:

Պ. Այո՛, շատ բարեմիտ՝ ճշմարտասէր և երկիւղած անձինք՝ որք լսած կամ տեսած էին զՅիսուսի հրաշագործութիւնքը,

* Ասան զի Փարիսեցի անունն ծագուած է Աբրայահան բառէս Փարէս, որ նշանակէ Բաժանոսաժ:

հետեւէին նմա սիրով, պաշտէին զնա 'ի սրտի, և ցանկային փառաւորել յամենայն տեղ զնորա անուներ:

Գ. ՀԱՆԳԻՍԱԽՈՐ ՄՈՒՏ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
ՅԵՐՈՒՍԱԼԷՄ

Ն. Երբ առաւել հռչակեցաւ Յիսուսի անունն շրէից մէջ:

Պ. Երբ որ նա իշոյ և յաւանակի վերայ* նստած 'ի Ռեթանիայէ Արուսաղէմ գալով՝ ցնծալից աղաղակաւ անթիւ բազմութեան՝ որք յառաջոյ և զկնի երթային՝ մտաւ 'ի քաղաքը:

Ն. Օգնչը և զյաւանակը ոյք բերին նմա:

Պ. Նորա աշակերտաց երկուքն, որք ըստ

* Այսինքն՝ նախ իշոյ վերայ, և ապա յաւանակի, որպէս գրէ Յովհ. վ. Արզնկացի ('ի մեկն. Մատ. իմ 7). «Օգնչինն նստաւ 'ի վերայ իշոյն՝ մինչ 'ի դուռն Արուսաղէմի. և ապա յիշոյ անտի իջեալ՝ նստաւ 'ի վերայ յաւանակին»: Բայց այլք կարծեն՝ թէ նախ յաւանակի վերայ նստաւ, և ապա իշոյ (Տէս 'ի Քարողագիրս Տաթև. 'ի հատ. Չմեռ. էջ 489):

կարծեաց մեկնչաց՝ համարին Պետրոս և
Յովհաննէս*:

Է. Աւստի բերին:

Պ. Ի դիւղէն՝ որ մօտ էր Տեթանիայի և Արուսազէմի, որպէս պատուիրեալ էր նոցա Յիսուս**:

Է. Այք էին այն մարդիկն՝ որք ուղեկից եղևն Յիսուսի:

Պ. Կէսքն նոքան էին, որք յԱրուսազէմէ՝ ի Տեթանիա զնացած էին՝ ոչ միայն զՅիսուսը՝ այլ և զյարուցեալ Ղազարը տեսանելոյ համար. և կէսքն նոքան էին, որք յայլ և այլ տեղեաց յԱրուսազէմ եկած էին Օլասկի տօնին պատճառաւ, և երբ

* Վրիգոր. Տաթև. (Ի Քարողագիրսն ի հատոր Չմեռ. էջ նկթ. նհղ):

** Օւշը յաւանակի հետ ի միասին գտին աշակերտքն փողոցումը կապուած, ինչպէս ասած էր Յիսուս (Մարկ. Թ. 4): Քայց թէ որոյ էին այն կենդանիքն, Աւետարանիչքն չեն նշանակած: Մեկնչաց կարծիքն փան այսր՝ զանազան են. որոց հաւանականագոյնն այս է թէ՛ կորուսուած էին, և զտողքն բերած կապուած էին զիւրի մէջ արտաքոյ տան, որ զայ առնու տէրն (Աբղն. ի մեկն. Մատ. Ին. 2):

լսեցին թէ Յիսուս դայ, փափազանօք
ընդ առաջ ելին:

՝. Ինչով յայտնեցին նորա զիւրեանց սրտի
ցնծութիւնը:

Պ. Արմաւենի և ձիթենի ոստեր ՚ի ձեռս
բռնած ունելով, որ նշան էր մեծի ցըն-
ծութեան, ըստ հին սովորութեան շը-
րէից*:

՝. Այլ ի՞նչ արարին:

Պ. Հասերն զիւրեանց հանդերձքը ճանա-
պարհի վերայ տարածեցին. ոմանք ևս
ծառոց ձիւղեր սփռեցին: Աւ բաց յայս-
ցանէ, երբ որ Չիթենեաց սարի գլուխը
հասան՝ սկսան ամենքն թէ՛ ծեր և թէ՛
տղայ մեծաձայն և ստէպ ստէպ աղաղա-
կել. «Միսաննա Քարձրելոյն. Միսաննա
՚ի Քարձունա. Միսաննա Արդւոյ Ղաւ-
թի, օրհնեալ որ դասդ յանուն Տեառն,
Թաղաւորդ Խորայէլի»:

՝. Օ, ի՞նչ նշանակէ Միսաննա բառդ:

Պ. Այս բառս յԱբրայական լեզուի նշանա-

* Տես ՚ի զերս ք Մակ. ժ. 7:

կէ “Փրկէ՛ս կամ կէց՛ս զԷղ,” և կամ “Փրկէ՛ս Ռի-նէ” է Բարձրանց, • բայց ըստ դործածութեան՝ համարի լոկ ձայն ուրախական, իբրև Միջարկութիւն:

Ն. Յիսուսի հետ եկող ամբոխի մէջ չկայի՞ն և այնպիսի անձինք, որք հակառակ և թշեամբ էին նմա:

Պ: Կային ոմանք՝ ի Փարիսեցւոց, որք գնացած խառնուած էին այն ամբոխի մէջ ոչ թէ զՅիսուսի դալուստը փառաւորելոյ համար, այլ՝ միայնզցնծութեան հանդէսը խափանելոյ համար:

Ն. Օ՞րի՞նչ արարին նոքա՝ երբ որ Ավսաննայի ձայնքն բարձրանում էին անդադար:

Պ. Մօտենալով Յիսուսի՝ ասացին մեղադրանօք. “Ա՛րդապետ, սաստեան աշակերտացդ քոց,” և պատասխան լսեցին ի նմանէ զայս մարգարէական կարճ խօսքըս. “Ասեմ ձեզ՝ եթէ դոքա լռեսցեն, քարինքդ աղաղակեսցեն* , :

* Ըստ մեկնելոյ վարդապետաց, մարգարէութիւնս

ⲁ. Երուսաղէմի վերայ ևս մարդարէական
բան խօսեցաւ Յիսուս:

Պ. Այ՛նք որ հասաւ նա յայն տեղ՝ ուս-
տի երևում էր քաղաքն, հայեցաւ նորա
վերայ, և ասաց լալով. «Երուսաղէմ՝ Ե-
րուսաղէմ, եկեսցեն աւուրք . . . և պա-
շարեսցեն և նեղեսցեն զքեզ յամենայն
կողմանց (Թշնամիք քո), և ոչ թողու-
ցուն քար ՚ի քարի վերայ յամենայնի ՚ի
քեզ, փոխանակ զի ոչ ծանեար զժամա-
նակ այցելութեան քո*»:

ⲁ. Յիսուս՝ յետ մտանելոյն ՚ի քաղաքը՝ ո՛ւր
գնաց և զի՛նչ արար:

Պ. Գնաց ուղղակի ՚ի տաճարը, և զկաղքը

այս կատարուեցաւ յետ Յիսուսի մահուանն, երբ որ
աշակերտքն յերկիւղէ Հրէից լուռ մունջ կացին, և
վէմքն պատառուելով յերկրաշարժութենէ, և որպէս
թէ լեզուաւ աղաղակելով՝ վկայեցին նորա Աստուա-
ծութեան: Այսպէս գրեն Իգնատիոս վ. (՚ի Մեկն.
Ղուկ. ԺԺ. 39). և Յ. Երզնկացի (՚ի Մեկն. Մատ. Իմ.
15. 16): Եփրեմ (՚ի Համաբարբ. գլ. ԺԷ):

* Այս նախագուշակութիւնս ևս կատարուեցաւ երբ
որ Երուսաղէմ հանդերձ տաճարաւ կործանուեցաւ ՚ի
ⲁռովմայեցւոց զօրացն յամի Տեառ՝ 70:

և զկոյրքը, որք բազմութեամբ կային
անդ՝ բժշկեց:

Հ. Յայնժամ ևս ուրախութեան ձայնք լսու-
ուեցան:

Պ. Այո՛. վասն զի մանր տղայքն ևս՝ որ անդ
հաւաքուած էին, սկսան չափահաս մար-
դոց պէս աղաղակել ուրախութիւնք. «Մէ-
սաննա, օրհնութիւն Արդւոյ Ղաւթի»:

Հ. Քահանայապետքն և դպիրքն լսեցին
զայդ:

Պ. Այո՛. լսեցին, և բարկացան ևս. բայց չք
կարողանալով զտղայոց ձայնը դադարե-
ցուցանել, գնացին ասացին Յիսուսի.
«Լսես՝ զինչ ասեն դոքա»։ Եւ Յիսուս
զնոցա տգիտութիւնը յանդիմանելոյ հա-
մար «Միթէ դուք չէք կարդացած, աս-
աց, զՍաղմոսի բանը. «Ի բերանոյ տը-
ղայոց և ստնդիեցաց կատարեցեր զօրհ-
նութիւն»:

Հ. Եւրք որ Յիսուսի՝ այսպիսի փառօք դա-
լրատեան լուրն՝ տարածուեցաւ քաղաքի
մէջ, լսողքն զինչ ասէին:

Պ. Ոմանք 'ի բարեմիտ անձանց լի զարմացմամբ հարցանէին միմեանց. «Ո՞վ իցէ սա», և այլք ևս պատասխանէին «Սա է մարգարէն Յիսուս՝ որ 'ի Նազարէթի Գալիլեացոց», Իսկ Փարիսեցիք լինախանձու և դառնութեամբ ասէին «Տեսանէ՞ք զի ոչինչ օգտիք. ահաւասիկ աշխարհ ամենայն զկնի նորա գնաց», :

Է. Յոր տարին և յոր օրն եղև այդ հանդիսաւոր մուտն Յիսուսի յԱրուսաղէմ :

Պ. Եղև յերրորդ տարին քարոզութեան Յիսուսի, հինգ օրով յառաջ քան ըզւրէից Պասեքատօնը, յայն Միաշաբաթի օրն՝ զոր մեք այժմ կոչեմք Օսադհադարդ, կամ Օր արձաւենեաց. և կամ Յունական բառիւ՝ Աղոգոթան, որ նըշանակէ Բարեբանեալ, կամ Օսադարդ :

Է. Եյնուհետև միշտ յԱրուսաղէմի մէջ մնաց Յիսուս :

Պ. Աչ. այլ՝ 'ի նոյն երեկոյին դարձաւ 'ի Բեթանիա. և յետ այնորիկ մինչ ցմասա-

նիլն 'ի ձեռս թշնամեաց՝ յառաւօտու
Նըրուսաղէմ գայր, և յերեկոյի կամ 'ի
Բեթանիա գնայր և կամ 'ի Չիթենեաց
լեառն:

Է. Յօտար ազգաց ևս՝ Յիսուսի տեսութե
փափագողք գտանուեցան յայնժամ:

Պ. Այն ըստ պատմելոյ Յովհաննու Աւե-
տարանչին*, երբ դեռ Նըրուսաղէմումն
էր Յիսուս**, քանի մի անձինք ազգաւ
հեթանոս***, ջերմագին փափագ ունե-
լով Յիսուսի հետ տեսնուելու՝ նախ մօ-
տեցան Փիլիպպոսի և ասացին. «Տէր,
կամիմք զՅիսուս տեսանել», և ասլա նո-
րա և Անդրէասի**** միջնորդութեամբ
հասին իւրեանց փափագանաց:

* Գլ. ԺԷ. հմր 20 — 23:

** Ըստ ոմանց՝ 'ի նոյն իսկ օրն՝ յորում Յիսուս հան-
դիսապէս մտած էր Նըրուսաղէմ յաւանակաւ իշոյ:
Իսկ ըստ այլոց (որ աւելի հաւանական թուի) յերրորդ
օրն, քի՛ յերեքշաբաթու յերեկոյին:

*** Այսինքն՝ օտարազէի, ոչ Հրեայ:

**** Փիլիպպոս և Անդրէաս՝ Յիսուսի աշակերտք
էին՝ յերկոտասանից կարգէն:

ⲓ. Ի՞նչպէս:

Պ. Փիլիպպոս յետ լսելոյ զնոցա խնդիրը՝
յայտնեց Մնդրէասին. երկուքն՝ ի միա-
սին ծանուցին Յիսուսի: Եւ Յիսուս
ընդունելով զնոսա մարդասիրապէս՝ խօ-
սեցաւ նոցա հետ. և ի նոյն իսկ ժամու-
ուրախուժեամբ դէպ յաշակերտքը դառ-
նալով՝ ասաց. «Եհնս ժամ՝ զի փառա-
ւորեսցի Արդի մարդոյ»:

ⲓ. Օ՞րնչ յայտնել կամեցաւ Յիսուս՝ զայդ
ասելով:

Պ. Յայտնել կամեցաւ՝ թէ իւր անունն պի-
տի փառաւորուի շուտով՝ նաև հեթա-
նոսական ազգաց մէջ. և թէ՛ արդէն իսկ
հասած է փառաւորուելոյ ժամանակն:

ⲓ. Այ՞ք էին այն երջանիկ և բարետենչ հե-
թանոսքն:

Պ. Ըստ հաստատագոյն և ընդհանուր ա-
ւանդութեան ազգիս, մեր Աբգարու՝ նա-
խահաւատ թաղաւորի հրեշտակքն (դես-
պանքն) էին, որք եկած էին Ադեմիոյ՝

նոյն իսկ թագաւորի՝ աղաչանաց և հրաւիրանաց նամակաւն առ Յիսուս*:

ԳԼ: Ե

ՉԵՐՉԵՐԵՆԻՔ, ՄԵՆ ԵՒ ԹԵՂՈՒՄՆ
ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Ն. Յիսուս՝ յառաջ քան զմահն՝ յայտնած էր աշակերտացն, թէ ինքն պիտի չարչարուի և մեռանի:

Պ. Այո՛, յայտնած էր շատ անգամ, բայց երբ որ ժամանակն մօտեցաւ, զչարչարանաց և մահուան օրը ևս որոշակի յայտնեց՝ ասելով. «Գիտէք, յետ երկուց աւուրց Օգոստիկ լինի, և Արդի մարդոյ մատնի՛ ի խաչ ելանել»:

Ն. Այո՞ գործոյդ համար խորհուրդ եղև՞ շրէից մէջ:

Պ. Այո՛, ՚ի նոյն աւուր, քահանայապետքն,

* Տես ՚ի Պատմ. Խոր. գիրք Բ. գլ. լն:

դպիրքն, և ծերքն ժողովրդեան, ժողովե-
ցան Ասյիափա քահանայապետի սրբա-
հում, և խորհուրդ արարին՝ որ բռնեն
զՅիսուս և սպանանեն:

◌. Արոյ՞ ձեռամբ յաջողեցաւ նոցա զիւ-
րեանց խորհուրդը կատարել:

Պ. Յիսուսի աշակերտաց միոյն ձեռամբ, քի՞
Յուդայի Սիմոնեան Խակարիովտացւոյ,
որ մասնիչ եղև իւր երկնաւոր վարդա-
պետին:

◌. Յի՞նչ պատճառէ անկաւ նա այնպիսի
ամենամեծ մեղաց մէջ:

Պ. Յարժաթսիրութենէ. վասն զի ցանկա-
ցաւ ստանալ զերեսուն արծաթը*, զոր

* ◌ աւաստապէս ընդունուած է, թէ Յուդայի ըս-
տացած արծաթն՝ այն ժամանակի դահեկան էր ◌ը-
րէից՝ շէֆը (այն է՝ «իկը») անուանեալ, որ և ըստ գրեզոյ
Վանական վարդապետի (ի ◌արց.) և Անանիայի
Շիրակացւոյ (ի զիրսն յղ. կշռ. և չափ.) Յունական
բառիւ Արժի-բոն էր ասուում, որ նշանակէ արծաթ: Իսկ
Արզնկացին այլ տեղեկութիւն ևս տուած է մեզ՝ այս-
պէս գրելով. «Այն թէ արծաթի էր դահեկան ժամա-
նակին, կամ պատկեր էր երեսուն արծաթի (արժէիւք),
որպէս ոմանք ասեն, զոր բերին մոզք՝ Տեառն մերոյ, և

քահանայապետքն խոստացած էին տալ
նմա 'ի վարձ մատնութեան:

ⲗ. Յայտնեց Յիսուս այլոց աշակերտացն՝
թէ ինքն 'ի Յուդայէն պիտի մատնըլի:

Պ. Այս, յայտնեց երբ որ Աբիմախանից*
հետ 'ի միասին նստած էր 'ի սեղան յա-
ռաջին երեկոյի Բաղարջակերացն**:

ⲗ. Որպիսի կերպիւ յայտնեց:

Պ. Նախ 'ի մէջ բերելով զՎաւթի մարգա-
րէութիւնը. “Որ ուտէր ընդ իս հաց՝ ա-
րար ինձ խարէութիւն (Մաղճ. Է. 10),”
և ապա զայս բանս ասելով. “Մի ոմն 'ի
ձէնջ մատնելոց է զիս,” և ապա դարձեալ.
“Աւասիկ ձեռն մատնչի իմոյ ընդ իս 'ի
սեղանս,”:

Մարիամ ետ ընծայս տաճարին՝ յորժամ ընծայեցոյց
զնա. զոր տեսեալ Յուդայի՝ ցանկացաւ և խնդրեաց,
և փոխանակ զվարդապետն մատնեաց (‘ի Մեկնութ.
Մատ. յէջ 551):

* Այսինքն՝ երկոպասան աշակերտաց, յորոց մի էր և
Յուդա:

** Այսինքն՝ շէնց Օպիկն, որ կոչէր և Պասե-
կամ Պասոս:

◌. Աշակերտքն չցանկացան տեղեկանալ այդ բանիդ:

Պ. Ցանկացան, բայց չհամարձակուելով աւելի բան խօսիլ՝ սկսան ամէն մէկն ահիւ և տրտմութեամբ մի զկնի միոյ հարցանել. «Մի՞թէ ես իցեմ, Տէր»:

◌. Ի՞նչ պատասխան տուաւ նոցա Յիսուս:

Պ. «Որ մտեաց ընդ իս զձեռն իւր՝ ի սկաւառակդ, նա՛ մատնելոց է զիս», ասաց:

◌. Աւելի ևս յայտնի կերպիւ ո՞ւմ եցոյց Յիսուս զիւր մատնիչը:

Պ. Սիրելւոյն Յովհաննու՝ որ նստած էր իւր մօտ: Ասան զի երբ որ նա՛ ըստ ակնարկելոյն Պետրոսի՝ անկանելով Յիսուսի լանջաց վերայ, ասաց «Տէր, ո՞վ է», Յիսուս մեղմ՝ ձայնիւ պատասխանեց. «Ա՛յն է՝ որում ես թացից զպատառն՝ և տաց»:

◌. Ո՞ւմ տուաւ Յիսուս զպատառը:

Պ. Յուդային տուաւ* ասելով. «Արդ որ զինչ առնելոցն ես՝ արա՛ վաղվաղակի**»,:

Հ. Օրինչ արար յայնժամ Յուդա:

Պ. Նախ՝ զիւր սրտի չարութիւնը ծածկելոյ համար՝ յանդգնեցաւ զմիւս Առաքելոց ասածը կրկնել. «Միթէ ես իցեմ, վարդապետ», բայց ապա լսելով՝ Յիսուսէ զայս պարզ պատասխանս «Դու ասացեր***», դուրս ելաւ իսկոյն և գնաց:

Հ. Ո՛ր գնաց:

Պ. Գնաց ուղղակի քահանայապետից՝ զրպ-

* Այն պատառոյն վերայ՝ զոր Յիսուս եթաց (Եւրջեց, Եսթասիեց) և տուաւ Յուդային, այլևայլ են Մեկընչաց կարծիքն: Ոմանք ասեն՝ թէ ըրով թրջեց, և այլք՝ թէ զինով (Ափր. ՚ի Համաբ. դլ. ժԹ: Իգն. ՚ի Մեկն. Գ ռւկ. դլ. իԲ: Արդն. ՚ի Մեկն. Մատ. յէջ 555): Այն ևս ասողք՝ թէ սկաւառակին (կերակրոյ ամանին) մէջ թաթախեց:

** Թէ ինչ մտօք ասաց Յիսուս զայս բանս՝ չիմացան միւս Առաքեալքն: Ոմանք կարծեցին՝ թէ Յիսուս պատուիրեց Յուդային որ երթայ ինչ որ Օւակի տօնին համար հարկաւոր էր, կամ թէ աղքատաց ռդորմութիւն տայ (Յովհ. ժգ. 28. 29):

*** Այսինքն. «այո՛, այդպէս է որպէս ասացեր»,:

րաց և իշխանաց մօտ, զիւր վարդապետը
'ի ձեռս նոցա մատնելոյ համար:

ⲁ. Այնուհետև զի՛նչ արար Յիսուս:

Պ. Սկսաւ զվերջին պատուիրանքը սիրոյ և
համբերութեան վերայ, ևս և զխորագոյն
վարդապետութիւնքը Սուրբ Արրորդու-
թեան վերայ, աւանդել մետասան աշա-
կերտացն. և յետ այնորիկ նոցա հետ 'ի
միասին գնաց 'ի պարտէզն Գեթսեմանի
զիւղի*:

ⲁ. Ի՛նչպէս կատարեց Յուդա զիւր չար
կամքը:

Պ. Մինչ դեռ նոյն պարտիզումն էր Յիսուս՝
և աղօթէր, եկաւ նա յայն տեղ՝ ⲁրէից
ամբոխի և ⲁռովմայեցի զօրականաց
հետ, և մօտենալով Յիսուսին՝ մատնեց
զնա իւր տուած նշանովն**, քի՛ համբու-
րելով և ասելով. «Ողջ եր վարդապետ,»:

* Այս զիւղս՝ Չիթենեաց լերին ստորոտումն էր
յայն կոյս ձորոյն Աեդրովնի. և պարտէզն՝ մօտ էր զիւ-
ղին (Մատ. իդ. 36: Յովհ. ժը. 1):

** «Տուեալ էր նշան մատնչին՝ և ասէր. ընդ որում

Հ. Գիտէ՞ր ուրեմն Յուդա՝ թէ Յիսուս
պարտիզի մէջն էր:

Պ. Այո՛. վասն զի սովոր էր Յիսուս շատ
անգամ զնալ յայն տեղ հանդերձ աշա-
կերտօքն՝ աղօթելոյ համար:

Հ. Օ՛հնչ ասաց Յիսուս Յուդային՝ երբ
որ նա համբուրեց զինքը:

Պ. “Ը՛նկեր, ասաց, վասն որոյ եկիրդ. համ-
բուրելով մատնես զՌոդի մարդոյ:

Հ. Ամբոխին զի՛նչ ասաց:

Պ. “Օ՛հ խնդրէք”, ասաց: Աւ մինչ յայտ-
նեցին՝ թէ զՅիսուս Նազովրեցին խընդ-
րեն, ասաց համարձակապէս. “Ա՛ս եմ:
Արդ՝ եթէ զիս խնդրէք, թոյլ տուք դո-
ցա (ի՛նչ աշակերտացդ իմոց) երթալ”:

Հ. Արպիսի անցք պատահեցաւ յայնժամ:

Պ. Երբ որ Յիսուս “Ա՛ս եմ”, ասաց, այն-
պէս սարսափ ու դող անկաւ ամբոխին
վերայ, որ ամենքն յետ յետ քաշուելով՝

ես համբուրեցից՝ նա է, կալձիք զնա և տարձիք զգու-
շութեամբ (Մարկ. Ժ. 44):

զեանին զարկուեցան, ինչպէս և նոցա առաջնորդն՝ Յուդա:

Ն. Այսն էր այդպիսի զօրութիւն ցոյց տուաւ յայնժամ Յիսուս:

Պ. Այսն այն՝ որ իմանան ամենքն, թէ ինքն Աստուած հզօր է և ամենակարող. և թէ՛ կամաւ անձնատուր է լինում իբրև տկար մարդ*:

Ն. Երբ որ զայդ տեսին Առաքեալքն՝ զի՞նչ արարին:

Պ. Արժեւոյ՛լ թէ առանց դժուարութեան կարող են թշնամեաց դէմ դնել, ասացին Յիսուսի. «Տէր, հարցո՛ւք զնոսա սրով»: Պետրոս ևս՝ որովհետև սուր ունէր, զարկաւ կտրեց այնու զՄաղքոսի** աջ ախանջը:

* Եփրեմ (ի շամաբ. գլ. 1): Բարսեղ Ղոն (ի Մեկն. Մարկ. գլ. 17):

** Մաղքոս՝ Ասյիափա քահանայապետի ծառայն էր: Սորա համար ասեն ոմանք, թէ յետոյ քրիստոնեայ եղև. բայց անհիմն զրոյց է: շասարակեալ կարծիք է մեր վարդապետաց, թէ սա՛ն այն 38 ամեայ անդամալոյժն է՝ զոր բժշկած էր Յիսուսի սրահին Ռեթհեզ-

շ. Յիսուս հաւան էր այնպիսի մշտա-
ծուծեանց նոցա և արարմանց:

Պ. Ո՛չ. ուստի զՊետրոսը յանդիմանեց. ըզ-
Մաղքոսի ականջո բժշկեց. և աշակեր-
տացն ասաց. «Թո՛յլ տուք ցայդ վայր»,
(ի՞նչ դադարեցէք. բաւական է ինչ որ ե-
ղև):

շ. զՊետրոսը ո՞րպիսի բանիւք յանդիմանեց:

Պ. «Ա՛րկ, ասաց նմա, զտուրդ անդրէն ՚ի
պատեանս իւր. զբաժակն (չարչարանաց

գայ. և թէ՛ սա ի՞նքն է՞ որ յետոյ յանդգնեցաւ ապ-
տակ ևս տալ իւր Բժշկողին՝ Աննա քահանայապետի
ատեանում (ի Յայսմաւ. Մարտի 22: Ա անակ. վ. ՚ի
Հարց: Արդնկ. ՚ի Մեկն. Մատ. յէջ 574): Աւ որով-
հետև կրկին մեղանչեց սա ապերախտութեամբ ընդ-
դէմ խրատուն՝ զոր յետ բժշկութեան տուած էր նմա
Յն, «Ահա աղիկ ողջացար, մի ևս մեղանչեր, զի մի չար
ևս ինչ լինիցի քեզ» (Յովհ. է. 14), այնու պատճա-
ռաւ Պ. Նարեկացին կոչում է զնա կրկին Բերահասար
(ի Նարեկն. գլ. 87). և մեր Սուրբ եկեղեցին՝ բանիւ
Շնորհալոյն յոյժ պատշաճապէս երգում է. «Յայն-
ժամ առ գութ սիրոյն Պետրոս, ըզժառային անուն
Մաղքոս, եհատ սուսերք զականջն աջոյ, որ ո՛չ լըւաւ
Տեառն իւրոյ» (ի Ժամագիրս):

և մահու) զոր ետ ինձ շայր՝ ոչ ըմպիցեմ՝*:

Ն. Ուրեմն և ինքն չընդդիմացա՞նք երբ որ կամեցան բռնել և կապել զնա:

Պ. Ո՛չ. այլ միայն զայս ասաց իւր վերայ եկողացն. «Իբրև ՚ի վերայ աւազակի՞ նկէք սուսերօք և բրօք՝ ունել զիս. հանապազ առ ձեզ էի, և ուսուցանէի ՚ի տաճարին, և ոչ կալարուք զիս»:

Ն. Ո՞ւր տարան զՅիսուս՝ յետ բռնելոյ:

Պ. Տարան ՚ի քաղաք (ք՛մ՝ յԱրուսաղէմ), ուր և ներկայացուցին նախ Աննա քահանայապետին, և ապա Այիափա** քահանայապետին:

* Ա. որպէս գրէ Մատթէոս Աւետարանիչն (իդ. 23), զայս ևս ասաց. «Թէ համարիցիս՝ թէ ոչ կարիցեմ աղաչել զայր իմ. և հասուցանիցէ ինձ այժմ այսր, աւելի քան զերկոտասան գունդս հրեշտակաց: Այլ զիտորդ ընուցուն Վիրք՝ եթէ այսպէս պարտ է լինել»:

** Այիափայն՝ փեսայ էր Աննայի, կամ (որպէս Յովհաննէս Աւետարանիչն գրէ), Աննայն՝ անէր էր Այիափայի: Մոքա երկու ազգականքս, երբեմն ՚ի միասին էին վարում զքահանայապետական իշխանութիւնը, որպէս Յովհաննու Մկրտչի քարոզութեան առաջին

Ն. Աննա քահանայապետն ինչ հարցմունք արար Յիսուսի, և Յիսուս ինչ պատասխան տուաւ նմա:

Պ. Հարցմունք արար՝ նորա աշակերտաց և վարդապետութեան վերայ: Եւ Յիսուս, յետ յայտնելոյ թէ ինքն հրապարակաւ աւանդած է զիւր վարդապետութիւնը՝ քարոզելով ժողովրդեան և տաճարի մէջ, «Օ, ի՞ հարցանես զիս, ասաց, հարց զայնոսիկ՝ որք լուանն ... նոքան զիտեն՝ զինչ խօսեցայ»:

Ն. Այլ բան չասաց Աննա՝ Յիսուսի տուած պատասխանւոյն դէմ:

Պ. Ոչ բայց մին ՚ի սպասաւորաց, որ անդ կայր*, ապտակ տալով Յիսուսի երեսին՝

տարումը (Ղուկ. Գ. 2), և երբեմն առանձին՝ փոփոխ կարգաւ, ց՝ մի տարի մինն, և մի տարի միւսն: Այս տարի մինչ ց՝ Օտակի տօնն՝ իշխող քահանայապետ էր Այսիափայն (Յովհ. Ժբ: 13). և ՚ի յաջորդ ամին, զկնի մահուան Յիսուսի՝ եղև Աննայն (Պործ. Գ. 6):

* Սա՛ ըն ասելոյ ոմանց՝ մին էր յԱննայի ծառայից՝ Բայց այլք կարծեն՝ թէ Մաղքոսն էր՝ Այսիափայի ծառայն (Տես յէջ 61 ՚ի Ժանօր.):

- ասաց. “Այդպէս պատասխանի տաս քահանայապետիդ”:
- ⚡. Չզայրացաւ Յիսուս այն սպասաւորին վերայ՝ այնօրինակ յանդգնութեանը համար:
- Պ. Ա՛ջ. այլ հանդարտութեամբ զայն միայն ասաց. “Աթէ չար ինչ խօսեցայ, վկայեա՛ վասն չարին, իսկ եթէ բարի, ընդէ՞ր հարկանես զիս”:
- ⚡. Յերկա՞ր մնաց Յիսուս յատենի անդ Աննայի:
- Պ. Ա՛ջ. այլ՝ շուտով ուղարկուեցաւ կապանօք առ Վայիափա, որ նոյն տարւոյն՝ իշխանութիւն վարող՝ քահանայապետն էր*, և (ըստ կարծելոյ ոմանց) բնակում էր ՚ի տան իւր աներոջ՝ Աննայի**:
- ⚡. Երբ որ զՅիսուս հանեցին յատեանն

* Սա այնչափ թշնամի էր Յիսուսի, մինչ զի այլ անգամ ևս՝ երբ որ լսեց՝ թէ “Այրն այն (Յիսուս) բազում նշանս առնէ”, իսկոյն խորհուրդ տուաւ ՚ըրէից սպանանել զնա (Յովհ. ժա. 47—50: ժը. 14):

** Տես յԵկեղ. Պատմ. տպ. ՚ի Ա Էնետ. յէջ 36:

- Այիափայի, այլ մարդիկ ևս կային անդ:
- Պ. Այն ժողովուրդ էր անդ մեծ բազմութիւն քահանայից՝ դպրաց և ծերոց. կային անդ և պատրաստուած սուտ վրկայք՝ հակառակ Յիսուսի:
- Ն. Սուտ վկայքն կարացին տալ այնպիսի վկայութիւն, որով կարելի լինէր զՅիսուս՝ յանցաւոր և մահապարտ ցուցանել:
- Պ. Այն վասնզի խառն ՚ի խուռն էին նոցա բանքն և միմեանց հակառակ, այնպէս՝ որ Յիսուս ևս հարկ չհամարեցաւ պատասխան տալ նոցա*:
- Ն. Ինչպէս ուրեմն շրէից Ատեանն կարողացաւ ՚ի մահ դատապարտել զՅս:

* Արկուքն ՚ի սուտ վկայից ասացին. «Մեք լուաք ՚ի դմանէ զի ասէր. Ասքակեցից զտաճարդ զայդ յերաճ, և զերիս աւուրս շինեցից այլ ասանց յերաճ» (Մարկ. Ժ. 58): Բայց այս վկայութիւնս յայտնի յաւելուածով զըպարտութիւն էր. վասն զի Յիսուս ասած խօսքն այնպէս չէր, այլ՝ այսպէս. «Քակեցէք զտաճարդ զայդ, և զերիս աւուրս կանգնեցից զդա» (Յովհ. Թ. 19):

Պ. Այսիափա հարցումն արար Յիսուսի.
“Դո՞ւ ես Քրիստոս՝ Արդի Աստուծոյ
օրհնելոյն”։ Եւ որովհետեւ պատասխան
լսեց “Դո՞ւ ասացեր”, զայս բանս՝ հայ-
հոյութիւն համարելով նա, պատառեց
զիւր պատմութեանը* և առժողովականն
դառնալով ասաց. “Օ՞հ եւս պիտոյ են
մեզ վկայք. ահա արդ լուայք զհայհոյ-
ութիւն դորա: Օ՞հ նչ հաճոյ է ձեզ”։
Եւ նոքա իսկոյն պատասխանեցին. “Մա-
հապարտ է”։

Է. Յետ այդպիսի վճռահատութեան ժողո-
վոյն՝ որո՞ց յանձնուեցաւ Յիսուս:

Պ. Յանձնուեցաւ պահապան զինուորաց և
սպասաւորաց, որք առին տարան զնա՝ ի
ստորին գաւիթը, և անդ սկսան չարչա-

* Պատմութեան կամ հանդեձ պատառելոյ սովորու-
թիւնն կայր Հրէից մէջ ի վաղուց անտի. զոր առնէին
նոքա՝ կամ ի նշան սգոյ և տրտմութեան, և կամ ի նը-
շան սարսափելոյ յԱստուածընդդէմ գործոյ կամ ի
հայհոյութենէ (Տես ի Օճնդ. Լէ. 29. 34: 7 Թապ.
Ժն. 30: Պործ. Ժդ. 13):

րել զնա՝ նախատել և թշնամանել մինչև
յառաւօտ:

Ն. Ի՞նչպէս չարչարում էին:

Պ. Ոմանք լրբաբար թքնում էին յերեսն,
ոմանք ապտակ էին ածում, ոմանք գրւ-
խին վերայ ձորձ (շոք) ձգելով՝ կռփում
(բռնցի թեթո՞ճ) էին, և ծիծաղելով
ասում էին. «Մարգարէաց մեզ, Քրիս-
տոսդ, ո՞վ է որ եհարն զքեզ»:

Ն. Յայս միջոցիս ո՞ւր էին այն աշակերտքն
Յիսուսի՝ որք փոքր մի յառաջնորա հետ
էին Պեթսեմանւոյ պարտիզումը:

Պ. Միայն երկուքն ՚ի նոցանէ (ք՛մ Պետրոս
և Յովհաննէս) Յիսուսի ետեհն գալով՝
մտած էին ՚ի գաւիթ քահանայապետին.
Իսկ այլքն փախած ցրուած էին յերկիւ-
ղէ:

Ն. Պետրոսի և Յովհաննու ի՞նչպէս յաջո-
ղեցաւ մտանել ՚ի գաւիթ քահանայապե-
տին:

Պ. Յովհաննէս ծանօթ գոլով քահանայա-
պետին՝ նախ ինքն Յիսուսի հետ ՚ի միա-

սին մտաւ համարձակ, և ապա դռնա-
պանուհւոյն հետ խօսելով, զՊետրոսը
ևս՝ որ գաւթի դրսի կողմումն էր մնա-
ցած, ներս մտցընել տուաւ:

Ն. Արպիսի փորձութիւն պատահեցաւ անդ
Պետրոսի:

Պ. Եւ կորուսանելով յերկիւղէ զառաջին
քաջասրտութիւնը՝ բայց ոչ և զհաւատը,
յառաջ քան զերկրորդ շաւախօսը*՝ ե-
րեք անգամ ուրացաւ լեզուաւ՝ այլ ոչ և
սրտիւ՝ զՅս, ըստ կանխասացութեան նո-
րա**:

Ն. Արպէս եղև այդ անցքդ:

Պ. Երբ որ դռնապան աղջիկն (որ քահա-

* Այսինքն՝ յառաջ քան զաքաղաղի երկրորդ ան-
գամ կանչելն, որ լինի յետ կէս գիշերի՝ մօտ յարշա-
ւոյսն:

** Յիսուսի կանխասացութիւնն՝ զոր կրկին անգամ
ասած էր Պետրոսին (նախ ՚ի վերնատան, և ապա ՚ի
ճանապարհի՝ երբ որ գնում էին ՚ի Չիթենեաց լեռն
կամ ՚ի գիւղն Վեթսեմանի) այս է. «Յայսմ գիշերի՝
մինչև հաւու խօսեալ իցէ երկիցս՝ երիցս ուրացիս
զիս» (Մարկ. Ժ. 30. 72: Տէս և Մատ. ի. 34: Ղուկ.
ի. 34: Յովհ. Ժ. 38):

նայապետի աղախինն էր), և այլք ևս
հետ զհետէ հարցին նմա*, թէ “դո՞ւ ևս
յաշակերտաց Յիսուսի ես”, նա ուրա-
ցաւ երդմամբ, և ասաց թէ “չեմ 'ի նո-
ցանէ, ոչ գիտեմ զայրն”:

Ը. Յետոյ քաւեցաւ նա յայդ մեղացոյ:

Պ. Այն վասն զի յետ երրորդ ուրացու թէն,
լսելով զհաւու (✠✠✠) երկրորդ ան-
գամ խօսելը, և նոյնժամայն ևս հանդի-
պելով Յիսուսի հեզիկ հայեցուածոյն,
յիշեց զնորա կանխասացութիւնը. իմա-
ցաւ թէ մեղանչած է ընդդէմ սիրոյն՝ զոր
խոստացած էր**. զղջացաւ 'ի սրտէ, և
արտասուեց դառնապէս. որով և արժա-

* Մին 'ի հարցանողաց՝ ազգական էր նոյն սպասա-
ւորին, զորոյ ականջը կտրած էր Պետրոս (Յովհ. ԺԷ.
26):

** Վասն զի երբ որ ասաց Յիսուս Առաքելոց թէ
“Ամենէքին գայթակղելոց էք յինէն յայսմ գիշերի,
Պետրոս ոչ միայն ընդ այլ Առաքելոց խոստացած էր
չգայթակղել, այլ և յանձնապաստանութեամբ ևս
պնդում էր թէ “Այլ թէ մեռանել ևս հասանիցէ (ինձ)
ընդ քեզ, զքեզ ոչ ուրացայց” (Մարկ. ԺԷ. 31):

նի եղև թողու թեան*:

Ն. Մատնիչ Յուդայն ի՞նչ եղև:

Պ. Նա՛ ընդհակառակն՝ ոչ ՚ի սրտէ՛ այլ իբր
ակամայ զղջալով, ոչ առ մարդացեալն
Լստուած՝ առ ամենողորմ վարդապետն
իւր Յիսուս, այլ առ մարդիկ միայն ցու-
ցանելով զիւր զղջումնը, չկարողացաւ
արդարանալ, և կորեաւ ըստ հոգւոյ և
ըստ մարմնոյ**:

Ն. Ի՞նչպէս եղև այդ:

Պ. Արբ որ տեսաւ Յուդա՛ թէ Յիսուս չա-
զատեց զիւր անձնը ՚ի թշնամեաց (որ-
պէս ինքն էր կարծում), այլ կամաւ ՚ի
մահ պիտի մատնուի՝ ըստ իւր կանխա-
սացու թեան, դարձոյց առ քահանայա-

* Յայս միտս երգէ մեր Ս. եկեղեցին.

«Նշանակեալ հաւրն խօսէր,
Լս ՚ի Պետրոս Տէրն ականարկէր.
Օքանըն յիշէր, դառն արտասուէր,
Ի գլորմանէն դարձեալ կանգնէր»:

(Ի Ժամագիրս):

** Վրիզ. Նարեկ. (ի Նարեկ գլ. իէ): Բարս. Ղոն
(ի Սեկն. Մարկ. գլ. ԼԳ):

պետս և առ ծերս ժողովրդեան զմատնու-
թեան վարձը՝ զերեսուն արծաթը, ասե-
լով «Մեղայ՝ զի մատնեցի զարիւն ար-
դար»։ Եւ որովհետեւ նորա «Մեղ չէ
փոյթ, դո՛ւ գիտես», ասացին, այն պատ-
ճառաւ և Յուդա բարկանալով՝ ձգեց
զարծաթը տաճարի մէջ, զնաց յուսա-
հատ մտօք ՚ի տուն, կախեց զինքը չուա-
նաւ՝ և խեղդուեցաւ*։

Ճ. Քահանայապետքն առի՞ն զՅուդայի
յետ դարձուցած արծաթը։

Պ. Առին, բայց որովհետեւ արեան զին էր՝

* Մարտեն ոմանք՝ թէ Յուդա կախած է զինքը ոչ
տան մէջ՝ այլ դաշտումը թղենի ծառէ, բայց այս կար-
ծիքս հաւանելի չէ իմաստուն մեկնչաց։ Ս. Առաքեալն
Պետրոս Յուդայի կորստեան վերայ խօսելով՝ զայս և ս
յայտնէ թէ «Պառուցեալ հերձաւ ընդ մէջ և հեղաւ
ամենայն փոր նորա» (Պործ. ւն. 18)։ Եւ Ս. Ափրեմ
գրէ. «Չոգաւ (Յուդա) խեղդ արկաւ և հեղձաւ . . .
Իբրև հատաւ չուանն խեղդի նորա, անկաւ ինքն և հեր-
ձաւ ընդ մէջ։ Իսկ այլք ասեն. զդուրս փակեաց և պըն-
տեաց ՚ի ներքոյ մինչև նեխեցաւ և հեղաւ ամենայն
փորն նորա, ոչ ոք եբաց զդուրս տանն հայելոյ ՚ի ներքս
(ի շամաբ. գլ. Ի)։

չկամեցան տաճարի գանձանակի մէջ ձր-
գել. “Ոչ է արժան, ասացին, ընդունել
զայդ ՚ի կորբանն, քանզի գինք արեան
են”:

Ն. Յի՞նչ պիտոյացուցին ուրեմն զայն ար-
ժաթը:

Պ. Նասարակաց հաւանութեամբ գնեցին
այնու մի բրտի ազարակ՝ Արուսաղէմի
հարաւակողմումը՝ օտարականաց գերեզ-
մանատեղի շինելոյ համար*: Արոյ վասն
և այն ազարակն կոչուեցաւ այնուհետև
Ասորոց բառիւ Ահեղբաճա, որ նշանա-
կէ Պեօղ արեան (Պործ. Ծ. 19), կամ
Ահարակ արեան (Մատ. Իէ. 8):

Ն. Ար՞ տեղ թաղուեցաւ Յուդայի մարմինն:

Պ. Աւետարանիչն զայդ չէ նշանակած. բայց
որովհետև օտարական էր Յուդա (ըստ

* Ըստ գրելոյ Մատթէոսի Աւետարանչի (Իէ. 9)
կատարեցաւ այսու Արեմիայ մարդարէի կանխասացու-
թիւնն. “Առին գերեսուն արժաթին զգինս վաճառե-
լոյն, զոր արկին յորդոցն Խարայէլի, և ետուն զնա յա-
զարակն բրտի”:

որում չէր յԱրուսաղէմ*), հաւանա-
բար կարծրւում է թէ թաղուած է նոյն
իսկ օտարականաց հագստարանումը:

Ն. Նրէայք երբ 'ի գործ դրին զՅիսուսի
սպանման վճիռը՝ զոր արարեալ էին յա-
տենի Վայիափայ քահանայապետին:

Պ. Ի միւս օրն (ԿՄ՝ յԱւրբաթու՝ որ Օգոստ-
կի օր էր, և լուսնի 14), յետ տանելոյ

* Յուդայի հայրենիքն կամ ծննդեան և սննդեան
տեղն՝ սաուզիւ յայտնի չէ: Ամանք ասեն՝ թէ էր նա
Իսկարիօս գիւղէն՝ որ Ափրեմի (Յովսէփայ երկրորդ
որդւոյ) ցեղի երկրումն էր՝ Վամարիա քաղաքի մօտ: Ա-
մանք ևս կարծեն՝ թէ էր 'ի Արիօն քաղաքէն՝ որ
Յուդայի (Յակոբայ չորրորդ որդւոյ) ցեղի վիճակումն
էր. որոյ վասն կոչուեցաւ, ասեն, Իսկարիօզրացի, ԿՄ՝ այր
'ի Արիօնաց, ըստ որում իս, կամ ըստ Արաբական
հնչման՝ Իս (յորմէ՝ Իսսան), Աբրայեցւոց լեզուով նը-
շանակէ այր կամ ծարդ, և Իս - Արիօն՝ նշանակէ այր 'ի
Արիօնաց: Իսկ այլք համարին՝ թէ յԻսսոթաց (Յա-
կոբայ իններորդ որդւոյ) ցեղէն լինելոյն պատճառաւ՝
կոչուած է նա Իսկարիօզրացի, իբր թէ Իսսոթացի (տես
'ի Քառար. յատ. անուանց): Ա երջին կարծիքս այն-
քան հաւանական չէ երևում, որքան առաջինքն:

զՅիսուս կապանօք առ Պիղատոս Պոն-
տացի*:

ձ. Յոր ազգէ էր Պիղատոս, և ի՞նչ պաշ-
տօն ունէր:

Պ. Նա՛ ազգաւ ձռովմայեցի էր (հեթա-
նոս), և Ղատաւոր (Սառավարիչ) կար-
գուած էր ՚ի Տիբերիոս կայսերէն ձռով-
մայեցւոց՝ իբր չորս տարւով յառաջ՝
զկնի Սաղերիոսի Ղրատոսի:

ձ. Ի՞նչ էր պատճառն՝ որ ձրէայք հար-
կեցան զՅիսուս հանել յատեանն Պի-
ղատոսի:

Պ. Պատճառն այն էր՝ որ յայն ժամանա-
կում ձրէայք ընդ տէրութեամբ ձռով-
մայեցւոց լինելով, իրաւունք չունէին՝
ինքնիշխանաբար առանց Ղատաւորի
հաւանութեան՝ մարդ սպանանելու, որ-
պէս և ինքեանք իսկ խոստովանեցան՝ ա-

* Պոնտացի կոչւում էր սա ՚ի պատճառս լինելոյն ՚ի
Պոնտիայ կամ Պոնտոս կղզւոյն Իտալիոյ, որպէս գրէ
մեր Յովհաննէս Սանահան վարդապետն (ի ձարց-
մունս):

սելով . “Մեզ ոչ է արժան սպանանել
զոք» (Յովհ. ժբ. 31):

ⲁ. Արպիտի ամբաստանութիւնք արարին
նոքա առաջի Պիղատոսի:

Պ. Նոցա բոլոր ամբաստանութիւնքն՝ այս
երեքս էին

ⲓ. Թէ թիւրիչ (մոլորեցուցիչ) է
ազգին:

ⲗ. Թէ հակառակ է Ասյսեր, և ար-
զելում է հարկ տալ նմա:

Ⲏ. Թէ զինքը անուանում է Քրիս-
տոս (Օթեւլ) Թադաւոր:

ⲁ. Զաւատաց Պիղատոս այդ չարախօսու-
թեանցդ:

Պ. Աչ . վասն զի հասկացաւ՝ որ քահանայ-
ապետքն առ նախանձու մատնած էին ըզ
Յիսուս . բայց կամելով միայն երրորդ
ամբաստանութեան վերայ հաւաստի տե-
ղեկութիւն ստանալ, մի հարցումն արար
Յիսուսի:

ⲁ. Օրինչ հարցումն արար, և զինչ պա-
տասխան լսեց:

Պ. «Ղով ես, ասաց, թագաւորն շրէից»
Եւ Յիսուս՝ նախ համառօտիւ պատաս-
խանեց. «Ղով ասես», (քի՛ն «այն թագա-
ւոր եմ»), և սպա զբանի միտքը բացա-
յայտելոյ համար՝ ասաց. «Ղով արքայու-
թիւն չէ՞ յայսմ աշխարհէ. եթէ՞ յաշխար-
հէ աստի էր արքայութիւնն իմ, սպա-
սաւորքն իմ մարտնչէին արդեօք, զի մի
մատնեցայց շրէից»:

Ն. Պիղատոս երբ որ զայդ խօսքերդ լսեց՝
զի՞նչ վկայութիւն տուաւ Յիսուսի հա-
մար:

Պ. Վկայեց յայտնապէս նորա անմեղութիւնը՝
ասելով. «Չգտանեմ ինչ փնաս յառնս
յայսմիկ», բայց որովհետեւ լսեց ևս՝ թէ
Պալիլեացի է նա, հրամայեց զինուորաց
տանել զնա կապանօք առ շրովդէս Մն-
թիպաս՝ որ Պալիլեա գաւառի Չորրոր-
դապետն էր*, և յայն օրերում պատճա-
ռաւ ինչ յԱրուսաղէմ էր եկած:

* Սակ է որ զՅովհաննէս Մկրտիչը զլսատել տու-

ձ. Ի՞նչ նպատակ ունէր Պիղատոս՝ որ ըզ
Յս ուղարկեց յատեանն ձերովդէսի:

Պ. Նորա նպատակքն յայս գործումս՝ եր-
կու էին. մի՝ որ առիթ տայ ձերովդէսին՝
իւրեան հետ հաշտուելու, որովհետև
մինչև յայն օրն նոքա թշնամիք էին մի-
մեանց*. և միւս՝ որ Յիսուսի դատաս-
տանն ձերովդէսի վճռով վերջանալով՝
ինքն ազատուի յայն անիրաւ դատավրճ-
ուէն՝ զոր պահանջում էին ձրէայք վա-
սրն Յիսուսի սպանման:

ած էր, և նստէր յիւրաշէն Տիբերիա քաղաքումը՝ որ
Պալիլեացոց ծովեզերումն էր:

* Սոցա թշնամութեան պատճառ՝ ըստ կարծելոյ ու-
մանց՝ եղև Յովհաննու Մկրտչի մահն. վասն զի ձե-
րովդէս սպանել տուաւ զնա առանց իրաւանց, ըստ ու-
րում չէր նա ՚ի Պալիլէէ այլ ՚ի ձրէաստանէ, որ էր
ընդ իշխանութեամբ Պիղատոսի. և Պիղատոս բար-
կանալով առ այս՝ կոտորել տուաւ անգամ մի զայն
հպատակքը ձերովդէսի՝ որք յարուսաղէմ եկած
էին՝ տաճարումը զոհ մատուցանելոյ համար: Արևում
է այս և յԱլեստարանի բանէն «Ային ոմանք ՚ի նմին
ժամանակի, և պատմեցին նմա (Յիսուսի) վասն Պա-
լիլեացոցն, որոց զարիւնն Պիղատոս խառնեաց ընդ
զոհսն նոցա» (Ղուկ. Ժգ. 1):

ձ. Վարաց նա հասանել այդ նպատակներիդ:

Պ. Առաջին նպատակին հասաւ, ըստ որում ձերովդէս նոյն օրում բարեկամացաւ դարձեալ նորա հետ*: Իսկ երկրորդ նրա նպատակին չկարաց հասանել:

ձ. Վասն էր:

Պ. Վասն այն՝ որ ձերովդէս թէև 'ի սկզբան անդ երբ տեսաւ զՅիսուս՝ յոյժ ուրախ եղև, բայց ապա արհամարհեց (նախապէց), այսպանեց (Ժողովարար) զնա հանդերձ իւր զօրականօքն, և վերայն սպիտակ վերարկու ձգել տալով իբրև անուամբ միայն և սուտ թագաւորի՝ դարձոյց վերստին առ Պիղատոս՝ առանց վճիռ տալոյ:

ձ. Ի՞նչ էր պատճառն՝ որ ձերովդէս արհամարհեց և այսպանեց զՅիսուս:

Պ. Պատճառն այն էր՝ որ ձերովդէս շատ հարցմուքներ արար Յիսուսի, և ցանկ

* Օ՛րդ գրէ Աւետարանիչն. «Աւ եղեն բարեկամք Պիղատոս և ձերովդէս յաւուր յայնմիկ (Ղուկ. իգ. 12):»

կայր որ նա իւր առաջև ևս նշան (հրաշք) գործէ, բայց Յիսուս ոչ հարցմանցը պատասխան տուաւ, և ոչ ցանկութեանը կատարող եղև:

Ճ. Յետ այնորիկ այլ հնարք ՚ի գործ դրան Պիղատոս՝ Յիսուսի ազատութեան համար:

Պ. Եւ յո՛ւ: Սովորութի էր ճրէից ՚ի Օլաակի տօնին կալանաւոր մի արձակել ՚ի յիշատակ ազատութեան իւրեանց Նզդիպտոսէ: Այր յայնժամ բանտոււմը Յեսու Քարաբբա* անուամբ մարդ մի: Պիղատոս յուսալով թէ գոնէ ոմանք հաւանութիւն տան Յիսուսի ազատութեան՝ ասաց ժողովեալ ճրէիցն. «Օ՞ն կամիք յերկուց աստի՝ զի արձակեցից ձեզ, ըզ

* Ի՛նչ սա նշանաւոր չարագործ ոմն և աւազակ, որ և յայն օրերում մարդասպանութիւն ևս արարեալ էր քաղաքին մէջ (Տէս Մատ. իէ. 16: Մարկ. ժե. 7: Վուկ. իգ. 18: Յովհ. 40):

Յետև Ռարաբբա, եթէ զՅիսուս զանուանեալն Քրիստոս: Աամիք՝ զի արձակեցից ձեզ զարքայն շրէից»:

Ն. շաւանելի եղև շրէից այդ առաջարկութիւնդ:

Պ. Ա՛յ. վասն զի բոլոր ամբոխն գրգռուելով ՚ի քահանայապետից և ՚ի ծերոց՝ սկսաւ բարձրաձայն աղաղակել. «Տարձ զդա, և արձակեա՛ մեզ զՌարաբբայն»:

Ն. Յետ այնորիկ զի՛նչ արար Պիղատոս:

Պ. Ա՛յլ հնարք ՚ի գործ դրաւ. հրամայեց զինուորաց զան հարկանել (Եսէլ) ըզՅիսուս, որպէս զի զայն տեսանելով շրէայքն՝ ՚ի գութ շարժին: Ապա և ինքրն ծանուցանելով նոցա, թէ շերովդէս ևս չէ գտած զՅիսուս՝ մահու արժանի, ասաց «Խրատեցից զդա և արձակեցից»*: Ռայց այս հնարքս ևս գուր եղև:

* Իսոյն աղմկալից ժամուս եկաւ առ Պիղատոս այն սպասաւորն՝ զոր ուղարկած էր նորա կինն՝ գաղտարար աղաչելոյ համար որ անմեղին Յիսուսի դատապար-

Ն. Այսին էր:

Պ. Այսին այն՝ որ յայնժամ շրէայքն փոխանակ 'ի դուժ շարժելոյ՝ առաւել ևս կատաղեցան, և ամենքն միաբերան աղաղակեցին «Վ խանչ հան 'ի խանչ հան զգա: Աթէ զգա արձակես, չես բարեկամ կայսեր. ամենայն ոք որ թագաւոր կոչէ զանձրն իւր, հակառակ է կայսեր»:

Ն. Այս որ լսեց Պիղատոս զայդ աղաղակը՝ զինչ արար:

Պ. Աորուսանելով յերկիւղէ զարդարասիրութեան հողին, և միանդամայն կասկածելով՝ թէ զուցէ շրէայքն առ կայսրն բողոքեն և շարժեն զնորա բարկութիւնը յիւր վերայ, յօժարացաւ զնոցա կամքը կատարել, բայց յառաջ քան զիւր վեր-

սութեան մասնակից չլինի: Օայս պատմում է Մատթէոս Աւետարանիչն՝ գրելով այսպէս. «Աւ մինչ գեոնատէր (Պիղատոս) յատենին, առաքեաց առ նա կինն իւր՝ և ասէ. Չկայ ի՞նչ՝ քո և արդարոյն այնորիկ, զի բազում անցք անցին ընդ իս այսօր յանուրջս վասն նորա» (իէ. 19):

ջին վճիռը տալը՝ մի այլ փորձ ևս փորձեց:

Ն. Օհնչարար:

Պ. Նստելով ինքն բեմի վերայ՝ Քարայանի (Աբրայեցերէն՝ Աստուած) կոչուած վանդակապատ տեղում, բերել տուաւ յայն տեղ զՅիսուս, և ցուցանելով զնա շրէից՝ փշեայ պսակ գլխումը և կարմիր քղամիզ հագած, ասաց «Ահա թագաւոր ձեր ցձեզ»: Օայս արար՝ կարծելով թէ կարողանայ այսու ցածուցանել զշրէից կատաղութիւնը. բայց շրէայքն առաւել ևս գազանանալով՝ գոչեցին. «Նարձ 'ի մէնջ, բարձ 'ի մէնջ և հանն զգա 'ի խաչ»: Աւերբ որ ասաց Պիղատոս. «Այս զթագաւորդ ձեր 'ի խաչ հանիցեմ», պատասխանեցին քահանայապետքն. «Չիք մեր թագաւոր, բաց 'ի կայսերէ»:

Ն. Ինչպէս ուրեմն վերջացաւ Յիսուսի դատաստանն:

Պ. Պիղատոս տեսանելով թէ այնքան խօ-

սելն անօգուտ եղև, և թէ անհնար է այնուհետև զխոսվութիւնը դադարեցնել, ջուր բերել տուաւ, լուաց զձեռները այն բազմութեան առաջև* և ասաց. «Քաւեալ եմ ես յարեմէ արդարոյդ այդորիկ, դուք գիտասջեք»: Աւ 'ի նոյն ժամու երբ որ լսեց զւրէից աղաղակը՝ Արիւն դուրա 'ի վերայ մեր և 'ի վերայ որդւոց մերոց», հրամայեց արձակել զՔարաբբայն**, և զՅիսուս տուաւ 'ի ձեռս նոցա որ խաչեն:

Ն. Ար տեղ եղև Յիսուսի խաչելութիւնն:

* Սրէից մէջ սովորութիւն կայր՝ որ երբ կամէին հրաժարուիլ 'ի մասնակցութենէն սր և իցէ անօրէն գործոյ, լուանային ջրով զհերեանց ձեռները, որպէս գրէ Քարսեղ Ղոն ('ի Մեկն. Մարկ. գլ. 14): Սովմայեցիք շունէին այսպիսի սովորութիւն: Արևի ուրեմն՝ թէ Պիղատոս ըստ սովորութեան Սրէից արար զայս:

** Քարաբբայ անունս՝ թարգմանի որդի Աբբեայ, որպէս և Քարաբիէոս անունս՝ որդի Տեփէ (ըստ Մարկոս. Ժ. 46). ըստ որում բարձրաշահան լեզուի նըշանակէ որդի: Օայս յայտնապէս ցուցանէ և Աղիշէի բանն «Յայնժամ արձակեաց նոցա (Պիղատոս) զՔարաբբայ՝ որդի Աբբեայ» ('ի ձառն չարչար.):

Պ. Մի լեռնակի (փոքրիկ սարի) վերայ, որ
Ղարուսաղէմի Արևմտեան կողմն էր՝ ոչ
հեռի ՚ի քաղաքէն, և Աբրայեցւոց լե-
զուաւ կոչէր **Գաղգաթա**, որ ըստ ոմանց՝
Թարգմանի **Գաղգաթն** կամ **Աարաթն**, և
ըստ այլոց՝ **Տեղի կարաթն** կամ **Տեղի կա-
րաթելայ***:

* Այսպէս կոչուելոյ պատճառն էր, նախ՝ զի հին ա-
ւանդութիւն կայր **Հրէից մէջ** թէ անդ թաղուած են
նախահօր **Ադամայ** ոսկերաց մի մասն և զլուխն յետ ջր-
հեղեղի, **Սեմայ**՝ և նորա որդւոյն **Արփաքսաղի** ձեռամբ
(**Գ. Տաթև. ՚ի հատ. Զմեռ. էջ 105**): Այլ ըստ այսմ
աւանդութան՝ մեր և այլոց քրիստոնէից վարդապետ-
քրն ևս ասեն՝ թէ **Վրիստոս** խաչուեցաւ **Ադամայ** գե-
րեզմանին վերայ (**Նփր. ՚ի ճառ. խաչի, էջ 70**: **Վաւիթ**
Անյաղթ ՚ի ներբող խաչի, էջ 108: **Ն. Շ. նորհ. ՚ի բան**
հաւատ. էջ 207: **Գ. Նարեկ. ՚ի Նար. գլ. զԳ**): Արկ-
րորդ՝ զի յետ ժամանակաց սովորութիւն էր եղած՝ այն
տեղ կառափնատել (**զլխատել**) զմահապարտ յան-
ցաւորքը, որպէս գրեն **Քարսեղ Ղոն** (**ի Մեկնութ.**
Մարկ. գլ. 15), և **Արղնկացին** (**ի Մեկն. Մատ. էջ**
593): Իսկ ոմայք ՚ի յետին մատենագրաց կարծեն՝ թէ
զայս անունս ստացած էր այն տեղն իւր զրից պատճա-
ռաւն, որովհետև մարդոյ զլխի նմանութիւն ունէր, ա-
սեն, կամ թէ էր գազաթնածև:

Ն. Այք տարան զՅիսուս ՚ի Վողգոթա՝
վան խաչելոյ:

Պ. Պիղատոսի զինուորքն որք յետ առնելոյ
Յիսուսի վերայէն զծիրանի պատմուճա-
նը և զկարմիր քղամիդը, և յետ զգեցու-
ցանելոյ նմա դարձեալ զիւր հանդերձքը,
մեծ բազմութեամբ շրէից ամբոխին տա-
րան զնա մինչև յայն տեղ՝ ուր պիտի
խաչէին:

Ն. Օ խաչափայտը ո՞վ տարաւ:

Պ. Մինչ ՚ի քաղաքի դուռն Յիսուս ինքն
միայն ուսի վերայ բարձաճ ունելով
տարաւ, իսկ յետ ելանելոյ անտի, Միմոն
Միւրենացին ևս Պահակ բռնուեցաւ ՚ի
շրէից՝ տանելու զխաչը զկնի Յիսուսի:
Եւ ապա երբ որ հասին ՚ի ստորտան
Վողգոթայի՝ դարձեալ Յիսուս ինքն
տարաւ դէպ ՚ի վեր զիւր շարչարանաց և
մահուան գործին*:

* Քրիստոսի խաչն՝ ըստ սմանց՝ էր ՚ի փայտէ ծա-
ռոյն Վիտութեան, զորոյ սերմը կամ ոստը առած էր,
ասեն, Սէթ ՚ի հրեշտակէն՝ որ պահապան էր Վրախ-
տին, և անկած էր ՚ի գլխակողմն գերեզմանին Ադա-

Հ. Այլ էր Միմոն Արևրենացին:

Պ. Պանդուխտ ոմն էր յԱջուսաղէմ բնակուած, ոչ Հրէայ, այլ հեթանոս (օտարազգի)*, որ ծանօթ էր առաւել իւր երկուց որդւոց անուամբքն՝ կոչուելով «Հայր Աղեքսանդրի և Աուփայ**»: Եւ ՚ի նոյն ժամուն երբ որ զՅիսուս հանած էին ՚ի քաղաքի դռնէն՝ նա ՚ի քաղաք դայր՝ դառնալով յիւր ազարակէն:

մայ, և այլն: Եւ յայս միտ ասի ՚ի Շարականի: «Արեւելք ՚ի դրախտին ընծայեցին զփայտ խաչին» և այլն: Այլք ասեն՝ թէ էր ՚ի գմբեթէ «Նոյեան տապանին» և այլք՝ թէ էր Վաբեկայ ծառն՝ որ բերուելով ձեռամբ Աբրահամու՝ մնացած էր մինչև ՚ի Քրիստոս, և դրուած էր Սողոմոնի տաճարի սրահումը (տես առ Քարա. Ղոն. ՚ի Մեկն. Մարկ. զլ. 15): Ամանք և սահմարին՝ թէ ՚ի չորս տեսակ փայտից էր այն խաչն, իբրունն կիպարի, բազուկքն արմաւենի, պատուանդանն նոճի, տախտակ զխոյն կամ վերնագրին ձիթենի (Տես առ Տաթև. ՚ի հատ. Չմեռ. յէջ շձե. 596): Քայց այստքիկ լոկ ասանդութիւնք են յանյայտից կարգի:

* Ափր. ՚ի Համարարբ. յէջ 220:

** Մարկ. ժե. 21: Ըստ ասելոյ բազմաց՝ էին սոքա՝ երկու եղբարքս՝ Աղեքսանդրոս և Աուփոս՝ ՚ի թուոյ 72 աշակերտացն Քրիստոսի: Աուփոսի համար և սկարծիք կայ՝ թէ է այն, զոր Պաւղոս Առաքեալն յարգանօք յիշէ մօրը հետ՝ գրելով առ Հռովմայեցիս (ժգ.

Ն. Նրէայք վասն էր չկամեցան որ Յիսուս միայնակ տանի զխաչը մինչև 'ի Գողգոթա:

Պ. Վասն այն՝ որ վախեցան թէ մի գուցէ Յիսուս չգիմանալով այն ծանրաբեռնութե՛ մեռանի 'ի ճանապարհին՝ առանց ընդունելոյ զանարգական մահը խաչի վերայ*:

Ն. Երբ որ տանէին զՅիսուս 'ի Գողգոթա՝ բարեպաշտ մարդիկ ևս կամեցան զնալ նորա հետ:

13) այսպէս. «Աղջոյն տաջիք Ասուփայ ընարելոյ 'ի Տէր և մօր նորա և իմոյ»:

* Վասն զի խաչն՝ մինչև ցայն ժամանակ՝ մեծամեղ շարագործաց համար տանջանաց գործիք էր սահմանուած ոչ միայն Նրէից՝ այլ և հեթանոսական ազգաց մէջ (Տէս 'ի Ծննդ. խ. 19: Յես. ը. 29: Ասթ. թ. 25). և խաչի մահն համարուած էր պատիժ յոյժ անարգական. որոյ վասն և Նաովմայեցիք զազնուականքը չէին խաչում, այլ միայն զոամիկ և սինդէքոր մարդիկը՝ երբ որ նոքա մահապատ էին դատուած վասն ծանր յանցաւորութեան: Իսկ յետ Քրիստոսի՝ Խաչն՝ պարծանաց և փառաց նշան եղև 'ի մէջ ամենայն քրիստոնէից, ըստ որում և մեծն Առսաանդիանոս կայսրն Նաովմայ՝ 'ի պատիւ փրկական Խաչին Քրիստոսի՝ արդէլեց զխաչի պատու հասը (Սողոմ. Աղ. պամ. ժ. 8):

Պ. Այն. Յիսուսի թշնամեաց և խառնիճա-
ղանձ ամբոխի մէջ՝ որք Յիսուսի ետեւն
գնացին, կային և շատ բարեպաշտ մար-
դիկ և կանայք, որք 'ի գուժ շարժելով՝
արտասուէին և լային:

Ն. Յիսուս բան սասնց նոցա:

Պ. Այն. «Դատերք Արուսաղէմի, ասաց, մի
լայք 'ի վերայ իմ, այլ լացէք 'ի վերայ
անձանց և որդւոց ձերոց, զի եկեսցեն ա-
ւուրք, յորս ասիցեն՝ երանի ամլոց և ու-
րովայնից՝ որ ոչ ծնան,» և այլն:

Ն. Այն բանդ ունէր մի առանձին նշանա-
կութիւն:

Պ. Այն. վասն զի կանխաձայնութիւն էր այն
սոսկալի պատերազմաց՝ նեղութեանց և
հարուածոց՝ զորս յետ իբր քառասուն
ամաց պիտի կրէր Արուսաղէմ՝ պաշա-
րուելովն 'ի Հռովմէական զօրաց:

Ն. Օրնչ արարին Յիսուսի՝ երբ որ հա-
սին 'ի սատրոսն Ղողգոթայի:

Պ. Նախ, ոմանք՝ լեղախառն, և ոմանք՝ զը-
ճրասէտ, զինի բերին նմա որ խմէ, բայց

նա չկամեցաւ խմել* : Յետոյ երբ որ եղան
Պողոթոթայի վերայ, անդ չորս զինուորք
մերկացուցին զնա յիւր հանդերձից՝ և ՚ի
խաչ հանեցին՝ ձեռները և ոտները բեւե-
ռելով** :

* Օայս ըմպելիքս տուին Յիսուսի՝ վասն այն, որ
նա խմելով զայնս՝ զօրանայ և չզգայ զչարատանջ մահ-
ուան ցաւը, կամ գոնէ աւելի կարողանայ տոկալ (Դե-
մանալ)՝ կենդանի մնալով խաչի վերայ ՚ի տեսիլ բազ-
մաց : Իսկ Յիսուս որովհետեւ կամաւ յանձն առած էր
արդէն զչարչարանաց և զմահուան բաժակը ըմպել վա-
փրկութեան մարդկան (Մատ. ից. 42 : Ղուկ. իբ. 42),
չընդունեց զայնպիսի զօրացուցիչ ըմպելիքը (Մարտ. -
Ղոն. ՚ի Մեկն. Մարկ. գլ. 15) : Հաւանական կար-
ծիք է յետին Մեկնչաց՝ թէ խաչահանութիւն՝ ըստ սո-
վորութեան՝ Յիսուսի հետ խաչուած աւազակաց ևս
տուած լինին՝ զհրսոզ կամ այլ զերժացոցիչ շի-
նոզ խաչուած գինի :

** Սմանք՝ երեւ, և ոմանք՝ շորս համարին զբեւեռքը,
որովք Յիսուսի մարմինն բարձրացաւ խաչի վերայ :
Երեւ համարողքն՝ ասեն, թէ երկու բեւեռք երկու
ձեռքն զամուեցան, և մի բեւեռով երկու ոտքն՝ մինն
միւսի վերայ դրուելով : Իսկ չորս համարողքն՝ ասեն,
թէ որպէս երկու բեւեռք՝ երկու ձեռքն, նոյնպէս և եր-
կու բեւեռք՝ երկու ոտքն զամուեցան՝ զստ զստ : Յայլ
և այլ նկարչաց նկարեալ պատկերքն ևս յայտնի ա-
պացոյց են նոցա կարծեաց զանազանութեան յայտմ
մասին :

Հ. Յո՛ր ժամու եղև այդ:

Պ. Աղև մօտ կէս աւուր, այսինքն՝ քանի մի
ըռպէիւք յառաջ քան զսկսուիլն վեցե-
րորդ ժամու:

Հ. Յիսուսի դատապարտութեան պատճա-
ռն յայտնի եղև ամենեցուն:

Պ. Այ՛ս. վասն զի նորա խաչի վերնակողմու-
մը՝ առանձին տախտակի վերայ գրել տու-
ած էր Պիղատոս զայս բանս. «Յե՛սուս
'Նազուրէցի՝ Թագաւոր Հրէից», և զայն
տախտակը կարդացին շատերն՝ ի Հրէից:

Հ. Ա՛յ ազգի լեզուաւ և գրով գրուած էր
այդ բանդ:

Պ. Գրուած էր՝ Աբրայեցերէն, Վաղմատե-
րէն* (այսինքն՝ Ասորիներէն) և Յունա-
րէն:

* Հայկական թարգմանութիւնն Աւետարանի, փո-
խանակ դնելոյ Ասորիներէն՝ դնէ Վաղմատերէն (Ղուկ.
իգ. 38: Յովհ. թթ. 20): Այլ այս՝ այնու պատճառաւ,
զի ի ժամանակս մեր թարգմանչաց Ասորիական լե-
զուն ծաղկած էր առաւելապէս Վաղմատիոյ մէջ՝ որ
Աբրայիոյ դաւառաց մինն էր: Իսկ Յոյն՝ Ասորի և այլ
թարգմանութիւնքն դնեն Հազմայերէն կամ Հոմի-

Ն. Նրէից քահանայապետքն հաւան էին այդ գրուածիդ:

Պ. Ա՛ջ. ուստի գնացին ասացին Պիղատոսի “Մի գրեր թագաւոր Նրէից” սակայն Պիղատոս մերժեց զնոցա խնդիրը՝ ասելով “Օր ինչ գրեցի՞ գրեցի”:

Ն. Ա՛յլ մարդիկ ևս խաչուեցան Յիսուսի հետ:

Պ. Ա՛յո՛, յառաւելագոյն անարգանս Յիսուսի՝ երկու շարագործ մարդիկ (աւազակք) ևս խաչուեցան նորա հետ՝ ի միասին նոյն տեղում*, մինն յաջ կողմանէ, և միւսն ի ձախ կողմանէ**.

Քարէն, վասն զի Վատինական լեզուն սեպհական էր Նովայեցոց, և նոյն իսկ Նովմայեցիքն կոչէին Վատին+ կամ Վատինացի+, ըստ որում նոցա տերութեան ակտուն կամ մայրաքաղաքն Նովմ էր յաշխարհին Վատինոյ:

* Այսու կատարուեցաւ այն մարդարեութիւնն՝ որ գրուած էր նոյն իսկ Յնի Քնի համար, թէ “Ի մահ մատնեցաւ անձն նորա և ընդ անօրէնս համարեցաւ” (Ասայ. ծգ. 12):

** Աջակողմեան աւազակի անունն՝ ըստ ոմանց Վեմաս էր, իսկ ըստ այլոց՝ Տեբաս. և ձախակողմեան

Ն. Յոր ազգէ էին նորա:

Պ. Յաւետարանէն չէ յայտնի, բայց կարծիք է սուրբ շարց և վարդապետաց, թէ աշակողմեանն հէ՛թանսս էր, և ձախակողմեանն՝ շրէայ*:

Ն. զՅիսուսի հանդերձքը ո՞յք առին:

Պ. Առին՝ ըստ սովորութեանն՝ այն զինուորքըն, որք աշխատած էին զՅիսուս խաչափայտին վերայ բեռեղու: Աւ որովհետեւ չորս էին նորա, զհանդերձքը ևս չորս մասն առնելով՝ բաժանեցին իւրեանց մէջ վիճակով**․ բայց պատմութեանի վերայ առանձին վիճակ ձգեցին․ և ում որ ելաւ վիճակն՝ նա՛ն առաւ զայն***:

աւագակի անունն՝ ըստ ոմանց՝ Աբսարս էր, իսկ ըստ այլոց՝ Գոմարս (Ա անակ․ ՚ի շարց: Ճոն Սարսեղ ՚ի մեկ․ Մարկ․ գլ․ 16: Գ․ Տաթև․ ՚ի հատ․ Չմեռ․ յէջ 589):

* Ափր․ ՚ի շամբարբ․ գլ․ ի:

** Ըստ Մեկնչաց՝ հաւանական է կարծել, թէ ըզխաչակից աւագակաց հանդերձքը ևս բաժանած են զինուորքն՝ եթէ չէին հնոսի և անպիտան:

*** Այսու կատարուեցաւ ասացեալն Վաւթի մարգարէի բերանով ՚ի դիմաց Քրիստոսի․ «Բաժանեցին զհանդերձս իմ ՚ի մէջ իւրեանց, և ՚ի վերայ պատմու-

Հ. Սասն էր առանձին վիճակարկութիւն
եղև պատմութեանին վերայ:

Պ. Սասն այն՝ որ բոլորովին խորանկէտ (ք
վերո-սար Տիւղ'ի վայր հի-սո-սո) էր այն
պատմութեանն՝ և առանց կարի*, և չէր
կարելի առանց պատառելոյ բաժանել
զայն. ուստի ասացին զինուորքն «Մի
պատառեսցուք զայդ, այլ արկցուք վի-
ճակս 'ի վերայ դորա ում և ելցէ»:

Հ. Որն եղև Յիսուսի առաջին բանն խա-
չի վերայէն:

Պ. Եղև գթալիր աղերսանքն առ Հայրն
Մատուած՝ իւր խաչահանուաց համար՝
այսպէս. «Հայր, թող դոցա, զի ոչ գի-
տեն զինչ գործեն»:

ճանի իմոյ վիճակս արկանէին (Սաղ. ին. 19):

* Ոմանք համարին՝ թէ զայս պատուական ազանե-
լիքս (որ Յունարէն խիդոն ասի), Տիրամայր Ս. Առյան
իւր ձեռօքն էր գործած: Իսկ Մեքայէլ Մտրի պատ-
մաբանն ասէ (ի Պատմ.) թէ Մբգար թագաւորի
քոյրն (Մւղէ) հիւսած էր: Ի մեր վարդապետաց ևս՝
մեծն Սարգան, և Պ. Տաթև (ի մեկն. Սաղմ. ին),
Յ. Արզն. (ի մեկն. Մատ. յէջ 594) գրեն՝ թէ Մբ-
գար թագաւորն մեր բնծայ ուղարկած էր զայն Յնի:

ⲁ. Յետ այնորիկ դադարեցան նորա թշնամիքն ՚ի նախատելոյ զնա:

Պ. Աճ. ոմանք յանցորդներից խաչի մօտ դալով և գլուխ շարժելով ասէին. «Ասէ որ քակէիր զտաճարն և զերիս աւուրս շինէիր. ապրեցո՞ զանձն քո՞ և էջ՞ ՚ի խաչէդ»: Առնապէս և քահանայապետքն և դպիրքն ծաղր առնելով ասէին. «Օայլս ապրեցոյց, զինքն ոչ կարէ ապրեցուցանել. եթէ թագաւոր է Նարայէլի, իջցէ այժմ՝ ՚ի խաչէդ, և հաւատասցուք դմա»: Իսկ զինուորքն ասէին. «Աթէ՛ Վու ես թագաւորն շրէից, փրկեա՛ն զանձն քո»:

ⲁ. Խաչակից աւագակքն բան շիօսեցան յայնժամ:

Պ. Խօսեցան. ձախակողմեանն հայհոյեց ըզ Յիսուս. «Աճ՞ Վու ես, ասաց, Քրիստոսն, փրկեա՛ն զանձն քո և զմեզ*»: Իսկ

* Յառաջ երկու աւագակքն ևս նախատէին զՅ (Մատ. իէ. 44: Մարկ. ժե. 32). բայց ապա՝ երբ որ ձախակողմեանն սկսաւ հայհոյել և հենգնել (ծաղր առնել լրբաբար), աջակողմեանն պատասխան տուաւ նմա սաստելով. «Չերկնչի՞ս, ասաց, դու. Նստուծոյ՞ զի

աջակողմեանն հաւատարով նորա Աստուածութեան, և դաւանելով զնա երկնաւոր և յաւիտենական թագաւոր՝ ասաց. «Յիշեա՛ զնա Տէր՝ յորժամ գայցես արքայութեամբ քով », և իսկոյն ևս արժանացաւ լսելու զՅիսուսի փրկաւէտ ձայնը. «Ամէ՛ն ասեմ քեզ, այսօր ընդ իսիցես ՚ի դրախտին* »:

Է. Աբբ որ Յիսուս բարձրացած էր խաչափայտի վերայ, Աստուածամայրն ուր էր:

Պ. Խաչի մօտ կանգնած կայր նա՛ հանդէպ Աստուածորդւոյն՝ իւր ծանօթից հետ ՚ի միասին, որք էին՝ Մարիամ Աղէովպայ**, Մարիամ Մագդաղենացի, և

ի նմին պատժի կաս: Աւ մեք յիրաւի, զի արժանի որոց գործեցաքն՝ առնումք զհաստուցումն. և սա՛ ապիրատ ինչ ոչ գործեաց» (Ղուկ. իգ. 40. 41):

* Ղարխո բառիւս պարտ է իմանալ աստ ոչ զԱդեմայ երկրաւոր դրախտը, այլ՝ շերիւնից Արամայոս-Թիւնը, քի՛ զԱսսորոս-ժոյ քառաց պեաս-Թիւնը ՚ի մշտնջենաւոր հանգստեան, կամ զարդարոց երանաւոր կեանքը, (Աբղըն. ՚ի մեկն. Մատ. յէջ 597: Բարսեղ ՚ի մեկն. Մաւրկ. գլ. ԼԸ):

** Մա՛ կին էր Աղէովպասի. ուստի կոչէր Մարիամ

- Յովհաննէս սիրելի աշակերտն Յիսուսի:
- Հ. Բան ինչ ասաց Յիսուս՝ երբ որ տեսաւ զնոսա:
- Պ. Այո՛, զաչքերը դէպ առ մայրն դարձուցանելով՝ ասաց «Աի՛ն դու, ահա որդիքո՞», և ապա Յովհաննէսին նայելով և զՍ. Աոյսը ցուցանելով՝ ասաց «Ահա՛ մայր քո*»:
- Հ. Յետ այնորիկ զի՞նչ արար:
- Պ. Յետ երեք ժամ անցանելոյ ՚ի խաչելութենէն, այսինքն՝ երբ որ սկսուելու էր իններորդ ժամն, աղաղակեց մեծաձայն՝ Երբայեցւոց բարբառով «Է՛լի Է՛լի, Լա-

Աղէ՛փայ (Յովհ. ԺԺ. 25): Առէր նաև իւր որդւոց անուամբքն Մարիամ Յակոբայ և Ալեսայ (Մարկ. Ժե. 47): Իսկ Աղէփայաս՝ եղբայր էր Յովսէփայ արդարոյն՝ որում խօսեցեալ էր Ս. Աոյսն (Իզնատ. ՚ի Մեկն. Պ. Թ. 17):

* Այս բանիւքս Յիսուս զՅովհաննէսը յանձնեց Ս. Աուսին՝ որ սիրէ զնա իբրև զիւր որդի, և զՍ. Աոյսը յանձնեց Յովհաննու՝ որ պատուէ և խնամէ զնա իբրև զիւր մայր: (Բ. Ղոն. ՚ի Մեկն. Մարկ. ԳԼ. ԼԺ): Այս իսկ է պատճառն, որ այնուհետև Յովհաննէս իւր մօտ առաւ զԱստուածամայրը և նորա հետ բնա-

մատարաբլթանի,* (որ թարգմանի Աստուծոյ իմ Աստուծոյ իմ, ընդէն Ռուբէր զիս) .
և ապա “Օտարաւի եմ,” ասաց :

Ն. Ջուր տուի՞ն Յիսուսի՝ զծարաւը շիջուցանելոյ համար :

Պ. Ոչ . այլ՝ զինուորաց մինն փոխանակ ջուր տալոյ, թրջեց սպունգը լեղախառն քացախի մէջ և յեղէզի ծայրը անցուցանելով՝ մատոյց նորա բերանին** :

Ն. Օ՛հի՞նչ ասաց յայնժամ Յիսուս :

Պ. “Ամենայն ինչ կատարեալ է,” ասաց . քի՛նչ ինչ որ ՚ի մարգարէից գրուած էր չարչար-

կեցաւ յԱրուսաղէմ՝ 12 (կամ ըստ այլոց՝ 13 և կամ 14) տարի, մինչև ՚ի փոխումն նորա յերկինս (ի Յայսմ . Մայիսի 8) :

* Հռովմայեցի զինուորքն՝ որք չգիտէին զԱբրայահան լեզուն, երբ որ լսեցին զայս բանս՝ կարծեցին թէ Յիսուս զԱղիա մարգարէն յօգնութիւն կոչեց, որովհետև լսած էին շատ անգամ ՚ի Հրէից՝ թէ Մեսիայի հետ նոյն մարգարէն ևս պիտի գայ . ուստի և ոմանք ՚ի նոցանէ ասացին . “Թող տեսցուք՝ եթէ գայ Աղիա փրկել զդա (Մատ . իէ . 40) :

** Աստու . Վաւթի մարգարէութիւնն կատարուեցաւ . “Ատուն ՚ի կերակուր ինձ լեղի, և ՚ի ծարաւ իմ արբուցին ինձ քացախ (Մաղմ . կը . 22) :

բանացս համար, բոլորն կատարուեցաւ*,
և մնաց միայն՝ մեռանելս:

Ը. Մեռաւ նա ուրեմն:

Պ. Այո, մեռաւ ստուգապէս մահահանացու
մարմնովն՝ կենդանի մնալով անմահ Աս-
տուածութեամբն**:

Ը. Ո՞րպէս եղև այդ:

Պ. Պատկեր նախ մեծաձայն առ Հայրն Աս-
տուած՝ Սաղմոսի բանիւ (Լ. 6) “ Հայր՝
’ի ձեռս քո աւանդեմ զհոգի իմ ”, և ա-
պա զգլուխը խոնարհեցուցանելով՝ ար-
ձակեց իշխանաբար զիւր զմարդկային ըզ
բանասկան հոգին***:

Ը. Յառաջ քան զՅիսուսի մահը յորպիսի
սքանչելիք եղեն՝ ’ի նշան նորա Աստուա-
ծութեանն:

Պ. Արեգակն խաւարեցաւ՝ արարուեց թեւեւ

* Բ. Նսն (’ի Մեկն. Մարկ. ԳԼ. ԼԵ):

** Տէս Մնդարձ. Հրահանգն մեր, յէջ 244—246:

*** Ա. Շնորհ. (’ի Բան հաւատ. և ’ի Թղթ. առ
Մ. կայսր): Ս. Շնորհ. ’ի Մեկն. Կ. Պետ. ճառ ք):
Տէս և Մնդարձ. Հրահ. (յէջ 260. 261):

հարձի*, որով և երեք ժամ խաւար եղև
բոլոր երկրի վերայ՝ սկսեալ ՚ի վեցերորդ
ժամէ մինչ ցիններորդն**:

* Արարող Բնական հարձի (այսինքն՝ «+անշէլէօ+») եղև
այս խաւարումնս. վասն զի արեգակն՝ բնականապէս ՚ի
լուսնի ծննդեանն խաւարի, իսկ ՚ի ժամանակի անդ
խաչելութեան Յիսուսի՝ լուսնի լուսնն (այսինքն՝ 14
երբր օրն) էր (Բ. Ղոն. ՚ի Մեկն. Մարկ. գլ. 1Ը: Արզն.
՚ի Մեկն. Մատ. յէջ 597): Օչայս հրաշահան խաւա-
րումնս յիշեն ոչ միայն Աւետարանիչքն (Մատ. իէ.
45: Մարկ. ժե. 33: Ղուկ. իգ. 44), այլ և արտաքին
հեթանոս մատենագիրք՝ ըստ գրելոյ Արոգինեայ (՚ի
ճառ լե. ՚ի վերայ Մատթէի) և Աւսեբեայ (՚ի Վրո-
նիկոնի մասն ք. և յԱղեղ. պատմ. գլ. 1Թ). յիշէ նոյն-
պէս և Ս. Վիոնէսիոս Արիսպագացի, որ ականատես
եղած էր այս խաւարմանս՝ Արեգ, (այն է՝ Հեղիուպօ-
լիս) քաղաքումը Ագիպտացոց (տես ՚ի Թուղթս նո-
րա՝ որ առ Պողիկարպոս եպիսկոպոսն Օմիււնոյ և առ
Ապողոփանէս իմաստասէր:

** Թեպէտ Աւետարանիչք միայն զարեգական խա-
ւարումն յիշեն, բայց ըստ գրելոյ վարդապետաց եկե-
ղեցոյ՝ նաև լուսինն մթազնելով կամ արիւնագոյն
երևելով, և աստեղքն ևս (՚ի գիշերի) զուրեանց լոյսը
ծածկելով, իբր թէ սուգ առին Վրիստոսի շարչարա-
նաց և մահուան վերայ. որով և նորա Աստուածային
փառացն յայտնիչ եղեն:

Ահա վարդապետաց բանքն. «Արեգակն և լուսին
եղեն քարոզք յայնմ ժամանակի. զի արեգակն իւրո-

2. Յեա մահուանն ևս եղևն ալլ նոր սքան-
չելիք:

Պ. Այն, երբ որ նա զհոգին աւանդեց՝ նոյն
ժամայն սաստիկ գեանաշարժութիւն և

վին խաւարելովն բողոքեաց՝ ցուցանել ամենեցուն ըզ-
Տէրն ՚ի խաչին, և ոչ կարացեալ տեսանել զայն տե-
սիլ՝ խաւարեցաւ...: Իսկ լուսին ևս մեծամեծս ցուցա-
նէր. զի ըստ նմանութեան հայելոջ զարիւնն յինքեան
՚ի վերուստ ամենեցուն ցուցանէր արարածոց զփրկու-
թիւն ամենայն աշխարհաց՝, (Պ. Ա. լուս. յԱզատ.):

— «Պատմեացեն երկինք զվայելչութիւն փառաց
Վրիատոսի. և ընկալեալ լուսածեմ տարերցն զգոյնս
արեան անեղին. և օրհնութեամբ խաչելոյն լցան տիե-
զերք» (՚ի Շարակ.):

— «Ի ժամուն յայնմիկ ամենայն արարածք ՚ի սուգ
արամութեան էին. արեգակն թագուցեալ, լուսին խա-
ւարեալ, աստեղք ծածկեալ» (Աղիշ. ՚ի ճառն չարչ.):

— «Ար զլուսնին պատկեր՝ երանգաւ արեան գունե-
ցեր» (Պ. Նար. գլ. 19):

— «Լուսինն յեղաշրջեցաւ յարիւն՝ յազգակցու-
թիւն որակի կերպարանաց աստեղծչին» (Ն. Ամբ. ՚ի
Սեկն. Յովէլ. ք. 31):

«Արեգական լոյս քօղարկեալ

Խաւարանայր միջօրէին.

Նաև լուսինն, օրինակին

Փոխելով յարեան գունին.

Վանգի զՏէրդ իւրեանց տեսին

Սերկ ՚ի խաչին, չհանդուրժէին»

(Ն. Շարակ. յԱղբերգ զիւրք Պ.):

դե* . վէմք (ՌժաՌժ +արեբ) ճեղքուե-
ցան . գերեզմանք բացուեցան . և տաճարի
վարագոյրն՝ որ կախուած կայր Սբ-
Ռի-ն Սբ-Ռե-անցի** առաջև , ինքնին
պատառուեցաւ աներևոյթ զօրութեամբ
վերուստ մինչ ՚ի վայր*** :

Հ . Խաչակից աւազակքն ևս մեռած էին
յայնժամ :

Պ . Ոչ . նոքա դեռ կենդանի էին , տակայն

* Փղեգէտն՝ հեթանոս մատենագիրն՝ որ ծաղկե-
ցաւ երկրորդ դարու սկզբում , յիշէ զայս գեանաշար-
ժութիւնս ՚ի գիրքն ժգ . ուր և պատմէ թէ յայնժամ
և՛ Նիկիա քաղաքի մեծ մասն կործանուեցաւ :

** Սբ-Ռի-ն Սբ-Ռե-անց կամ Սբ-Ռի-ն Սբ-
կոչէր տաճարի երկրորդ կամ ներքին խորանն , ուր կայր
Ուխտի տապանակն (գ թագ . զ . 16 : ը . 6 : բ Մնաց .
է . 7 : Նբր . թ . 3 . 4) :

*** Վարագուրի պատառուիլն՝ նշանակ էր Հին
(Մովսէսահան) օրինաց խափանման , և՛ Նոր (Վրէ-
տահան) օրինաց յայանութեան . և զուցանէր թէ
Սեսիայի համար նախագրեալ մարգարէութիւնքն և
օրինակքն կատարուեցան ահա ըստ ամենայնի և պար-
զուեցան , և վարագուրով ծածկուած չեն : (Նիքիւմ ՚ի
Համարարբ . գլ . ին . Նարսեղ Ղոն . ՚ի Մեկն . Մարկ .
Կ . 1 թ : Ն . Ը նորհ . Սղբերգ . Կիւք զ) :

յետ այնորիկ շուտով մեռան՝ երբ որ
Հրէայք խորտակել տուին զինուորաց
զնոցա բարձքը (Ժնէնէրը) Պիղատոսի
հրամանաւ:

Ն. Ի՞նչ էր պատճառն՝ որ Հրէայք հրա-
ման խնդրեցին ՚ի Պիղատոսէ՝ զխաչուած-
ների բարձքը խորտակելու:

Պ. Երկու պատճառ ունէին՝ նոքա այս բա-
նիս. մի զի հրաման էր ՚ի Մովսիսական
օրինաց՝ զխաչելոց մարմինքը նոյն իսկ խա-
չելութեան օրումը թաղել* . և միւս՝ զի
յերկրորդ օրն՝ որ մեծ օր էր Չատկի
տօնախմբութեան**, անպատշաճ էր
զայնպիսի տխրալի տեսարանը թողու-
աչաց առաջի:

Ն. ՉՅիսուսի բարձքը ևս խորտակեցի՞ն:

Պ. Այ՛ն***. վասն զի երբ որ եկին զինուորքն՝

* Յերկ. Օրին. ին. 22. 23: Յեսու. Ժ. 26. 27:

** Յովհ. ԺԹ. 31):

*** Յիսուսի բարձքն չխորտակուած մնացին յօրի-
նակ Չատկական գառին. և այսու իսկ կատարուեցաւ
Ս. Գրոց բանն «Ասկր նորա մի՛ փշրեացի (Յովհ. ԺԹ.
37), կամ «Ասկր մի՛ բեկանիցեն ՚ի նմանէ (Թու. Ժ. 12):

նորա մօտ, նա արդէն աւանդած էր զհոգին. բայց զինուորաց մինն* տիգով (Գեղարդով) խոցեց զնորա կողը** և որով և մի այլ սքանչելիք տեսնուեցաւ:

Ն. Արպէս:

Պ. Արբ որ խոցեց զինուորն զՅիսուսի կողը, նոյնժամայն երկու վտակք բղխեցին (Գո-րո եկան) նորա միջէն, մինն՝ արիւն, և միւսն՝ ջուր:

Ն. Օ՛րհնչ նշանակէին այն երկու վտակքն:

Պ. Ըստ մեկնելոյ Ս. Աբարդի Արուսաղէմացւոյ՝ Արիւնն նշանակէր զՀրէից դատապարտութիւնը, որք աղաղակեցին «Արիւն դորա ՚ի վերայ մեր և ՚ի վերայ որդւոց մերոց», և ջուրն նշանակէր զՅի-

* Այս զինուորիս անուն տան ոմանք Ղանկիւնուս (Ղատ. Ղանկիւնուս. Յուն. Ղանկիւնուս, որ նշանակէ, Տեփա-որ). և համարին՝ թէ սա ինքն է նոյն իսկ հարիւրապետն (Ղանկիւնուս) որ յետոյ ևս հանդերձ զօրականօքն կարգեցաւ ՚ի պահպանութիւն գերեզմանին Վրիստոսի:

** Այսու ևս կատարուեցաւ մարգարէութիւնն «Շայեցին ՚ի նա՛ յոր խոցեցին» (Յովհ. ԺԹ. 37).

սուսի անմեղու թիւնը, զոր եցոյց Պիղա-
տոս՝ ջրով զձեռները լուանալով*։ Ամբ
թէ՛ երկուքն ևս (այսինքն՝ Արիւնն և
Ջուրն) նշանակէին զՄկրտութեան եր-
կու տեսակքը, որոց մինն լինի արեամբ,
որ է Մարտիրոսութիւն, և միւսն՝ կա-
տարի ջրով, որ է վերստին ծնունդ յա-
ւազանէ**։

Ճ. Այլ վարդապետք կամ սուրբ շարք ինչ
կարծիք ունին այդ բանի վերայ։

Պ. Ոմանք համարին՝ թէ Ջուրն՝ էր ՚ի նշան
խկապէս մեռելութեան Յիսուսի Քրիս-
տոսի՝ մարմնով, և Արիւնն՝ ՚ի նշան կեն-
դանութե նորա՝ Աստուածու թեամբ***։

կամ «Շայեսցին առ իս փոխանակ կաքաւելոյն (ի՞նչ
խաղալոյ զինև խոցումամբ) (Օւրբ. ժբ. 10)։ Ոմանք
ասեն՝ թէ Քրիստոս զայս խոցուածս բնկալաւ ՚ի յաի
կողն. բայց աւելի հաւանական և հասարակեալ կար-
ծիք է վարդապետաց՝ թէ խոցեցաւ յաջ կողն, որպէս
գրէ Պ. Տաթևացին (ի հատ. Չմեռ. յէջ 650)։

* Ի Առչ. Բնծ. գլ. ժգ։

** Ի նոյն գիրս. գլ. գ։

*** Բ. Ճոն (ի Մեկն. Մարկ. գլ. իս)։ Ն. Շ նոր-
հալի (ի թղթ. առ քահանայս Յամայք նահանգի։

Ոմանք ևս ասեն՝ թէ Պուրն՝ էր ՚ի խորհուրդ աւագանին մկրտութեան, և Արիւնն՝ ՚ի խորհուրդ բաժակի կենարար շաղորդութեան*:

Ն. Այնչափ սքանչելիքն՝ որք եղեն յառաջ քան զմահն և զկնի մահուն Յիսուսի, ազդեցութիւն ինչ ունեցան զոնէ ոմանց վերայ:

Պ. Այն շնորհալի շարիւրապետն** որ առաջիկայ էր Յիսուսի խաչելութեան,

Ս. Շնորհալի (ի Մեկն. ան. Յովհ. ճառ ք): Պ. Աստուածաբան, զորոյ զբանը ՚ի մէջ բերէ ընդարձակ բառարանն մեր ՚ի բառն «Առջակել»:

* Ն. Շնորհ. (ի Բան հաւատ. և Սղբերգ. գիրք Գ. ևս և ՚ի Ժամագիրս): Ս. Շնորհ. (ի մեկն. ան. Յովհ. ճառ ք): Սակեբ. (ի Մեկն. Յովհ. ԳԼ. ԺԹ: Աղիշէ (ի ճառն Խաչել.):

** Ըստ հին աւանդութեան՝ աս է՛ Վ ունկիանոս հարիւրապետն Ասպադոփկացի, որ յետ մկրտուելոյ յԱռաքելոյ, յիւր հայրենիքը գնալով՝ սկսաւ քրիստոնէութիւն քարոզել. ուր և իւր երկու ընկերակցաց հետ՝ նահատակուեցաւ հրամանաւ Տիբերիոսի կայսեր: Սա՛ ըստ ասելոյ ոմանց՝ յառաջ միականի՛ (այսինքն՝ Ռաչո՛վ Կոյր էր), և լուսաւորուեցաւ՝ երբ որ ՚ի կողաբուղիս արիւնէն Քրիստոսի կաթ մի ցայտեց կոյր աչքին վերայ (ի Յայտմ. ՚ի շնկա. 16):

և ընդ ձեռամբ նորա գտանուած պահապան զինուորքն, տեսանելով զայն ամենայն հրաշալի գէպքերը՝ սոսկալով իմն ասացին. «Արդարեւ այրս այս արդար էր»:
«Արդարեւ Աստուծոյ որդի էր սա»: Տայ ՚ի սոցանէ, նաև այն բարեմիտ անձինքն՝ որք միայն տեսանելոյ համար եկած էին ՚ի Պողոթթա, զիւրեանց կուրծքերը բաղխելով ՚ի նշան ցաւոց՝ գնացին արամուծեամբ յիւրեանց տեղերը:

Է. Արք, և որոնց ձեռամբ եղև Յիսուսի թաղումն:

Պ. Աղև յերեկոյի* նոյն իսկ խաչելութեան աւուր (այսինքն՝ Ուրբաթու), ձեռամբ Յովսէփայ Արեմաթացոյ և Աիկուդեմոսի, որք ՚ի ծածուկ աշակերտք կամ բարեկամք էին Յիսուսի**:

* Այսինքն՝ ՚ի գասնէրորդ ժամանն՝ երկու ժամով յառաջ քան զարեգակնամուտը, ըստ գրելոյ Մամբրէի (՚ի ծառն յար. Ղազար.) Յովհ. Խմատ. (՚ի գիրքն յղ. կարգ. եկեղ. բան ք): Իսկ ըստ այլոց՝ յարեֆաղեմոսի: (առ Տաթև. ՚ի հատ. Չմեռ. յէջ 604):

** Յովսէփ իշխան էր Հրէից, զոր Աւետարանիչքն կոչեն՝ այր պարկէշա, նախարար (Մարկ. ժև. 43), այր

Է. Ինչպէս կատարեցին նորա զայդ գործդ:
Պ. Յետ իջուցանելոյ զՅիսուսի մարմնի-
նը ՚ի խաչէն, օծեցին զնա զմնսով և հա-
լուէիւ. և ապա պատելով պաստառա-
կալաւ (այնի-կարսով) ըստ օրինի Էր-
րէից,* զրին մի նորափոր քարեայ գե-
րեզմանի մէջ, զոր Յովսէփ իւր համար
պատրաստել տուած էր՝ և զգերեզմանի
դուռնը (մարտ) փակեցին մի մեծ քարով:

Տե՛ժապոտն (Մատթ. իէ. 57), այր Բարեբործ և արդար
(Պլուկ. իգ. 50): Սա՛ Արեմաթացի կոչէր, ըստ որում՝
ծնած էր յԱրեմաթի քաղաքի՝ որ յԱրուսաղէմի հիւ-
սիսակողմն էր՝ 6 կամ 7 փարսակով հեռի: Աւասի
թէ սորա մանկունքն կոտորուած էին ՚ի Էրովդէսէ
(Բ. Ղոն. ՚ի Մեկն. Մարկ. գլ. իս): Իսկ Վիկողեմոս՝
եղբայր էր Պամաղիէի Փարիսեցւոյ՝ վարժապետին
Պաւղոսի Առաքելոյ և Ստեփանոսի Վախափկայի:
Սոցա (Յովսէփայ և Վեկորեմոսի) գործակից էին յայն-
ժամ և Տիրամայր Առյան, և ոմանք ՚ի քարեպաշտ կա-
նանց, ևս և Յովհաննէս սիրելի աշակերտն Յիսուսի,
ըստ գրելոյ Ղոն Բարսղի (ի Մեկն. Մարկ. գլ. իս):

* Օգրմուսը (որ է տեսակ մի անուշահոտ խիժի
կամ իւղոյ) և զհալուէն (որ է տեսակ մի անուշահոտ
խնկոյ) բերած էր Վիկողեմոս՝ իբր 100 լիտր (այսինքն՝
400 տրամ) . իսկ զկտաւը գնած էր Յովսէփ (տես
Յովհ. ժթ. 39: Մարկ. ժէ. 46):

- Ն. Ար տեղ էր այն գերեզմանն:
- Պ. Էր Յովսէփայ Արեմաթացւոյ պարտի-
զումը, որ հեռի չէր ՚ի Վողգոթայէն*:
- Ն. Յետ Յիսուսի թաղման՝ զի՞նչ ևս արա-
րին շրէից քահանայապետքն և Փարի-
սեցիքն վասն զգուշութեան:
- Պ. Ի միւս օրն (այսինքն՝ ՚ի Շաբաթ) հը-
րաման առնելով ՚ի Պիղատոսէ՝ գնացին

* Ըստ գրեւոյ Մեկնչաց, գերեզմանն՝ որոյ մէջ գրու-
եցաւ Յիսուսի մարմինն, էր այն՝ զոր Մովնաս հանգեր-
ձապեան Աղեկիայ թագաւորին փորել տուած էր իւր
համար: Բայց նա չարժանացաւ նորա մէջ թաղուելու,
որովհետեւ մեռաւ յօտար երկրի՝ ըստ սպառնալոյն Ա-
սայեայ մարգարէի, որ ասաց նմա. «Օհ եկեալ ես
այսր, և զի՞նչ խնդիր է քո աստ. զի փորեցեր դու քեզ
աստ գերեզման, և արարեր քեզ յարկ ՚ի վիմիդ: Ահա-
ւասիկ Տէր զօրութեանց հանցէ (ի քէն զհազարա-
պետութիւն քո), և սատակեսցէ գ.քեզ՝ այր դու... և
ընկեսցէ՛ զքեզ յերկիրն մեծ և յանշափ, և անդ մե-
ռանիցիս» (Ասայ. իբ. 16—18): Պարտէզն՝ ուր էր գե-
րեզմանն, շրէից գերութեան օրերում՝ անխնամ մնա-
լով ծածկուած էր հեղեղների բերած խիճերով: Յետ
ժամանակաց գնեց զայն Յովսէփ Արեմաթացին, և
գտանելով անդ զվիմափոր գերեզմանը՝ ուր ոչ ոք թա-
ղուած էր, մաքրեց և պատրաստեց իւր համար (Տէս
առ Արզն. ՚ի Մեկն. Մատ. յէջ 606):

կնքեցին զգերեզմանի գուռնը,* և խուճբ
մի զօրականաց ևս անդ պահապան կար-
գեցին:

Է. Սան էր արարին զայդ:

Պ. Սան այն՝ որ մի գուցէ մարմինն գողա-
ցուի, և համբաւ տարածուի՝ թէ յարու-
ցեալ է, ըստ որում յառաջնակ, սասձ
էր Յիսուս թէ, «Յետ երից աւուրց յառ-
նեմ»**:

* Պրեն վարդապետք, թէ գերեզմանն կնքուեցաւ
քահանայապետից և Փարիսեցւոց մատանեաւն (Աբու-
րեղ. ՚ի Առչ. ընծ. գլ. Ժդ: Աղեշէ ՚ի ճառն թաղ.
Հարակ. ՚ի Սան. մեծի շար.). և ասեն ևս՝ թէ քա-
հանայապետի մատանւոյն վերայ քանդակուած կայր
Մատուծոյ անունն Ահովան, որոյ փոխան՝ ՚ի գործ ածի
առ մեզ ՈՐ Ա՛Ն, կամ անփակ անուանեալ գիրս Ա՛
(Սանակ. ՚ի Հարց: Արդն. ՚ի Մեկն. Մատ. էջ 609):

** Մատ. իէ. 62:

ՅԱՆԵԼՈՒՆՕՒԹ

Ե. ՍԱՀՄԱՆՈՒՄՆ ԽՈՐՀՐԴՈՅ ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ

Հ. Յիսուս իւր մասնութի գիշերին զե՞նչ
խորհուրդ սահմանեց:

Պ. Սահմանեց զՀաղորդութեան (այսինքն՝
զՊատարագի) խորհուրդը՝ Նր Թեո-
անուանելով զայն*․ որով ՚ի հաստա-
տութիւն Նորոյ Ատակի (այսինքն՝ Ե-ե-
պատրանահան Օրինաց**)՝ զիւր մարմինը
և արիւնը տուաւ աշակերտաց՝ ՚ի ճաշա-
կումն:

Հ. Ար՞ տեղ եղև այդ:

Պ. Ե՛յն մեծ և զարդարուած վերնատան
մէջ, ուր Յիսուս իւր աշակերտօքն գնա-
ցած էր զատիկ առնելու***, լնլով ըզ-

* «Ե՛յս բաժակ է նոր ուխտ՝ իմով արեամբ վասն ձեր
հեղուով» (Ղուկ․ իբ․ 20):

— «Քաշխէ զմարմին (իւր) և զարիւն նոր ուխտ ա-
նուանեալ (ի Շարակ․ մեծի Հինգշաբ․):

** Եբր․ թ․ 12—15: ժբ․ 24:

*** Մարկ․ ժդ․ 15: Ղուկ․ իբ․ 12: — Ե՛յս տանս

Մովսիսական շին օրէնքը :

Ն. Ի՞նչպէս սահմանեց Յիսուս զայդ խորհուրդի :

Պ. Յետ ուտելոյ զՊասեքը (այսինքն՝ ըզ-
Օլապիական գարունը և ընթերեւը), և յետ
կատարելոյ զՍտնլուայն, առաւ 'ի սեղա-
նոյ հաց, * օրհնեց, ** կտրեց*** և աշա-

տէրն՝ ըստ գրելոյ Արզնկացոյն ('ի Մեկն. Մատ. յէջ
553, և Տաթևացոյն ('ի հատ. Չմեռ. յէջ 497), էր
Յովսէփ Արեմատացին: Իսկ այլք ասեն՝ թէ էր Յով-
հաննէսն՝ Մարկոս կոչեցեալ, որ Պաւղոսի ընկեր եղև
'ի քարոզութեան (Պործ. ժբ. 11: ժե. 37):

* Այսինքն՝ Բաղարջ հաց. վասն զի այն օրն՝ յո-
րում այս խորհուրդս սահմանեցաւ, Բաղարջակերաց
առաջին օրն էր (Մատ. իդ. 17: Մարկ ժդ. 12). և օ-
րէն էր շրէից՝ եօթն օր բաղարջ ուտել, և խմորուն
հաց չպահել տան մէջ մինչ ց21 նոյն ամսոյ, որ էր
'Նիսան (Ալ. ժբ. 18—20):

** «Աւ զի օրհնեաց (Յիսուս) զհացն, զայն ասէ
Աւետարանիչն, այլ թէ որով օրհնեաց, և կամ զինչ
խօսեաց յօրհնելն, զայն ոչ ասաց...: Աւ ըստ այնմ որ
օրհնեաց՝ սրբելով սրբեաց և արար զնա մարմին իւր
ճշմարտապէս» (Բ. Նոն. 'ի Մեկն. Մարկ. գլ. 1Բ):

*** Սմանք 'ի յետին մեկնչաց համարին՝ թէ Յի-
սուս 12 բաժին արար զհացը՝ ըստ թուոյ Առաքելոյ,
և այլք թէ 13, յորոց և զմինը, ասեն, ինքն ճաշակեց,
և զմնացեալքը բաշխեց առաքելոյ: Իսկ Տաթևացին

կերտաց տուաւ՝ ասելով «Աբէ՛ր կերէ՛ր, այս է Տարթն իճ», Նոյնպէս ևս առաւ բաժակ, (այսինքն՝ Բաժակով զենէ), օրհնեց և տուաւ աշակերտաց՝ ասելով «Աբէ՛ր ի դճանէ ասենէ՛ւան, այդ է արի՛ն իճ»,*:

Ն. Մատնիչ Յուդայն ևս հաղորդեցաւ ՚ի սուրբ Խորհրդոյն:

Պ. Այն, նա ևս իւր ընկերաց (Ռոման Առաւելոց) հետ հաղորդեցաւ**, ըստ որում դեռ չէր բաժանուած ՚ի նոցանէ:

Ն. Յիսուս ինքն ևս ճաշակեց զիւր մարմինը և արիւնը:

այսպէս գրէ. «Որպէս եբեկ. — Ի չորս մասունս արարեալ, որպէս այժմ պաշտէ եկեղեցի (ի հատ. Չմեռ. յէջ 543):

* Մատ. ից. 26. 27:

** «Ահա և Յուդա էարթ, այլ ոչ յազեցաւ... զի խաւարեալ մտօք և անարժանութեամբ էառ զխորհուրդն Քրիստոսի (Բ. Ղոն. ՚ի Մեկն. Մարկ. գլ. ԼԷ):

— «Այնպիսիքն՝ (Ռոմանոսքն և անարժանքն) նման են Յուդայի, որ ընդ Քրիստոսի բազմեալ՝ եկեր ՚ի սեղանոյն, և հաղորդեցաւ ընդ Առաքելոց» (Տաթև. ՚ի հատ. Չմեռ. յէջ շխթ):

Պ. Այն, նախ ինքն ճաշակեց՝ և ապա Առաքելոց տուաւ*․ վասն զի սովոր էր նա անձամբ առնել զոր ինչ այլոց կամէր աւանդել կամ ուսուցանել**:

Զ. Պատուիրեց Առաքելոց՝ որ նորա ևս ըզնոյն խորհուրդը կատարեն:

Պ. Այն, պատուիրեց, և իշխանութիւն ևս տուաւ նոցա՝ զնոյն Աստուածային հրաշալի խորհուրդը կատարելու․ վասն զի

* «Այլ զի ոչ միայն կամօք՝ այլ և ուրախութեամբ կրեաց զմահն, եցոյց յինքեան զնոյն յուտելն․ զի նախ ինքն եկեր, և ապա ետ աշակերտացն և ասէ․ Առէք կերայք ՚ի դմանէ» (Ի․ Շոն․ ՚ի Մեկն․ Մարկ․ գլ․ ԼԷ):
— Զամաձայն այսմ խօսին և Արզնկացին (՚ի Մեկն․ Մատ․ իղ․ 29), և Տաթևացին (՚ի հատ․ Չմեռ․ յէջ շէթ), և Աղիշէ (՚ի Բանն յաղագս յիշատակ․ մեռել․), և Սկեբերան (՚ի Մատթ․ ճառ ձգ), ևս և Խորհրդատեարն․ Սեկեղեցոյս մերոյ, ուր յաղօթս քահանային ասի «Նոյնպէս և զբաժակն առեալ՝ օրհնեաց, գոհացաւ, եւրջ, ետ իւրոց ընտրեալ սուրբ և բազմեալ աշակերտացն ասելով․ Առէք արբէք ՚ի սրմանէ ամենեքեան, այս է արիւն իմ նորոյ ուխտի» ևն:
Այլ մեկնիչն (Ամբրոնացին) գրէ․ «Իսկ զի «բք, յայտարարեալ թէ այսպէս ախորժելով ընդունիմ յաղագս ձեր զմահ» և այլն․ (՚ի Մեկն․ պատարագի յէջ 375):

** Պործ․ ւն․ 1:

յետ վճարման խորհրդոյն՝ ասաց նոցա
“Օչոյս արարէք առ իմոյ յիշատա-
կի”*:

Ն. Այդ բանի միտքն ի՞նչ է:

Պ. Այս է. Աստարեցէք և դուք ըստ այսմ
օրինակի զայս անարիւն պատարագս վա-
սըն յիշելոյ զիս և զիմ մարմնոյս արիւ-
նաւոր պատարագը, զոր յետոյ պիտի տե-
սանէք խաչի վերայ:

Բ. ՈՏՆԼՈՒԱՅ.

Ն. Օրանլուայն ի՞նչպէս արար Յիսուս:

Պ. Յառաջ քան զխորհրդոյ ընթրիքը (քի-
երբ դեռ չէր աւանդած զձաղորդութեան
խորհուրդը), յարեալ (վեր կացաւ) ՚ի
Օստկական ընթրիքէն, ղենջակ կապեց
մէջքին, ջուր լցոյց կոնքի (լականի) մէջ,

* Ղուկ. իբ. 19: և Աորն. ժւ. 24: 25:

և ծնկան վերայ նստած՝ սկսաւ մի մի զաշակերտաց ոտքերը լուանալ և ղենջակովը սրբել*:

Է. Ի՞նչ էր Յիսուսի դիտումն յայդ գործումդ:

Պ. Լչր նախ՝ խոնարհութեան օրինակ ցուցանել իւր աշակերտացն և ամենայն հետևողացն**, և երկրորդ՝ ուսուցանել, թէ նոցա՝ որք կամին ճաշակել զայն Աստուածային կերակուրը զոր ինքն պիտի տայր (այսինքն՝ զիւր անհասարկ ճարտիւնը և արիւնը), հարկաւոր է մաքրու-

* Պետրոս Առաքեալն ՚ի սկզբան չկամեցաւ թոյլ տալ՝ որ Յիսուս զիւր ոտքերը լուանայ. բայց ապա՝ երբ որ լսեց ՚ի Յիսուսէ զայս խօսքս «Աթէ՛ ոչ լուացից զքեզ, ոչ ունիս ընդ իս մասն», թոյլ տուաւ՝ ասելով «Տէր՝ մի միայն զոտս իմ, այլ և զձեռս և զգլուխ» (Յովհ. ԺԳ. 6—9):

** «Ղասուց իւրոց աշակերտաց՝
Օր նախ բանիւ վարդապետեաց,
Այսօր գործով ըզծայրագոյն
Ացոյց յինքեան զխոնարհութիւն»

Շ նորհ. (Մարտի 11-րդ):

Թիւն յորպիսի և իցէ աղտոյ մեղաց*:

՝. Յետ զայդ առնելոյ՝ զի՞նչ ասաց Յիսուս
աշահերտացն:

Պ. Աթէ ես, ասաց, լուացի զոտս ձեր, տէրս
և փարդապետս, և դուք պարտիք զմի-
մեանց ոտս լուանալ, զի օրինակ մի ետու-
ձեզ, զի օրպէս ես ձեզ արարի, և դուք
առնիջիք,**:

ԳԼ՝ Օ

ՅԵՐՈՒԹԻՒՒՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

՝. Ա՛րբ եղև Յիսուսի յարութիւնն ՚ի մե-
մեռելոց:

* «Գրվեսոյս (այսինքն՝ ինչ որ գլուխ է՝ յեր) չէ ինչ
պիտոյ

Լուացումն ջրոյ, զի լուացեալ է (սորք է
առնելիք).

Ոտիցըդ (յեզ աշահերտացդ) պէտք են մաքրու-
թեան,

Յօդիւ ՚ի գլուխըս (յիս) սրբութեամբ,
Շնորհ. (անդ):

** Յովհ. ԺԳ. 14. 15:

Պ. Յերրորդ օրն՝ յետ մահուան* , այսինքն՝ 'ի 16 երրորդ օրն լուսնի** , 'ի հետևորդ գիշերի Շարաթուն՝ որ պիտի լուսանայր 'ի Միաշարաթ: Բայց թէ յոր ժամու*** ստուգիւ յայտնի չէ**** :

Հ. Արմլ գորութեամբ յարեալ նա:

* Կորն. ժե. 4:

** «Գիշերն (յորում յարեալ Քրիստոս) լուսանայր լի լուսովն, զի վեշտասանօրեայ էր լուսինն (Աբրեղ Արուսաղ . 'ի Առչ . Բնծ . գլ . ժդ):»

*** Ոմանք 'ի վարդապետաց համարեցան՝ թէ Քրիստոսի յարութիւնն եղած է յերեկոյի Շարաթուն, կամ 'ի սկիզբն Միաշարաթու գիշերին («Ն. Նամբ. 'ի Մեկն. Սաղ . ճժը). ոմանք թէ 'ի 6 ժամու՝ յետ արեգակնամտին (այսինքն՝ 'ի կէս գիշերի). և ոմանք թէ ընդ արշալոյսն կամ յառաւօտու (Տես առ Տաթև . 'ի հատ. Չմեռ . յէջ ճլբ և ոդ):»

**** «Մարիամ կանխեաց շողալ 'ի գերեզման անդ, և նա (Քրիստոս) յարուցեալ էր. և ոք զժամ յարութեան նորա ոչ գիտաց... զի ոչ վայել էր այնմիկ՝ որ անսահման էր՝ եթէ ժամ յարութեան գրեացեն նմա » (Աբիր . 'ի Համաբարբ . գլ . իս):»

Համաձայն այսմ խօսին և մեր հին վարդապետք, Աղիշէ ('ի ճառն յար.), Յովհան իմաստասէր (Մտենարան . հմբ ժ), Բարսեղ Ղոն ('ի Մեկն. Մարկ . գլ . իս), և այլք:

Պ. Իւր Աստուածային ամենաբաւ և ինքնիշխան զօրութեամբ*, ըստ որում և զմահը իշխանաբար էր ճաշակած** մարդկային մահկանացու բնութեամբ***:

Ն. Այլ մեռեալք ևս յարեա՞ն յայնժամ:

Պ. Այո՛. վասն զի ոչ միայն ինքն Յիսուս յարեաւ, այլև զայն ննջեցեալ արդարքը ևս՝ որոց գերեզմանքն բացուած էին նորա մահուան ժամուն***, իւր հետ յարոյց:

Ն. Օ՛րհնչ արարին այն յարուցեալքն:

Պ. Մտանելով ՚ի սուրբ քաղաքն (Թ՛ յԵ-

* «Ինքնիշխանաբար յարեաւ Աստուածապէս» (Պ. Նար. ՚ի Հրահանգն):

— «Օ իշխանաբար զյարութիւն գուշակեաց մեզ մարդարէն» (՚ի Շարակ):

** ըստ նախասաց բանին «Այս դնեմ զանձն (այսինքն՝ զմարդկային բանական հոգի) իմ, զի միւսանգամ առից զնա: Աչ ոք հանէ զնա յինէն. այլ ես դնեմ զնա անձամբ իմով (այսինքն՝ ինքնին, կամաւ). զի իշխանութիւն ունիմ զնել զնա, և իշխանութիւն ունիմ միւսանգամ առնուլ զնա» (Յովհ. Ժ. 17. 18):

*** «Մեռաւ իշխանաբար՝ մարդկային մահկանացու բնութեամբս» (Շ նորհ. ՚ի Թղթ. առ Ալեքս):

**** Տէս յէջ 102:

ընդհանուր)՝ երևեցան բազմաց* և յետ
աւետատու լինելոյ վասն Յիսուսի Աս-
տուածապէս յարութեանն՝ աներևոյթ
եղեն**:

Ն. Այլ էին այն յարուցեալքն:

Պ. Աւետարանիչն չէ գրած զնոցա անուան-
քը. բայց վարդապետաց կարծիք է, թէ
յայն յարուցելոցն՝ մի էր և՛ Վաւիթ Աս-
տուածահայր մարդարէն***, և ըստ ա-

* Մատ. իէ. 51. 53:

** Սոցա վերայ երկու կարծիք կայ վարդապետաց և
մեկնչաց մէջ: Ամանք ասեն՝ թէ սոքա յետ վկայելոյ
Յիսուսի յարութեանն՝ դարձեալ մեռան. այլք ևս
ասեն, թէ անմահ յարութիւն ընկալան, և քառասուն
օր երկրի վերայ մնալով՝ Վրիստոսի հետ յերկինս համ-
բարձան: (Տես առ Արդն. ՚ի մեկն. Մատ. յէջ 603: Առ
Տաթե. ՚ի հատ. Չմեռ. յէջ 625, և ՚ի հատ. Ամառ.
յէջ ոժե):

*** Յ. Արդն. (՚ի Մեկն. Մատ. յէջ 603):

— Ի թիւս նոյն յարուցեալ Արքոյ դնեն ոմանք և
զՕլաքարիա՝ զՅովհ. Մկրտչի հայրը, ևս և զՄիսէո-
նի Օտերունոյ երկու որդիքը՝ Խարինոս և Վենթիոս
անուն, որք և ճանաչուեցան՝ ասեն՝ ՚ի տեսողացն (Տես
առ Ապիփ. ՚ի ճառն յար. և ՚ի գիրսն մակագրեալ
«Գործք Պիղատոսի», որոյ հեղինակ կարծի լինել
Վիկտորեմոս):

սելոյ ոմանց՝ նաև Աբրահամ*:

Է. Ինչպէս յայտնուեցաւ Յիսուսի յարութիւնն:

Պ. Յետ յառնելոյն Յիսուսի ՚ի կնքեալ գերեզմանէն**, հրեշտակ յերկնից իջանելով թաւալեցոյց զԱսփարիչ վէմը***

*. Տես ՚ի Մեկն. Պօղ. տպ. ՚ի Ա Էնեաիկ. հատ. Գ. յէջ 265:

** «Ինչպէր յետ յարութեանն հրեշտակն եբարձ զվէմն, և ոչ նախ քան զյարութիւնն: Նախ ոչ եբարձ, զի գիտասցեն՝ թէ վիմովն կնքելով յարեալ. այլ և զայն՝ թէ ոչ ունէր պէտս հրեշտակի օգնականութեան... իսկ յետոյ (եբարձ) վասն կանանցն. քանզի նոքա իսկ տեսին զնա յայնժամ (ի թաղելն) ՚ի գերեզմանի. զի հաւատասցեն՝ թէ յարեալ. նմին իրի և շարժումն եղև, զի իմասցին՝ թէ ՚ի հրեշտակէն եղև թաւալումն » (Յ. Արզն. ՚ի Մեկն. Մատ. յէջ 613):

— Ըստ այսմ գրեն և երանելին Ադիշէ (ի ճառն Արևումն Տեառն առ աշակ.), Ափրեմ (ի Համարք. գլ. ին), Շնորհալին (ի բանն հաւատ.), և այլ վարդապետք:

*** Ասփարիչ այս՝ այն վէմն է, ասեն, զոր Յակոբ Վահագնեան իւր գլխի տակին դրած ունէր դաշտումը՝ երբ որ զՍանդղի սքանչելի տեսիլը տեսաւ. և զոր ապա արձան կանգնեցնելով՝ օձեց իւղով (Օնն. իր. 11—19): Այսպէս գրեն սուրբն Ափրեմ Ասորի (ի Համարարք. գլ. ին), և մեր Յ. Արզնկացին (ի Մեկն. Մատ. յէջ 606):

(Քերէզմանի դրան քարը), նստաւ նորա վերայ* : Աւ երբ որ եկին անդ Աւղաբեր կանայք**, աւետարանեց նոցա զՅիսուսի յարութիւնը :

՝. Արախի բանիւ աւետարանեց :

Պ. “Վիտեմ” ասաց՝ զի զՅիսուս զխաչելեալն խնդրէք. չէ աստ, քանզի յարեաւ, որպէս ասացն : Ակայք տեսէք զտեղին՝ ուր կայր ” :

՝. Արախի կերպարանաւ երևեցաւ հրեշ-

* Կարծիք է վարդապետաց՝ թէ այս աւետատու հրեշտակս՝ էր Վաթրէէլ, որ զՅիսուսի մեռանելոյն ժամանակը ևս՝ յառաջագոյն (այսինքն՝ 490 ամօք յառաջ) յայտնած էր Վանիէլի մարգարէին (Վան. թ. 24—27) : Ըստ այսմ կարծեաց՝ ասէ Շ նորհալին (ի Տաղն յար.) . “Այսօր գոչէր Վաթրիէլ իւղաբեր կանանցն... Յարեաւ խաչելեալն Յիսուս. զի՞ լայք ըզկենդանին ” :

** Աւղաբեր+, կամ որ նոյն է՝ Խնկաբեր+ կոչին այն բարեպաշտ կանայքն, որք անուշահոտ իւղեր և խնկեր պատրաստելով՝ դնացին ՚ի գերեզմանն Յիսուսի՝ զնորա մարմինը օծելոյ համար. որոց յանուանէ յայտնիքն են՝ Մարիամ Մագդաղենացի, Մարիամ Յակովբայ (կամ Աղէովպայ), Սողովմէ և Յովհաննա : (Տես Մատ. իբ. 1 : Մարկ. ժգ. 1 : Ղուկ. իգ. 10) :

տակն՝ Խաղաբեր կանանց :

Պ. Ար խաասարդ մարդոյ կերպարանաւ, բայց նորա տեսիլն ահաւոր էր իբրև զփայլակըն, և հանդերձն ևս սպիտակ էր իբրև զձիւն* :

Հ. Պերեզմանապահ զինուորքն ի՞նչ եղեն :

Պ. Ասիս այնպէս զարհուրեցան յահեղակերպ հրեշտակի երևմանէն, մինչ զի մեռելանման գետնի վերայ անկան. և ապա

* Ըստ հիմնաւոր կարծեաց իմաստուն մեկնչաց՝ Խաղաբեր կանայքն ոչ թէ միանգամ միայն գնացին ՚ի գերեզմանն Յիսուսի, այլ քանի մի անգամ յայլ և այլ ժամու, և հրեշտակաց երևիլն ևս՝ եղև այլ և այլ : Այս իսկ է պատճառն՝ որ Աւետարանիչք յայլ և այլ ժամանակս դնեն զԽաղաբերից գնայն ՚ի գերեզման : Մատթէոս դնէ՝ « Յերեկոյն շաբաթս » (իբ. 1) . Մարկոս « Ընդ առաւօրս յաշաբաթս քան ընդ առաւօրս » (ժդ. 2) . Ղուկաս « Ի յաշաբաթս վաղ քան ընդ առաւօրս » (իդ. 1) . Յովհաննէս « Ի յաշաբաթս քան ընդ առաւօրս » (ի. 1) : Այնպէս և զհրեշտակաց երևմունքը այլ և այլ կերպիւ պատմեն : Մատթէոսի գրուածումը յիշի « Մի հրեշտակ՝ սպիտակ և յիննափայլ հանդերձի » . Մարկոսի՝ « Արեւասարդ զգեցեալ պարսճան սպիտակ » . Ղուկասու՝ « Արեւիս ՚ի հանդերձս լուսաւորս » . Յովհաննու՝ « Արեւ հրեշտակի՝ սպիտակ (այսինքն՝ սպիտակ զգեալ) » :

ումանք 'ի նոցանէ փոքր մի ուշաբերուե-
լով՝ գնացին շուտով 'ի քաղաք, և պատ-
մեցին քահանայապետից ինչ որ պատա-
հած էր:

Է. Քահանայապետքն զի՛նչ արարին՝ երբ
որ զՅիսուսի յարութեան լուրը առին:

Պ. Երբ լուրդեան ծերերի հետ խորհուրդ առ-
նելով կաշառ (շապարտ) տուին այն
պահապան զօրականաց, և պատուիրե-
ցին ասել թէ Յիսուսի աշակերտքն զի-
շերով գալով, գողացան զմարմինը երբ
որ ինքեանք քնած էին:

Է. Յանձն առի՛ն պահապանքն զայդ խար-
դախութիւնդ առնել:

Պ. Թէպէտ և դժուարին էր նոցա յանձն
առնուլ՝ երկիւղ կրելով 'ի կողմանէ Ղա-
տաւորին (Պիղատոսի), բայց որովհետև
խոստացած էին Էրէայքն հաճեցուցա-
նել զՂատաւորը՝ եթէ յականջս նորա
հասանէ լուրն, սկսան ոմանք 'ի նոցանէ
զնոյն սուտ համբաւը տարածել*:

* Ուստի ասէ Աւետարանիչն «Այլ ել համբաւս այս

Հ. Արոց երևեցաւ Յիսուս՝ իւր յարու-
թեան առաջին օրում :

Պ. Ըստ պատմելոյ Աւետարանչաց՝ երևե-
ցաւ* :

Նախ՝ Մարիամու Մազդաղենացւոյ** :

Ապա՝ այլոց Խաղաբերից*** :

Ապա՝ Սիմոնի (այսինքն՝ Առաքելոյն
Պետրոսի)**** :

Ապա՝ Աղէօվպեանց***** :

Ի Հրէից մինչև ցայսօր» (Մատ. իբ. 15):

* Միաձայն և հաւանական կարծիք է գրեթէ ամե-
նայն ողջամիտ մեկնչաց և վարդապետաց, թէ Յիսուս
յետ յարութեանն նախ և յառաջ երևեցած է իւր
մօրն՝ սրբոյ Աուսին Մարիամու՝ երբ որ նա թախծեալ
սրտիւ առանձնացած կայր յիւր սենեկում (Տես առ
Տաթև. Ի հատ. Չմեռ. յէջ ո՛իր) : Աւստի յԱւետա-
րանչի բանէն՝ որ (ըստ այլ թարգմանութեանց) ասի
« Յարուցեալ Յիսուս վաղ ՚ի միաշաբաթուն՝ երևեցաւ
նախ Մարիամու Մազդաղենացւոյ » (Մարկ. ԺԳ. 9),
զայս միայն պարտ է իմանալ, թէ Յիսուս երևեցաւ
Մազդաղենացւոյն՝ յառաջ քան զերևիլն այլոց Խա-
ղաբերից, և ո՛չ թէ յառաջ քան զերևիլն իւր մօրն :

** Մարկ. ԺԳ. 9 : Յովհ. ի. 14—18 :

*** Մատ. իբ. 9. 10 :

**** Ղուկ. իդ. 34 : Խորն. ԺԵ. 5 :

***** Ղուկ. իդ. 13—31 :

Ապա՝ համախուժք ժողովոյն Առաքել-
լոց*:

Է. Ինչպէս եղև Յիսուսի երևիլն Մարիամ
մու Մագդաղենացւոյ:

Պ. Երբ որ Մարիամ Մագդաղենացին գե-
րեզմանի մօտ կանգնած լայր՝ երևեցաւ
նմա Յիսուս անձանօթ կերպարանաւ**,
և ասաց անձանօթ ձայնիւ. «Ամէն դու,
զի՞ լայս, զո՞ խնդրես»: Եւ Մագդաղե-
նացին կարծելով՝ թէ պարտիզպանն է,
պատասխան ասաւ. «Տէր, եթէ դու
բարձեր զնա***, ասան ինձ՝ ուր եղեր զնա,
զի ես առից զնա»:

Է. Յետ այնորիկ կարանց Մագդաղենացին

* Ղուկ. իդ. 36—40: Յովհ. ի. 19—23: Մարկ.
ժզ. 14:

** Մեկնչաց հաւանական կարծիք է թէ Յիսուս
պարտիզպանի կերպարանաւ երևեցաւ Մագդաղենա-
ցւոյն: Ըստ այսմ կարծեաց ասէ և մեր Հնորհալին

«Մարիամու Մագդաղենի
Յուցաւ նրման պարտիզպանի»

(Ի Քան հասար.):

*** Այսինքն զՏէրն իմ:

Ճանաչել զՅիսուս:

Պ. Եւ յի վասն զի Յիսուս կամելով ճանաչել տալ զինքը, փոխեց յանկարծ զձայնը, և յանուանէ կոչեց զնա « Մարիամ »: Յայնժամ և Մագդաղենացին ճանաչելով զՅիսուս 'ի ձայնէն՝ ասաց երբայեցերէն «Տարունի», որ թարգմանի Աստուծոյ *:

Ն. Օրինչ արար այնուհետև Մագդաղենացին:

Պ. Ենկաւ տարածուեցաւ գետնի վերայ՝ որ զՅիսուսի ոտքերը համբուրէ. բայց Յիսուս թոյլ չտուաւ. ** և յետ պատուի-

* Եսի, թէ Մագդաղենացին յերկիւղէ զինուորացին՝ Հաովմայեցի ձայնիւ լայր. բայց որովհետև Յիսուս երբայեցերէն խօսեցաւ, նա ևս փոխեց զիւր լեզուն: (Յ. Վանական վ. 'ի Հարց.):

** Յիսուսի թոյլ չտալուն Մագդաղենացւոյ՝ մօտենալ ինքեան և համբուրել զիւր ոտքերը, մեկնիչք զանազան պատճառս տան. որոց աւելի հաւանականն ըստ ոմանց այս է: Մագդաղենացին կարծեց, ասեն, թէ Յիսուս նոյն ժամայն պիտի վերանայ յերկինս և միւսանգամ չպիտի երևի... վասն որոյ զիւր վերջին փափագը լցուցանելոյ համար՝ անկաւ գետնի վերայ որ

ըելոյ նմա երթալ պատմել աշակերտաց՝
ինքն իսկոյն աներևոյթ եղև:

✚. Ինչպէս եղև երևիլն Յիսուսի այլոց
Իւղարբերից:

Պ. Երբ որ ոմանք յիւղարբերից՝ յետ լսելոյ
ի հրեշտակէն գերեզմանի մօտ գլարու-
թեան աւետիսը՝ ահիւ և խնդութեամբ ի
քաղաք դառնային՝ աշակերտաց պատ-
մելոյ համար, երևեցաւ նոցա Յիսուս ի
ճանապարհին* և ասաց «Ողջեք»**:

✚. Օրինչ արարին նոքա երբ որ զՅիսուսի
ողջոյնը լսեցին:

Պ. Ենկան վաղվաղակի նորա ոտքերին, և

անդադար զնորա ոտքերը համբուրէ, ինչպէս արած էր
ի տան Միմոնի փարիսեցւոյն (Ղուկ. է. 45): Իսկ Յի-
սուս հասկացուցանելոյ համար՝ թէ ինքն այնուհետև
ևս բաւական ժամանակ պիտի մնայ երկրի վերայ և շատ
անգամ ևս պիտի երևի, ասաց նմա «Մի մերձենար
յիս, զի չև ևս ելեալ եմ առ Հայր իմ. այլ երթ դու
(այժմ) առ եղբարսն իմ, և ասա ցնոսա» և այլն (Յովհ.
ի. 17):

* Եսյս երևումնս եղև, ասեն, յառաջին ժամու ա-
ւուրն: (Տէս առ Տաթև. ի հատ. Եմատ. յէջ 336):

** Եսյսինն՝ Ողջ եղեք, կամ Ուրախ եղեք:

խոնարհութեամբ և փառազանօք երկր-
պագեցին նմա :

Ն. ԱՅԼ բան ևս ասաց նոցա Յիսուս :

Պ. Այս. “Մի՛ երկնչիք, ասաց, երթայք ա-
սացէ՛ք եղբարցն իմոց*, զի երթիցեն ՚ի
Գալիլեա**, և անդ տեսցեն զիս” :

* Այսինքն՝ Առաւելոց. վասն զի Վրիստոս՝ ըստ
մարդկութեանն բնութիւնակից զոլով հաւատացելոց,
ամօթ չհամարէր՝ զնոսա՝ մանաւանդ զընտրեալ աշա-
կերտքը անուանել ինքեան եղբարս ըստ մարդկային
բնութեան և ըստ շնորհաց որդեգրութեան, ըստ որում
և նոքա շնորհօք որդեացեալ էին իւր համագոյակցի
երկնաւոր շօր Աստուծոյ: Օայս հաստատապէս ցու-
ցանէ և երանելի Առաքեալն Պաւղոս՝ այսու բանիւ
“Ար սրբէն (Վրիստոս) և որ սրբին (հասարացեալ
նորս) ՚ի միոջէ էին ամենեքին. վասն որոյ ոչ ամօթ հա-
մարի եղբարս անուանել զնոսա” (Աբր. Բ. 11): Շա-
մաձայն այսմ զրէ և մերն Վարդան վ. “Աչ ամօթ
համարի (Վրիստոս) եղբարս կոչել զԱռաքեալս և
զեկեղեցի, (ի Մեկն. Սաղմ. գլ. ինն):

** Այս Գալիլեայս՝ չէ այն Գալիլեայ գաւառն՝
ուր էր քաղաքն Վաղարէթ՝ երեքօրեայ ճանապարհաւ
հեռի յԱրուսաղէմէ, այլ՝ էր առանձին տեղ մի ապա-
հով ՚ի Չիթենեաց լերին, մօտ յայն տեղն՝ ուստի
համբարձաւ Յիսուս, և չէր իսկ հեռի ՚ի խաչելութեան

Հ. Ար տեղ երևեցաւ Յիսուս Առաքելոյն
Պետրոսի:

Պ. Յաւետարանչի գրածէն՝ յայտնի է,
բայց ՚ի Մեկնչաց կարծրւում է թէ ե-
րևեցած է ՚ի ճանապարհին* , երբ որ
Պետրոս յետս դառնայր ՚ի գերեզմանէն՝
ուր գնացած էր երկրորդ անգամ միայ-
նակ*:

տեղէն: (Տես առ Իգնատ. ՚ի Մեկն. Ղուկ. գլ. իդ:
առ Երզն. ՚ի Մեկն. Մատ. յէջ 621: առ Բ. Ղոն.
՚ի Մեկն. Մարկ. գլ. 16):

* Մեկնիչք հայելով ՚ի հանդամանս Աւետարա-
նական պատմութեան, գուշակեն՝ թէ Պետրոսի ՚ի գե-
րեզման գնալն՝ երկու անգամ է եղած: Նախ գնաց,
ասեն, նա՝ Յովհաննու և Մազդաղենացւոյ հետ ՚ի
միասին՝ յետ լսելոյ ՚ի Մազդաղենացւոյն թէ Յի-
սուսի մարմինն գերեզմանի մէջ չկայ, (վասն զի Մազ-
դաղենացին ևս յառաջին անգամին՝ միայն զբացուած
գերեզմանն էր տեսած, և ոչ այլ ինչ): Աւ երկուքին
Առաքեալքն՝ բաց ՚ի վարչամակէն և ՚ի կտաւոցն որք
գերեզմանի միջումն էին՝ այլ ինչ չտեսանելով յայն-
ժամ՝ դարձան վերստին յիւրեանց օթեանը: Իսկ
Մազդաղենացին անդ մնալով՝ արժանացաւ Յիսուսի
տեսութեանն (ըստ Յովհ. ՚ի 1—18): Երկրորդ անգամ
գնաց, ասեն, Պետրոս ՚ի գերեզմանն՝ միայնակ, երբ որ
լսեց թէ Մազդաղենացին տեսած է զՅիսուս: Բայց
յայտ անգամիս ևս նա բաց ՚ի կտաւոցն՝ այլ ինչ չտե-

Հ. Այք էին Աղէովպեանք:

Պ. Լին երկուքն յաշակերտաց Յիսուսի,
որոց մինն էր Աղէովպաս՝ եղբայրն Յով-
սէփայ ԱստուածաՏօր*, և միւսն կար-
ծըւում է թէ՛ Ղուկասն էր, այն՝ որ յետոյ
Աւետարանիչ եղև**:

Հ. Արաբիսի կերպարանաւ երևեցաւ նոցա
Յիսուս:

Պ. Անձանօթ կերպարանաւ՝ որպէս ճանա-
պարհորդ ոմն օտարական:

Հ. Ար տեղ:

Պ. Ի ճանապարհին Ամմաւուսայ***, ուր

սաներով՝ յետս դարձաւ լի զարմացմամբ (բստ Ղուկ.
իդ. 12): Աւասա յայս վերագարծի ժամանակիս, ա-
սեն, երևեցաւ նմա Յիսուս (Տէս առ Բ. Շոն. Ի
Մեկն. Մարկ. գլ. Խ):

* Աւսերի (Ղուկեղ. Պատմ. գիրք Գ. գլ. Է:
Յայտմ. Ապրիլի 9): Իգնատ. (Ի Մեկն. Ղուկ.
գլ. Իդ):

** Տէս Ի Վարս Արբոց. հատ. է. յէջ 266: Այն և
ասողք, թէ սա այն Յակոբոսն է՝ զոր յիշէ Ս. Առա-
քեալն Պաւղոս Ի Աորնթ. Ա. թղթին (Ժե. 9): Սա-
կայն իմաստուն Մեկնչաց անհիմն թուի այս կարծիքս:

*** Ամմաւուսայ գիւղ էր՝ 160 (կամ բստ այլ թարգ-

զնային նորա՝ խօսելով տրամաբար մի-
մեանց հետ այն անցքերի վերայ՝ որք նոր
պատահած էին Արուսաողէմի մէջ :

▲. Խօսեցան նորա և Յիսուսի հետ երբ որ
տեսին զնա :

Պ. Այո՛, երբ որ կամեցաւ Յիսուս իմանալ՝
թէ ինչ էր նոցա վէճն, և թէ յինչ
պատճառէ այնպէս տրամած են, նախ
Աղէովպաս պատասխան տուաւ. «Դու
միայն կաս Արուսաողէմ, որ ոչ գիտա-
ցեր զինչ գործեցաւ յաւուրսս յայտ-
սիկ », և ապա երկուքն ևս սկսան Յի-
սուսի Նազովրեցւոյ՝ և նորա խաչելու-
թեան՝ մահուան և յարութեան վերայ
խօսել զարմացմամբ և տարակուսանօք.
և վերջը՝ զայս ևս ասացին. «Մեք ակն
ունէաք՝ թէ նա է որ փրկելոցն է զԻս-
րայէլ » :

▲. Օ՛րհնչ արար յայնժամ Յիսուս՝ զնոցա

մանութեանց՝ 60) ասպարիզաւ հետի Արուսաողէմէ
(Ղուկ. իդ. 13), այսինքն՝ երեք և կէս ժամու ճանա-
պարհաւ :

տարակուսանքը փարատելոյ համար:

Պ. Սկսաւ մեկնել նոցա ինչ որ գրած էին մարգարէքն Քրիստոսի վերայ, և նոցա բանիւքն ցուցանել թէ պարտ էր Քրիստոսի այնպիսի չարչարանօք մտանել ՚ի փառս իւր:

Է. Երբ որ յԱմմաւուս մտան սոքա՝ Յիսուս որ տեղ իջեանեցաւ:

Պ. Արովհետեւ կէս օրն անցած էր, նոյն իսկ ուղեկիցքն աղաչեցին Յիսուսի որ իւրեանց մօտ իջեանի. «Առ մեզ ագիր, ասացին, զի ընդ երեկս է, և տարածաւ մեալ է օրս.»: Աւ նա յօժարեցաւ այնպէս առնել. և յայնժամ ևս յայտնեց զիւր անձնը:

Է. Ինչպէս եղև այդ:

Պ. Յետ իջեանելոյ՝ երբ որ նստան ՚ի միասին կերակուր ուտելու*, առաւ Յիսուս զհացը՝ օրհնեց՝ կտրեց** և բաժանեց:

* Այս եղև՝ ըստ գրելոյ Էրոնիմոսի (՚ի թղթ. իէ.) Աղէովպասի տան մէջ:

** Աւանդի ՚ի գիրս վարդապետաց, թէ սովոր էր

Յայնժամ և սեղանակցաց աչքերը բացուելով՝ ճանաչեցին զնա: Բայց ինքն խտրոյն աներևոյթ եղև:

Ն. Օ՛րհնչ արարին նոքա յետ այնորիկ:

Պ. Թողին վաղվաղակի զսեղանը և վերատին 'ի ճանապարհ ելին. և 'ի նոյն երեկոյին յԱլքրուսաղէմ հասանելով գտին զԱռաքեալքը և զայլ աշակերտաց շատերը ժողովուած Միոնի վերնատան մէջ*. պատմեցին նոցա ինչ որ պատահած էր ինքեանց, և լսեցին 'ի նոցանէ զՅիսուսի երևիլն Միմոնի (ց' Պետրոսի Առաքելոյ):

Յիսուս խաշանման կտրել զհացը երկու ձեռօքն: Այն յետ յարութեանն, ասեն, այն սովորութեամբն ճանաչեցին զնա Մղէովպեանք. (Տես առ Տաթև. 'ի հատ. Ամառ. յէջ յիսթ): Օայս գուշակեն յԱւետարանի բանէն «Այս ծանօթս նոցա 'ի բեկանել հացին» (Ղուկ. իդ. 35):

* Այս՝ այն մեծ վերնատունն էր, ուր Յիսուս 'ի մասնութեան գիշերին կերած էր նոցա հետ զՊատեքքը կամ զՕլաթիկը, (զՕլաթիական հարանը), լուացած էր զնոցա ոտքերը, և սահմանած էր զհարսրդութեան խորհորդը (Մարկ. ժդ. 15: Ղուկ. իբ. 12), և ուր յետ համբարձմանն Յիսուսի՝ բնակեցան առ ժամանակ մի Առաք' ալքն (Ղործ. ւն. 13):

Ն. Երբ և ուր երևեցաւ Յիսուս համա-
խումբ ժողովոյն Առաքելոց:

Պ. Ի նոյն իսկ երեկոյին, և նոյն իսկ վերնա-
տան մէջ՝ ուր ժողովուած նստած կային
Առաքեալքն՝ փակ պահելով զդռները՝ ի
Նրէից երկիւղէն:

Ն. Ի նչպէս եղև այդ երևումնդ:

Պ. Երբ դեռ Աղէովպաս և նորա ընկերն
պատմում էին այլոց ինչ որ պատահած
էր ինքեանց ի ճանապարհին և Ամմաւ-
ուսայ մէջ, երևեցաւ յանկարծ Յիսուս
նոցա միջում, և ողջոյն տուաւ ամենե-
ցուն՝ ասելով «Խաղաղութիւն ընդ ձեզ.
Ե՛ս եմ, մի՛ երկնչեք»:

Ն. Այնն էր ասաց «Մէ՛ երկնչե՛ք»:

Պ. Այնն այն՝ զի երկիւղիւ պաշարուած
էին, կարծելով թէ ոգի ինչ է այն՝ զոր
տեսանեն, և ոչ ճշմարիտ մարմին:

Ն. Օհնչ արար Յիսուս՝ զնոցա երկիւղը
փարատելոյ համար:

Պ. Յոյց տուաւ նոցա զիւր ձեռքերը՝ ոտքե-
րը և կողը, ասելով «Օհն՛ խռովեալ

էք... շօշափեցէք զիս և տեսէք զի ոգի՝
մարմին և ոսկերս ոչ ունի, որպէս զիսս
տեսանէք զի ունիմ”:

Ճ. Այլ ի՞նչ արար Յիսուս՝ առաւել ևս
հաւաստի առնելոյ համար՝ թէ իսկապէս
ինքն է երևեալն:

Պ. Բերել տուաւ խորոված ձուկն և խորիսիս
մեղու* յորոց և փոքր ինչ ճաշակելով
նոցա առաջն՝ զմնացորդը նոցա տուաւ:

Ճ. Նոցա մէջ յերկա՞ր մնաց Յիսուս:

Պ. Ա՛յ. այլ յետ յիշեցուցանելոյ նոցա և
մեկնելոյ զմարգարէից բանքը՝ որք զրու-
ած էին իւր համար, և յետ փչելոյ ՚ի
նոսա՝ և ասելոյ “Առէք ձոգի սուրբ”
իսկոյն աներևութացաւ:

Ճ. ՅԱռաքելոց միջէն քանի՞ անձինք ար-
ժանացան յայնժամ այդ երևմանդ:

Պ. Միայն տասն անձինք՝ վասն զի Յուդա

* Վասն այս խորիսիս գրէ Պ. Տաթևացին. “Խորիսի
Ռուդոն՝ զոր ասէ Վուկաս (իդ. 42), ոմանք Ռուդ
ասեն... և ոմանք հոց ասեն ի-շուղ և Ռուբրի գանգեալ”
(ի հատ. Ամառ. յէջ 685):

Մասնիչն որոշուած էր Արկոտասանից
դասէն և խեղդուած. Մատաթիայն դեռ
չէր ընտրուած. և Թովմաս ևս չկայր ժո-
ղովելոց մէջ*:

Հ. Յետ այդ երեւմանդ, այլ անգամ ևս ե-
րեւցաւ Յիսուս Առաքելոց:

Պ. Յիսուսի երեւմունքն առ Առաքեալս մին-
չև ցհամբարձումն նորա յերկինս՝ շատ
անգամ կրկնուեցան քառասուն աւուրց
միջոցում** . բայց Աւետարանիչքն գրած
են միայն զայն երեւմունքը՝ որք աւելի նը-
շանաւորք կամ հանգիսաւորք եղեն:

Հ. Այդ են այնպիսի երեւմունքն:

Պ. Են***

Ա. Այն՝ որ եղև երկրորդ անգամ. նոյն

* Թէ ո՛ր էր յայնժամ Թովմաս՝ յայտնի չէ:

** Պարծ. ւն. 3:

*** Բայ յայսցանէ՛ և այլ երկու երեւմունք յիշին 'ի
ուրք Վիրս, մի՛ առ Յակոբոս Առաքեալն, և մի՛ առ
Պաւղոս Առաքեալն. որոց վերջինն եղած է իբր 2 ամօք
յեսոյ քան զՎրիսատոսի համբարձումն (Տէս ւն Աորն.
Ժէ. 7. 8: Պարծ. Թ 4—7):

խակ Միովնի վերնատան մէջ, ուր՝ ըստ
առաջնոյն՝ մտաւ դրօքն փակելովք*

Բ. Այն՝ որ եղև Տիբերական ծովին
մօտ**:

Գ. Այն՝ որ եղև Գալիլեա*** լերան վե-
րայ****:

Զ. Երբ եղև երկրորդ երևումն Յիսուսի՝
Միոնի վերնատան մէջ:

Է. Եղև յութերորդ օրն յետ յարումն*****:

Ը. Ամենայն Առաքեալք անդ էին յայնժամ:

Թ. Այն՝ ըստ որում Թովմաս ևս այս ան-
գամ իւր ընկերակցաց (այսինքն՝ տասն
Առաքելոց) հետ ՚ի միասին էր:

* Յովհ. ի. 26—29:

** Յովհ. իւ. 1—14:

*** Թէ որն է այս Գալիլեայս՝ տես յէջ 129 ՚ի ծա-
նօթ:

**** Մատ. իը. 16—20:

***** Այս օրս կոչի առ մեզ՝ Նոր Աւերակէ, ըստ ո-
րում առաջին Աւերակէ է զինի Օստիական Աւերակէին:
Կոչի ևս Արհաւորիկ (այսինքն՝ Արհաւոր Օստիկ).
վասն զի յայս օրումս կրկին անգամ երևեցաւ Յիսուս՝
ժողովոյն Առաքելոց, որպէս երևեցած էր յարութեան
առաջին օրում, յորմէ սկսուեցաւ Օստիկն քրիստո-
նէից: (Տես առ Տաթև. ՚ի հատ. Չմեռ. յէջ ոխթ):

ⲛ. Յիսուս վասն էր կամեցաւ կրկնել զիւր
երևումսն նոյն տան մէջ :

Պ. Վասն յանդիմանելոյ զԹովմայի թերա-
հաւատութիւնը և վասն հաստատելոյ
զնա ՚ի հաւատս. վասն զի յետ առաջին
երևմանն Յիսուսի, երբ որ պատմեցին
նմա իւր ընկերքն՝ թէ տեսաք զՏէր, նա
ոչ միայն չհաւատաց նոցա, այլ և զայս
ևս ասաց. « Աթէ ոչ տեսից ՚ի ձեռս նո-
րա զնշան բեւոացն, և արկից զմատու-
նըս իմ ՚ի տեղիս բեւոացն, և մտեցից
զձեռս իմ ՚ի կողս նորա, ոչ հաւատամ », :

ⲛ. Ինչպէս յանդիմանեց Յիսուս զԹով-
մայի թերահաւատութիւնը :

Պ. Յետ ողջոյն տալոյ ամենեցունց՝ որք հա-
ւաքուած կային անդ, դէպ ՚ի Թովմաս
ուղղելով զիւր հայեցուածը՝ ասաց նմա,
« Ինք, զմատուենս քո և արկ այսր. տես
զձեռս իմ. բեր զձեռն քո և մտնա՛ ՚ի
կողս իմ. և մի լինիր անհաւատ, այլ՝
հաւատացեալ » :

ⲛ. Արբ որ զայդ լսեց Թովմաս՝ զինչ արար :

- Պ. Շօշափելով իւր ձեռօքն զՅիսուսի կողի խոցուածը և զձեռաց վէրքերը,* և միանգամայն յայտնելով զիւր կատարեալ հաւատոյ խոստովանութիւնը՝ ոչ միայն առ նորա ստոյգ յարութիւնն տեսանելի մարմնով, այլ և առ նորա աներևոյթ Աստուածութիւնն, գոչեց հիացմամբ՝ պատկառանօք և զնծութեամբ՝ «Տէր իմ և Աստուած իմ,**»:
- Է. Յետ այնորիկ այլ բան ևս ասաց Յիսուս՝ Թողմայի:
- Պ. Այո՛, ասաց զայս բանս. «Այդ զի տեսերդ զիս՝ և հաւատացեր. երանի՛ որոց ոչ իցէ տեսեալ և հաւատացեն»:
- Է. Տիբերական ծովի մօտ ի՛նչպէս յայտնեց Յիսուս զիւր անձնը աշակերտաց:
- Պ. Այսպէս. Պետրոս, Թողմաս, Աստուած

* Ն. Ամբ. (ի Շարակ. Նոր Աիւր.): Ն. Շ նորհ. (Մղբերգ. գիրք Պ. ի Բան հաւաա.):

** Այսինքն. «Հաւատացի և հաւատամ առանց երկբայութեան, որ դու նոյն իսկ Տէրն ես՝ որ յանձն առեր կամաւ զխաչի մահը, և յարեար Աստուածապէս»:

նայել, Յակոբոս և Յովհաննէս՝ Օր-
բեղեայ որդիքն, և այլ երկուք յաշակեր-
տացն Յիսուսի, գնացած էին Տիբերեայ
ծովու մը ձուկն որսալու: Աւ թէպէտ բո-
լոր զիշերը աշխատեցան, բայց ոչ ինչ որս
չկարացին առնել: Արբ որ առաւօտն
բացուեցաւ, Յիսուս՝ որ կանգնած կայր
ծովեզրու մը անձանօթ կերպարանաւ՝ սո-
ցա մօտենալով ասաց «Մանկուք մի՞թէ
ուենիք ինչ ուտելոյ»: Աւ սոքա պատաս-
խան տուին «Աչ»:

՝. Ինչով ուրեմն յայտնուեցաւ թէ նա Յի-
սուսն է:

Պ. Ա՛յն սքանչելեօքն (հրաշ-+ն)՝ որ եղև
յայնժամ անդ. վասն զի երբ որ ըստ բա-
նի նորա՝ զուռկանը նաւի յաջ կողմը ձը-
գեցին աշակերտքն, իսկոյն ուռկանն լը-
ցուեցաւ ձկանց բազմութեամբ, որոց հա-
րիւր յիսուս և երեքն՝ մեծ մեծ ձկներ
էին*:

* Մմանք ՚ի մեկնչաց կարծելով՝ թէ գլխաւոր և
երևելի տեսակքն ուտելի ձկանց՝ 153 են, ասեն թէ

Հ. Արն յաշակերտաց նախ ճանաչեց զՅիսուս:

Պ. Յովհաննէս. որ և նոյնժամայն՝ երբ դեռ նաւակի մէջն էին՝ ծանոյց Պետրոսին՝ ասելով «Տէր է այն»,:

Հ. Օրհնչ արար Պետրոս՝ երբ որ զայն լսեց:

Պ. Փաթաթուեցաւ կտաւով (որովհետև

բայտ ամենազօր հրամանի Քրիչին մերոյ՝ յիւրաքանչիւր տեսակէ մի մի մեծագոյն ձուկն հաւաքուելով մտին Առաքելոց ուռկանին մէջ (տե՛ս ՚ի Մեկն. Մատթէի որ ՚ի Մխիթարայ, յէջ 950): Այլ ևս զանազան խորհրդական մեկնութիւնս յարմարեն որսացեալ ձրկանց թուոյն վերայ: Իսկ մեր մտահարուստ Աղիշէն զայս գրէ. «Արկանեն (աշակերտքն) զուռկանն յաջակողմն նաւին, և ունին հարիւր և յիսուն և երիս ձկուներս...: Արդ՝ բաժանի թիւ ձկանցս յերիս յիսնեակս և միական երրեակ, և յարին անդրէն առ իրեարս ՚ի միութիւն...: Այլ զի՛նչ մեծ քան զայս՝ որ բանիւ Աստուծոյ գործ կատարիցի, և ինքն ՚ի գործ անդր նկարեալ երևի: Քանզի անբաժանելի է սուրբ Արրորդութիւնն... որպէս և ՚ի թիւ ձկանցս՝ Հայր որսակից եղև Արդւոյ, և Հոգի սուրբ սատար օգնականութեան Առաքելոցն: Արսան յայտնի ձուկն ՚ի ծովու, և ՚ի ձեռն ձկանցն երևի թէ զամենայն աշխարհ որսացան, ոչ ՚ի ջրոյ ՚ի ցամաք, այլ յերաշտացեալ ցամաքէ՝ ՚ի ջուր կենդանութեան», և այլն (ի ճառն յերևումն Տեառն առ Տիբեր. ծովուն):

մերկ էր), ձգեց զինքը ծովի մէջ, և լող
տալով 'ի ցամաք ելաւ՝ և գնաց Յիսուսի
մօտ:

Հ. Նորա ընկերքն զի՞նչ առնէին յայնժամ:

Պ. Նոքա ևս աշխատէին գնալ հասանել
նաւակով՝ քարշելով անդադար զձկնա-
լից ուռիանը, որովհետեւ հեռաւորու-
թիւնն 'ի ցամաքէ՝ չէր աւելի քան զեր-
կու հարիւր կանգուն:

Հ. Արբ որ նոքա 'ի ցամաք ելին զի՞նչ տեսին:

Պ. Տեսին այն տեղ վառուած կրակ, նորա
վերայ մի ձուկն, և 'ի մօտն՝ հաց:*

* Օայս ձուկնս և հացս՝ ոմանք 'ի վարդապետաց
համարին նոր ստեղծած Քրիստոսի հրամանաւ: Բայ
այսմ կարծեաց և մեր Վ. Շ նորհալին այսպէս գրէ

«Ար առ ծովուն Տիբերային

Ներգործեցեր հրաշս կրկին,

Երբմամբ ձրկանցն 'ի յուռիանին

Եւ նորաստեղծ ձուկն 'ի կրակին»

(Մաթեոս. Բեր+ Գ.)

«Վարձեալ յայտնի այլանբման

Եւ ծովակին Տիբերական.

Յուցեալ գործովքն հրաշական

Օինքն 'ի բնութիւն արարչական:

Չրկանց ծովուն հրամայելով.

Հ. Յետ այնորիկ զե՞նչ արարին:

Պ. Ըստ պատուիրելոյն Յիսուսի՝ կերակուր պատրաստելով յայն ձկներից՝ զոր բըռնած էին, նստան ամենքն նորա հետ ճաշ ուտելու. բայց մինն ևս չէր համարձակուում հարցանել՝ թէ դու ո՞վ ես. վասն զի գիտէին՝ թէ Տէրն է:

Հ. Խօսեցաւ Յիսուս նոցա հետ:

Պ. Միայն Պետրոսի հետ խօսեցաւ յետ ճաշելոյն: Եւ հարց նմա երեք անգամ՝ ի բժշկութիւն երիցս ուրացութեն «Միմո՞ն Յովնանու, սիրե՞ս զիս առաւել քան ըզդոսա»*, և երեք անգամ ևս պատասխան լսելով՝ ի նմանէ «Այո՞ Տէր, և դու գիտես զի սիրեմ զքեզ», սփոփեց զնա՝ զօրա-

Յուսկանս նոցա բմբռնելով,
Եւ նորաստեղծ հաց առնելով,
Չուկն ի կրակին խորովելով»

(Ի Բան հասար.):

* «Յիսուս ընկալաւ (զՊետրոս), և երիցս հարցմամբն և խոստովանութեամբն զերիցս ուրացութիւնն բժշկեաց» (Պ. Աստուածաբ. ի ճառն Սկրտ.):

«Ար երբակի սիրով բանին
Հարցանելով քո յետ ճաշին,

ցոյց և քաջալերեց 'ի գործ հոգևոր **Հո-**
վուութեան՝ հետագայ խօսքերովս՝ **Արա-**
ծեան զգառինս իմ. **Արածեան** զոչխարս
իմ. **Արածեան** զոչխարս իմ ։”

Հ. Յետ այնորիկ այլ բան չասաց **Յիսուս**
Պետրոսին ։

Պ. Եսաց նաև զայս խորհրդաւոր բանս .
“Մինչ մանուկն էիր՝ անձամբ անձին զօ-
տի ածէիր, և երթայիր յն և կամէիր . և
յորժամ ծերասցիս՝ ձեռս 'ի վեր կալցես,
և այլք ածցեն քեզ գօտի, և տարցին
ուր ոչն կամիցիս : Ա՛յ զկնի իմ ։”

Հ. Օրհնէ նշանակեց **Յիսուս** այդ բանիւդ ։

Պ. Նշանակեց թէ **Պետրոս** խաչի մահու-
ամբ պիտի մեռանի* ։

Օւրացութիւնն զերեսին

Իւրժըկեցեր ըզՊետրոսին ։

(Ն . Ը նորհ . Մըքեբ . Գեբ . Գ .) ։

Տես և 'ի Ը արակ . մեծի Ուրբաթուն ։

* “ՕՊետրոս երկցս հարցանելով ,

Օւրացութիւնն քաւելով .

Եւ զկնի իւր հրաւիրելով .

Չարչարանօք խաչակցելով ։”

(Ն . Ը նորհ . 'ի Բան հասար .) ։

▲. Օրոյ ևս մահը գուշակեց յայնժամ

Յիսուս:

Պ. ՕՅովհաննու մահը վասն զի երբ որ

Պետրոս նորա համար հարցումն արար

Յիսուսի “Տէր, իսկ սա զի (այսինքն՝ սա

ի՞նչ պիտի լինի)”, Յիսուս պատասխան

տուաւ “Աամիմ” զի կացցէ դա մինչև ես

դամ”*:

▲. Այդ բանի իսկական միտքն ի՞նչ է:

Պ. Այս է. Աամիմ՝ որ դա՛ ոչ արեամբ նա

հասակուելով, այլ խաղաղական մա

հուամբ վճարէ զիւր կեանքը** . կամիմ՝ որ

* Յայս բանէս՝ կարծիք եղև այլ աշակերտաց մէջ, թէ Յովհաննէս անմահ պիտի մնայ: Բայց զայս կարծեաց անստոյգ լինելը՝ դարձեալ նա ինքն Յովհաննէս ցուցանէ՝ գրելով (իմ. 23) այսպէս “Աւել բանս այս յեղբարս, և համարեցան թէ աշակերտն այն ոչ մեռանիցի: Աւ ոչ ասաց նմա Յիսուս, եթէ ոչ մեռանիցի. այլ թէ կամիմ ես՝ թէ կացցէ դա մինչև ես դամ”:

** Ինչպէս որ եղև վասն զի ըստ աւանդելոյ ամենայն Ա կայաբանից՝ Մուքելոյ միջէն՝ Յովհաննէս միայն իւր խաղաղական մահուամբն ննջեց ՚ի խորին ծերութեան, յԱփեսոս քաղաքի, յամի Տեառն իբր 100: Բայց որովհետև յետոյ նորա մարմինն չգտանուեցաւ գերեզմանումը, յայն սակս կարծեցին նորա

մնայ (սապրի) դա յերկրի վերայ մինչև որ
ես ինքնս կոչեմ զդորա հոգին 'ի յաւի-
տենական կեանս:

Է. Երբ եղև երևումն Յիսուսի Ղալիլեայ
լերին վերայ:

Պ. Երբ որ՝ ըստ պատուիրանին Յիսուսի*
ժողովուած էին այն տեղ մետասան Ա-
ռաքեալքն, և նոցա հետ նաև եօթանա-
սուն և երկու աշակերտքն**, և այլ ևս

աշակերտքն՝ թէ վերափոխուած է յերկինս՝ նման Աս-
տուածամօր Աուսին (Տես 'ի Յայսմ. 'ի Աւագտ. 26 և
'ի Ղեկ. 28): Բազմայ հաւանելի թուի այս կարծիքս.
բայց ստոյգն անգիտելի է:

* Յիսուս՝ որովհետև 'ի մատնութեան գիշերին՝
խոստացած էր Առաքելոց թէ «Յետ յառնելոյն իմոյ
յառաջեցից քան զձեզ 'ի Ղալիլեա» (Մատ. ից. 32),
յետ յարութեանն ևս՝ երբ որ պատահեցաւ Իւ-
ղաքեր կանանց՝ զայս պատուէրս տուաւ. «Արթայք
ասացէք եղբարցն իմոց (աշակերտաց)՝ զի երթիցեն 'ի
Ղալիլեա, և անդ տեսցեն զիս» (Իբ. 10): Աւետաւոր
հրեշտակն ևս ասած էր Իւղաքերիցն. «Արթայք ա-
սացէք ցաշակերտս նորա և ցՊետրոս՝ եթէ ահա յա-
ռաջագոյն երթայ քան զձեզ 'ի Ղալիլեա, անդ տե-
սանիցէք զնա, որպէս ասացն ձեզ» (Մարկ. ժց. 7):

** Ափր. 'ի Սեկն. ւն Աորն. գլ. ժե:

հաւատացեալք, տրք և կանայք, աւելի
քան զհինգ հարիւր*:

Ն. Օհնչ արարին նոքա երբ որ Յիսուսի
տեսութեան հանդիպեցան:

Պ. Իսկոյն երկրպագեցին նմա, թէև ոմանք
Մաքեղոց ՚ի սկզբան անդ չկարողանա-
լով ճանաչել՝ նա՞ է Յիսուսն, թէ չէ,
յերկոսացան, (այսինքն՝ երկմտեցան)**:

Ն. Յիսուս զհնչ արար:

Պ. Յետ սեղանակից լինելոյ նոցա***, պա-
տուէր տուաւ՝ որ զկնի իւր համբարձ-

* Իսկոյն. թէ. 6:

** Մատ. իբր 17: Մեկնչաց կարծիք է թէ երկ-
մտողքն էին ութ անձինք, այսինքն՝ այն Մաքեղա-
քն՝ որք Յիսուսի Մյլակերպութեանն ՚ի Ռաբբոր
լերին՝ ականատես չէին եղած: Բայտ այսմ՝ կարծեաց՝
գրէ և մեր Շ նորհալին

«Բայց աշակերտք նորա գնացին
Ի ժամագրեալ նոցա տեղին,
Մյլակերպեալ զՏէրն տեսին,
Արպէս երբեմն ՚ի սուրբ լերին:
Ութն ՚ի նոսա յերկուանային,
Բայց ՚ի յերկոցն՝ որ նախ տեսին»:

(Ի Բանն հաստատոց):

*** Պարծ. Իս: 4:

մանն՝ յԱրուսաղէմ գնան, և սպասեն
անդ մինչև ցգալուստն Հողւոյն սրբոյ,
զոր ինքն պիտի առաքէր վասն լուսաւո-
րելոյ զնոցա միտքր և վասն մխիթարելոյ
և զօրացուցանելոյ զնոսա հոգեպէս :
Խոստացաւ ևս՝ նոցա հետ լինել միշտ
մինչև ՚ի կատարած աշխարհի :

Հ. Առաքեալք յի՞նչ պաշտօն կարգուեցան
յայնժամ :

Պ. Ի պաշտօն ընդհանուր Առաքելութեան,
վասն զի պատուիրեց նոցա Յիսուս՝ եր-
թալ քարոզել զԱւետարանը* յամենայն
տեղիս՝ սկսեալ յԱրուսաղէմէ մինչև ՚ի
ծագս երկրի, և զհաւատացեալքը մկրտ-
տել յանունն Հօր և Արդւոյ և Հողւոյն
սրբոյ՝ ուսուցանելով նոցա պահել ինչ
որ ինքն պատուիրած էր :

* Մատ. իբ. 18—20: Մարկ. Ժգ. 15: Պատրժ. ւն. 8:

ԳԼԵ

ՀԱՄԻՆՔՆԵՐՈՒՄՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Հ. Յիսուս երբ համբարձաւ յերկինս:

Պ. Ի քառասներորդ օրն յետ յարութեանն,
որ էր Հինգշաբաթի*:

Հ. Յոր տեղէ համբարձաւ:

Պ. Ի Չիթենեաց լեռնէն, որ մօտ էր Ա-
րուսաղէսի՝ Բեթանիայի և Տիբերական
ծովուն**:

Հ. Այք ականատես եղեն Յիսուսի համ-
բարձմանն:

Պ. Ականատես եղեն ոչ միայն մետասան Ա-

* Ամանք համարին, թէ Յիսուսի համբարձումն ե-
ղած է ՚ի կէս օրին, այսինքն ՚ի վեցերորդ ժամու ցերեկի,
որպէս եղած էր և խաչելութիւնն: Սակայն Պ. Տա-
թևացին, յետ ասելոյ թէ «Ի վեց ժամու աւուրն ե-
րևեցաւ (Քրիստոս) մետասանիցն և եկեր ընդ նոսա
յաւուրն յայն՝ յորում կամեցաւ համբառնալ յերկի-
նս», յաւելու «Յինն ժամու աւուրն համբարձաւ Քր-
իստոս յերկինս և նստաւ ընդ աջմէ Հօր» (ի հատ.
Ամառ. յէջ յԷ. 337):

** Պործ. ւն. 12:

ուաքեալքն, այլ և միւս եօթանասուն և երկու աշակերտքն Յիսուսի, ևս և այն բազմութիւնն հաւատացելոց՝ որք Առաքելոց հետ ժողովուած էին յառանձին լեռն Վալիլեա, և արժանացած էին Յիսուսի վերջին հրապարակական երեւմանն* :

- ⲁ. Արպէս եղև Յիսուսի համբարձումն :
- Պ. Յիսուս ինքնին առաջնորդելով նոցա մինչև ՚ի Տեթանիա, և ապա ելանելով ՚ի գլուխ Չիթենեաց լերին, երբ որ օրհնէր զնոսա՝ սկսաւ ակներև ամենեցուն յերկինս վերանալ նոյն իսկ մարմնովն՝ որով ծնաւ, չարչարեցաւ, մեռաւ և յարեաւ :

ⲁ. Յիսուսի վերանալն յերկինս՝ յերկա՞ր ե-

* Ի գիրքն մակագրեալ «Վործ Պիղատոսի», պատմի, թէ Փենեհեզ քահանայն, Ադա դպիրն, և Անգէոս Վլետացին տեսանելով՝ որ Յիսուս յետ խօսելոյ աշակերտացր հետ Չիթենեաց լերան վերայ, համբարձաւ յերկինս, զնացին պատմեցին շրէից: Աս. շրէայքն կաշառք տալով նոցա որ այլոց չպատմեն, հեռացուցին զնոսա Ալբուսաղէմէ:

զև տեսանելի:

Պ. ԱՃ. վասն զի յետ սակաւ մի բարձրա-
նալոյն Յիսուսի յօղս՝ իսկոյն ամպն ծած-
կեց զնա՝ ի տեսոյ աչաց այնչափ ականա-
տես վկայիցն, որք անթարթ աչօք հայե-
ին նորա յերկինս երթալուն:

Է. Այլ ինչ տեսիլք ևս եղև յայնժամ առ
նոսա:

Պ. Այն. յանկարծ ար+ երչո— (այսինքն՝ եր-
չո— հրեշտակ+ * ի մարդկային կերպարա-
նրս) սպիտակ հանդերձիւք՝ երևեցան նո-
ցա, և ասացին “Ա՛րք Պալիլեացիք, զե՛
կայք հայեցեալք ընդ երկինս: Այս Յի-
սուս՝ որ վերացաւ ի ձէնջ յերկինս,
սոյնպէս և եկեացէ զորօրինակ տեսիլք զնա
երթեալ յերկինս,” **: Այլ յետ զայս ա-
սելոյ՝ աներևոյթ եղեն:

Է. Յետ այնորիկ անդ մնացին Առաքեալքն
և նոցա հետ գտեալ աշակերտաց և հա-
ւատացելոց բազմութիւնն:

* Ե. Ը նորհ. ի Յորդոր. առ Միսիթ. բժիշկ:

** Պործ. ւն. 10. 11:

Պ. ԱՂ. այլ նոյն օրին դարձան ամենքն յԱ-
րուսաղէմ. ուր և Առաքեալքն՝ իբրև
միախորհ և միակրօն եղբարք՝* սկսան
այնուհետև ՚ի միասին բնակիլ Սիօնի
վերնատան մէջ, սպասելով ջերմագին
փափագանօք և աղօթիւք՝ Հողւոյն սրբ-
բոյ գալստեան**, ինչպէս պատուիրած էր
նոցա Յիսուս:

ՎԵՐՁ.

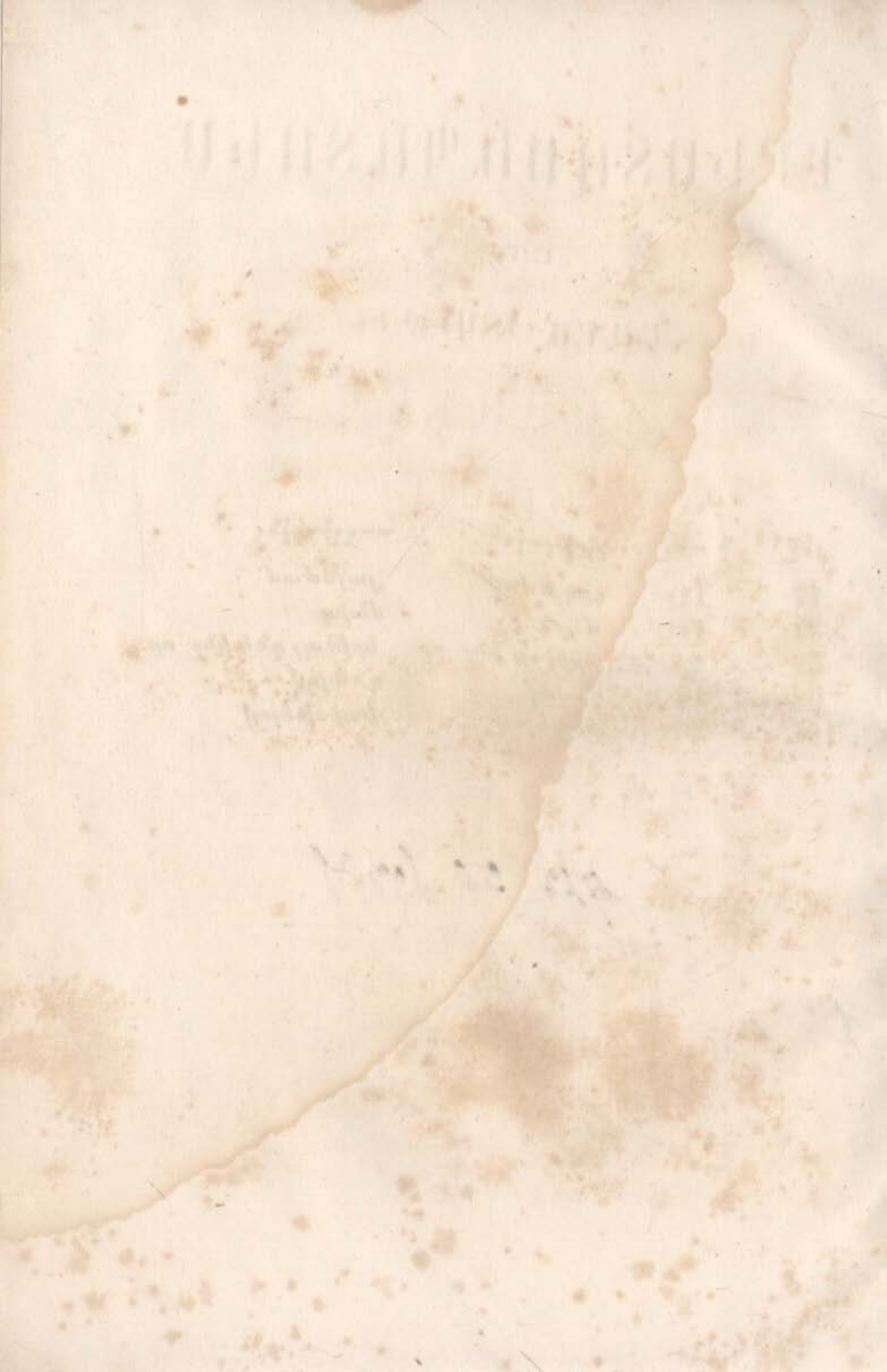
* Ի Հարակ. Համբարծ:

** Հողւոյն սրբոյ գալուստն հողմածայն հնչմամբ
առ դասն Առաքելոց՝ եղև նոյն վերնատան մէջ, յեա-
տան աւուրց վերանալոյն Յիսուսի, այսինքն՝ ՚ի Պեն-
տէկոստէի տօնին Հրէից, որ էր Աիւրակէ, յիսներորդ
օր՝ թուեալ յառաջին օրէ յարութեան Վրիստոսի
(կամ Օլատիին քրիստոնէից) և յերկրորդ օրէ Քա-
ղարջակերաց տօնին Հրէից (Պտրծ. ք. 1-4):

ԵԷԸ.	Ի ԽԽԸ.	Վրէպակմ.	՝-ըղէպիմ.
17.	11.	յայնժամ	յայնժամ
34.	11.	մարդ	մարդ
58.	21.	երթայ ինչ որ	երթայ զնէ ինչ որ
68.	14.	զալով	զնալով
101.	26.	փոխելով	փոփոխելով

Գ/Ձ 50 խոսի

9/12 50 1/2

100